

ตำนานหนังสือสามก๊ก

๑

PL

3275

๗๑๑๖๗

ตำนานหนังสือสามก๊ก

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ ทรงแต่ง

ประกอบกับหนังสือสามก๊กฉบับภาษาพระเมรุสมเด็จพระบิตุจฉาเจ้า ฯ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ ไส่ภณพิพรรฒธนากร

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑

สารบัญ

คำนำ	หน้า ๓
อธิบายว่าด้วยหนังสือสามก๊ก	” ๗
ว่าด้วยแปลหนังสือสามก๊ก	” ๘
ว่าด้วยจำนวนแปลหนังสือสามก๊ก	” ๒๘
ว่าด้วยพิมพ์หนังสือสามก๊กภาษาไทย	” ๓๓
ว่าด้วยวินิจฉัยเรื่องสามก๊ก	” ๔๗
ว่าด้วยรูปภาพสามก๊ก	” ๕๕
ว่าด้วยแผนที่สามก๊ก	” ๕๗
ชื่อภูมิประเทศในเรื่องสามก๊ก	” ๖๓

สามก๊ก
สารบาปรูป

- ที่ ๑ พระเจ้าเหียนเต้ นางตั้งกฤษหุย นางฮักเฮา
ที่ ๒ อ๋องอุน ตั้งสิน ฮักอ้วน
ที่ ๓ ตั้งโต๊ะ ตีโป๋ นางเคี้ยวเดี่ยน
ที่ ๔ อ้วนเสี้ยว อ้วนสุด บุณฑิว งันเห็ดยง
ที่ ๕ เต่าปี่ กวนอู เคี้ยวหุย
ที่ ๖ ชูช บังทอง ขงเบ้ง
ที่ ๗ จูถ่ง ม้าเฉียว ฮองตง จิวตง กวนเบ้ง
ที่ ๘ เต่าเจียง เคี้ยวถ่ง ทวดเจ็ง
ที่ ๙ เจี่ยมหงัน เกียงอูย ฮองเบ้ง ม้าเจ็ก
ที่ ๑๐ เบ้งเฮ็ก เคี้ยวฮัว เคี้ยวเปา กวนหิน
ที่ ๑๑ ชุนเกียน ชุนเซ็ก ชุนกวน
ที่ ๑๒ จิวอี้ โถซก จุกัดกัณ
ที่ ๑๓ ฮันตัง อูยกาย ง่าเต็ก จิวท่าย
ที่ ๑๔ โกะหยง ชีเซ่ง เคี้ยวเจียว เตงฮอง
ที่ ๑๕ โจโฉ กุยกแก ชุนฮัก
ที่ ๑๖ โจจู อี้เกียด เกียดเบ้ง ฮัวโต๋
ที่ ๑๗ เคาทู่ เตียนอูย ชีหตง
ที่ ๑๘ เคี้ยวคัม งักจัน ฮองถ่ง
ที่ ๑๙ โจจิ๋ว เคี้ยวเสี้ยว ฮักม บังเต็ก แฮหัวเอียน
ที่ ๒๐ แฮหัวคุ่น ฮัวหิม ฮองตอง
ที่ ๒๑ โจทอง โจหยิน โจเจียง
ที่ ๒๒ โจผี นางเอียนถี่ โจลิต
ที่ ๒๓ สุ่มาฮี่ สุ่มาสู่ สุ่มาเจียว สุ่มาหุ เตงงาย จงโฮย

คำนำ

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุกุมารศรี พระอัครราชเทวี เสด็จ
ประทับอยู่ด้วยสมเด็จพระโอรสธนะวรางกูรพรหมมาแต่รัชกาลที่ ๖ ทรง
ประสูติพระชนม์เมื่อวันที่ ๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้เชิญพระศพเข้าไปประดิษฐานไว้บนพระ
ที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง แล้วดำรัสสั่งให้สร้าง
พระเมรุที่ท้องสนามหลวง กำหนดจะพระราชทานเพลิงพระศพในต้น
พ.ศ. ๒๔๗๓ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมพระ
นครสวรรค์วรพินิตฯ ทรงปรารภการพระกุศลอันจะทรงบำเพ็ญสนอง
พระคุณสมเด็จพระชนนี ดำรัสปลุกเสกข้าพเจ้าถึงเรื่องหนังสือซึ่งจะทรง
พิมพ์เป็นมิตรพลดีสำหรับประทานในงานพระเมรุ โปรดเรื่องตามก๊ก ด้วย
ทรงพระดำริว่าเป็นหนังสือซึ่งนับถือกันมาว่าแต่งดีทั้งตัวเรื่อง แต่จำนวนที่
แปลเป็นภาษาไทย ถึงได้ใช้เป็นตำราเรียนอยู่อีกเรื่องหนึ่ง แต่ทุกวันนี้
จะหาฉบับใดไม่ได้เสียแล้ว ด้วยแปลแต่พิมพ์คือ ๆ กันมาได้ชำระต้นฉบับ
ที่พิมพ์ในชั้นหลัง ดำรัสว่าถ้าหากราชบัณฑิตยสภาจะชำระต้นฉบับแต่
จัดการพิมพ์ใหม่ให้ทันได้ทั้งเรื่อง ก็ทรงรับบริจาคทรัพย์พิมพ์เรื่อง
ตามก๊กเป็นหนังสือสำหรับประทานเรื่องหนึ่งในงานพระเมรุสมเด็จพระชนนี
ข้าพเจ้าได้ฟังมีความยินดีรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของราชบัณฑิตยสภาจะต้องรับ

ต้นองพระประสงค์ ด้วยหนังสือสามก๊กเป็นหนังสือเรื่องสำคัญ แต่เป็น
หนังสือเรื่องใหญ่ถึง ๕ เล่มสมุดพิมพ์ จะหาผู้ อธิบายพิมพ์ทั้งเรื่องยาก
ยิ่งนัก ถ้าพบโอกาสอันใด ก็ไม่สามารถกำหนดได้ว่าเมื่อใดจะได้ชำระ
แต่พิมพ์หนังสือสามก๊กให้กลับคนคิดแต่งแก้ไข ข้าราชการกราบทูลรับ
จะทำถวายให้ทันตามพระประสงค์

เมื่อกราบทูลรับแล้วมาพิจารณาเห็นว่าการที่จะพิมพ์หนังสือ
สามก๊กฉบับงานพระเมรุสมเด็จพระบิตุจฉาเจ้า ฯ ครองน มีข้อสำคัญ
ซึ่งควรคำนึงอยู่ ๒ ข้อ ข้อหนึ่งคือนักเรียนทุกวันนี้การเรียนแต่ความรู้
กว้างขวางกว่าแต่ก่อน หนังสือสามก๊กฉบับพิมพ์ใหม่จะต้องให้ผู้อ่าน
ได้ความรู้ ยิ่งซึ้งกว่าอ่านฉบับที่พิมพ์ไว้แต่เดิม จึงจะนับว่าเป็นฉบับดี
ดีเท่ากับที่พิมพ์ในงานพระเมรุสมเด็จพระบิตุจฉาเจ้า ฯ ความชอบเห็นทางที่
จะทำได้มีอยู่ ด้วยอาจตรวจสอดรับหนังสือต่าง ๆ หากความรู้อันเป็นเครื่อง
ประกอบหนังสือสามก๊กมาแต่ดั้งเดิม แต่การล้นนระเอิญมีผู้สามารถ
อยู่ในราชบัณฑิตยสภา คืออำมาตย์โท พระเจนจันอักษร (สุนทร
ศันทากาศ) ซึ่งเชี่ยวชาญทั้งภาษาจีนแต่ได้เคยอ่านหนังสือจีนเรื่อง
ต่าง ๆ มาก รับเป็นผู้เลาะหาความรู้ทางฝ่ายจีน แต่มีคำศัพท์จารย์ ยอรัช
เซเคต์อีกคนหนึ่งรับช่วยเลาะหาทางประเทศอื่น คือข้าพเจ้าเลาะหาทาง
ฝ่ายไทย ช่วยกันค้นคว้าหาความรู้เองด้วยเรื่องหนังสือสามก๊ก อันยัง
มิได้ปรากฏแพร่หลายมาแต่ก่อนได้อีกหลายอย่าง ถ้าว่าตามแบบที่เคยทำมา
ความรู้ที่ได้เพิ่มเติมเช่นนี้มากแต่คงไว้ใน “ คำนำ ” หรือ “ คำอธิบาย ”

ข้างหน้าเรื่อง แต่ความอันจะพึงกล่าวด้วยเรื่องสามก๊ก ถ้าเรียบเรียงให้
 สั้นกระชับซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางความรู้ เห็นจะเป็นหนังสือมากเกิน
 ขนาดที่เคยลงในคำนำหรือคำอธิบาย เมื่อคิดใคร่ครวญว่าจะทำอย่างไรดี
 ข้าพเจ้าหวนรำลึกถึงครั้งสมเด็จพระมโหฬารเจ้าฯ ทรงบำเพ็ญพระกุศลฉลอง
 พระชนม์สาครบ ๖๐ ปี เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๖๕ โปรดให้พิมพ์หนังสือ
 บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 นภลัย ประทานเป็นมรดกพิบัติ ครั้นนั้นข้าพเจ้าได้แต่งเรื่องตำนานละคร
 อิเหนาพิมพ์เพิ่มเป็นภาคผนวกถวายอีกเล่มหนึ่ง สมเด็จพระมโหฬารเจ้าฯ
 โปรด งานพระเมรุครั้งนั้นข้าพเจ้าก็นึกปรากฏอยู่ว่าจะรับหน้าที่ทำการ
 อย่างใดอย่างหนึ่ง พอลงของพระคุณสมเด็จพระมโหฬารเจ้าฯ ซึ่งได้มีมา
 แก่ตัวข้าพเจ้าตลอดจนเหล่าบิดาหาที่จะเปรียบปานได้ โดยยาก ก็นึกขึ้นได้ว่า
 ถ้าลงแรงแต่งตำนานหนังสือสามก๊กพิมพ์เพิ่มเป็นภาคผนวกถวายพระเจ้า
 เหมือนอย่างเคยแต่งเรื่องตำนานละครอิเหนาถวายเมื่อพระองค์ยังเสด็จ
 ดำรงพระชนม์อยู่ เห็นจะสมควรยิ่งกว่าอย่างอื่น อันนี้แต่เป็นมูลเหตุให้
 ข้าพเจ้าแต่งตำนานหนังสือสามก๊กซึ่งพิมพ์ในเล่มนี้

ความสำคัญอีกข้อหนึ่งนั้น คือการที่จะชำระต้นฉบับแต่พิมพ์
 หนังสือสามก๊กฉบับงานพระเมรุครั้งนั้น ด้วยหนังสือสามก๊กเป็นเรื่องใหญ่
 ถึง ๕ เล่มสมุดพิมพ์ และจะต้องพิมพ์ให้แล้วภายในเวลายี่ห้าวัน ตัว
 พนักงานการพิมพ์หนังสือซึ่งมีประจำอยู่ในราชบัณฑิตยสถานไม่พอการ ต้อง
 หาบุคคลภายนอกช่วย ฉะเชิงฉะได้มหาเสวกโท พระยาพจนปกรณ์ (ม.ร.ว.

ดำเริง อิศร์ศักดิ์ ณอยุธยา) ซึ่งเป็นนักเรียนมีเกียรติมาแต่ก่อน มีใจ
รับหน้าที่เป็นบรรณาธิการ ด้วยเห็นว่ากรพิมพ์หนังสือสามก๊กจะเป็น
สาธารณประโยชน์อย่างสมเด็จเจ้าฟ้าฯ เสด็จฯ ทรงพระดำริ ข้าพเจ้า
จึงได้มอบการให้พระยาพจนปริชาทำตั้งแต่ชำระต้นฉบับตลอดจนตรวจ
ฉบับพิมพ์ แต่ให้รองอำมาตย์ตรี ชุนวรรณรักษ์ วิจิตร (เชย ชุมกร
เปรียญ) รองบรรณารักษ์ ในหอพระสมุดวชิราวุธเป็นผู้ช่วยในการนั้น (๑)

หนังสือซึ่งใช้เป็นต้นฉบับชำระ ใช้หนังสือสามก๊กฉบับหมอบรัดเด
พิมพ์ครั้งแรกฉบับ ๑ หนังสือนี้ในหอพระสมุดฯ มีไม่บริบูรณ์ ต้อง
เที่ยวค้นหาตามบ้านตามผู้ที่สะสมหนังสือ ทั้งฝ่ายในพระบรมมหาราชวัง
แต่ฝ่ายหน้า ข้าพเจ้าขอถือโอกาสนี้แสดงความขอบคุณ ด้วยไม่ว่าท่าน
ผู้ใด เมื่อได้ทราบว่าต้องการฉบับเพื่อจะพิมพ์ในงานพระเมรุสมเด็จ
พระปิตุจฉาเจ้าฯ ก็ยินดีให้ยืมตามประสงค์ทุกราย ที่ยอมยกหนังสือ
ให้เป็นสิทธิ์แก่หอพระสมุดฯ ที่เดียวกันนี้ อาศัยเหตุนี้จึงได้ฉบับพิมพ์
ครั้งแรกของหมอบรัดเดมาครบถ้วน นอกจากนั้นให้เอาหนังสือฉบับเขียน
ของเก่าสอบด้วยอีกฉบับ ๑ บ้านดาฉบับเขียนที่มีอยู่ในหอพระสมุดฯ
ฉบับของกรมหลวงวรวงศ์สุธาดา ซึ่งสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยา

(๑) เคยให้อำมาตย์โท พระพิณิจวรรณการ (แสง สาลิตุล
เปรียญ) เลขานุการราชบัณฑิตยสภาเป็นผู้ตรวจฉบับพิมพ์ แต่
พระพิณิจฯ ทำงานเหลือกำลังจนมีอาการป่วย จึงผ่อนงานนี้ให้ทำ
เพียงแต่งสารบรรพ์

ฉวีรญาณวโรรสประทานไว้ ในหอพระสมุด ฯ เป็นบริบูรณ์ดีกว่าเพื่อน ได้ใช้ระบบนี้สอกับระบบพิมพ์ครั้งแรกของหมอบรัดเลย์เป็น ๒ ระบบด้วยกัน แต่ยังสามารถอาศัยระบบพิมพ์ภาษาจีนด้วยอีกระบบ ๓ สำหรับสอในเมื่อมีความบางแห่งเป็นที่สงสัย หรือค้นระบบภาษาไทยแย้งกันแต่หาไม่ได้ว่าระบบไหนถูก

เนื่องในการชำระต้นฉบับนั้น ข้าพเจ้าคิดเห็นว่าสิ่งซึ่งควรจะเพิ่มเติมเข้าไปในระบบพิมพ์ใหม่ให้ดียิ่งขึ้นด้วยไม่ต้องแก้หนังสือระบบเดิมมีอยู่บางอย่าง เป็นต้นว่าศักราชซึ่งอ้างถึงในระบบเดิม บอกเป็นรัชกาลของพระเจ้าแผ่นดินตามประเพณีนับศักราชอย่างจีน ไทยเราเข้าใจได้ยาก จึงให้คำนวณเป็นพุทธศักราชพิมพ์แทรกลงไว้ให้เข้าใจง่ายขึ้นอย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งในระบบเดิมความบางแห่งกล่าวเข้าใจยาก ได้ให้ตั้งอธิบายหมายเลขพอให้เข้าใจความง่ายขึ้น อนึ่งข้าพเจ้าคิดเห็นว่าหนังสือไทยเรื่องต่าง ๆ ซึ่งพิมพ์กันในปัจจุบันนี้ ที่นับว่าดีก็มีรูปภาพ แตรูปภาพ เรื่องสามก๊กก็จีนก็ชอบเขียนไว้พอจะหาแบบอย่างได้ไม่ยาก จึงได้เลือกรูปภาพในหนังสือสามก๊กจีนจำลองมา พิมพ์รูปภาพตัวบุคคลไว้ในสมุดตำนานนี้ แดพิมพ์รูปภาพแสดงเรื่องไว้ในหนังสือสามก๊กฉบับงานพระเมรุ ให้เป็นฉบับมีรูปภาพ ผิดกับฉบับอื่นซึ่งเคยพิมพ์มาแต่ก่อนด้วย

การพิมพ์นั้นได้ตกลงให้ โรงพิมพ์ โสภณพิพรรฒธนากรพิมพ์ เพราะฝีมือดีแต่ทำเร็ว ฝ่ายรองเสวกเอก พระโสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิติศิริ) ผู้เป็นเจ้าของโรงพิมพ์ เมื่อทราบว่าข้าพเจ้าแต่งตำนานเป็นภาคผนวก

จะพิมพ์ ชักเรื่อง ๑ มาขอพิมพ์เป็นส่วนหนึ่งของตนถวายในงานพระเมรุ
สมเด็จพระปิยะมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร ครองน ^{๒๕} ส่วนการทำรูปภาพ นายพลตรี พระยา
ภักดีภูธร เจ้ากรมแผนที่ทหารบก รับทำแม่พิมพ์ ตลอดจนรับพิมพ์แผนที่
ประเทศจีนสมัยสามก๊กสำหรับหนังสือตำนานเดิมนี้ด้วย

นอกจากที่ได้พรรณนามา ยังมีท่านผู้อื่นได้ช่วยเมื่อแต่หนังสือนี้
ขอแสดงความขอบคุณ คือท่านกุยฮิโร ฮายาชิ อัครราชทูตญี่ปุ่น ได้
ช่วยสืบเรื่องแปลหนังสือสามก๊กเป็นภาษาญี่ปุ่น พระวิทย์ประจง (ช่าง
ไซคิจิตรกะ) ได้ช่วยเขียนอักษรไทยเทียบจีน แดรงอำมาตย์ตรี สัมบุญ
ไซคิจิตร นายเวรวิเศษราชบัณฑิตยสภาเป็นผู้เขียนแต่ตีพิมพ์หนังสือให้
ข้าพเจ้าด้วย

ราชบัณฑิตยสภามั่นใจว่าท่านทั้งหลายบัณฑิตที่ได้รับประทานหนังสือ
สามก๊กฉบับงานพระเมรุสมเด็จพระปิยะมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร ซึ่งจะได้อ่าน
ด้วยประการอย่างอื่น คงจะถวายอนุโมทนาในการที่สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ
เจ้าฟ้า ^{๒๕} กรมพระนครสวรรค์วรพินิตได้ โปรดให้ พิมพ์หนังสือสามก๊ก
ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งเนื่องในการกุศลบุญราศีกักขีณานุญท่าน ซึ่งทรง
บำเพ็ญสนองพระคุณสมเด็จพระชนนี ^{๒๕๖} ครองนทวกัน

ทำรูปภาพ

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๓๓ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๖

ตำนานหนังสือสามก๊ก

๑ ว่าด้วยหนังสือสามก๊ก

หนังสือสามก๊กไม่ใช่เป็นพงศาวดารสามก๊ก จีนเรียกว่า “สามก๊กจี” แปลว่าจดหมายเหตุเรื่องสามก๊ก เป็นหนังสือซึ่งนักปราชญ์จีนคนหนึ่ง เลือกเอาเรื่องในพงศาวดารตอนหนึ่งมาแต่งขึ้น โดยประสงค์จะให้เป็น คำราสำหรับศึกษาอุบายการเมืองแฉกการสงคราม แฉกแต่งดีอย่างยิ่ง จึง เป็นหนังสือเรื่องหนึ่งซึ่งนับถือทั่วไปในประเทศจีน แฉกตลอดไปจนถึง ประเทศอื่น ๆ

ต้นตำนานของหนังสือสามก๊กนั้น ทราบว่าเดิมเรื่องสามก๊กเป็นแต่ นิทานสำหรับเล่ากันอยู่ก่อน เมื่อถึงสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. ๑๓๖๑—๑๕๕๘) เกิดมีการเถียงวชนในเมืองจีน พวกงักชอบเอาเรื่องสามก๊กไปเล่นด้วย เรื่องหนึ่ง ต่อมาถึงสมัยราชวงศ์หงวน (พ.ศ. ๑๘๒๐—๑๘๓๐) การแต่ง หนังสือจีนเฟื่องฟูขึ้น มีผู้ชอบเอาเรื่องพงศาวดารมาแต่งเป็นหนังสือ อื่น แต่ยังไม่ได้เอาเรื่องสามก๊กมาแต่งเป็นหนังสือ (๑) จนถึงสมัย ราชวงศ์ ไต้เหม็ง (พ.ศ. ๑๘๓๓—๒๑๘๒) จึงมีนักปราชญ์จีนชาวเมือง ฮังจิวคนหนึ่งชอถ้อกวางทง คิดแต่งหนังสือเรื่องสามก๊กขึ้น เป็นหนังสือ ๑๒๐ ตอน ต่อมามีนักปราชญ์จีนอีก ๒ คน คนหนึ่งชอเม่าจงกิงคิดจะ

(๑) ในคำนำเรื่องสามก๊กภาษาอังกฤษของมิสเตอร์บริเวตเตเลอ ร์หนังสือสามก๊กแต่งครั้งสมัยราชวงศ์หงวน แต่พระเจ้าเจินจิ้นอักษร ได้สอบว่าหาเป็นเช่นนั้นไม่

พิมพ์หนังสือสามก๊ก จึงแต่งคำอธิบายแด่พงศาวดาร (๑) เพิ่มขึ้น แล้วให้
นักปราชญ์จีนอีกคน ๑ ชื่อกิมเสี้ยต่างอ่านตรวจ กิมเสี้ยต่างเล่มมิได้
ในหนังสือเรื่องสามก๊ก ช่วยแก้ไขคำพงศาวดารของเม่าจงกั๋ง แล้วแต่ง
คำอธิบายของกิมเสี้ยต่างเองเป็นทำนองคำนำ (๒) มอบให้เม่าจงกั๋งไปแกะ
ตัวพิมพ์ ตพิมพ์หนังสือเรื่องสามก๊กขึ้น หนังสือสามก๊กจึงได้มีฉบับพิมพ์
แพร่หลายในประเทศจีน แล้วได้ฉบับต่อไปถึงประเทศอื่น ๆ

๒ ว่าด้วยแปลหนังสือสามก๊ก

ได้ลองดูปล้นดูเมื่อจะแต่งคำนำนี้ ได้ความว่าหนังสือสามก๊ก
ได้แปลเป็นภาษาต่าง ๆ ถึง ๓๐ ภาษา (๓) คือ

- ๑ แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๕
- ๒ แปลเป็นภาษาเกาหลีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒
- ๓ แปลเป็นภาษาญวนพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒
- ๔ แปลเป็นภาษาเขมร แปลเมื่อใดหาทราบไม่ ยังไม่ได้พิมพ์

(๑) พงศาวดารนั้นเป็นทำนองพงศาวดาร มักเรียกในภาษาไทยว่า
“คำกลาง” แปลไว้ในหนังสือสามก๊กภาษาไทยหลายแห่ง แต่ว่า
ไม่หมดที่เม่าจงกั๋งได้แต่งไว้

(๒) คำอธิบายของกิมเสี้ยต่างจะปรากฏในหนังสือนี้ต่อไป
ข้างหน้า

(๓) เชื่อว่าจะได้แปลเป็นภาษาอื่นซึ่งยังสืบไม่ได้ความมีอยู่อีก
เช่นภาษามงโกลเป็นต้น

๕ แปลเป็นภาษาไทยเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๕๕

๖ แปลเป็นภาษามลายูพิมพ์^(๑) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕

๗ แปลเป็นภาษาละติน มีฉบับเขียนอยู่ในรอยดอาเซียมคิโคไซเซอติ
แต่จะแปลเมื่อใดไม่ปรากฏ

๘ แปลเป็นภาษาดะเบญเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๓

๙ แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘

๑๐ แปลเป็นภาษาอังกฤษพิมพ์^(๒) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘

(๑) พวกเกาหลีกับพวกญวนใช้หนังสือจีนเป็นหนังสือสำหรับ
บ้านเมืองอยู่แล้ว บางทีจะใช้หนังสือสามก๊กที่จีนพิมพ์อยู่ก่อน พิมพ์
เองต่อชั้นหลัง ที่แปลเป็นภาษาเขมรนั้น เข้าใจว่าแปลจากฉบับพิมพ์
ภาษาไทยที่ได้ไปจากกรุงเทพฯ ฯ ที่แปลเป็นภาษามะลายูพิมพ์ที่เมือง
สิงคโปร์ แต่จะได้ฉบับมาแต่ไหนและแปลเมื่อใดหาทราบไม่

(๒) หนังสือสามก๊กที่แปลเป็นภาษาละตินนั้น บาคหลวง
โรมันคัทจอลิคคน ๑ ซึ่งได้มียศเป็นบิชอปอยู่ในเมืองจีนเป็นผู้แปล
ที่แปลเป็นภาษาอังกฤษนั้น เคยแปลช้านานแล้ว แต่ว่าแปลเพียง
บางตอน มีสเตอร์บริเวตเตเลอพิงแปลตลอดทั้งเรื่องแล้วพิมพ์เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๖๘ สมเด็จพระเจ้าฟ้า ฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตเสด็จ
ไปได้มาจากเมืองสิงคโปร์ ประทานแก่หอพระสมุดสำหรับพระนคร

คำนานการแปลหนังสือสามก๊กเป็นภาษาไทยมีคำบอกเล่าสืบกันมา
 ว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีพระราช
 ดำรัสสั่งให้แปลหนังสือพงศาวดารจีนเป็นภาษาไทย ๒ เรื่อง คือ เรื่อง
 ไซฮั่นเรื่อง ๑ กับเรื่องสามก๊กเรื่อง ๑ โปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ
 กรมพระราชวังหลังทรงอำนาจการแปลเรื่องไซฮั่น แต่ให้เจ้าพระยาพระคลัง
 (หน) อำนวยการแปลเรื่องสามก๊ก คำที่เล่ากันมาดังกล่าวนี้ ไม่มีใน
 จดหมายเหตุ แต่เมื่อพิจารณาเหตุเห็นมีหลักฐานควรเชื่อได้ว่าเป็นความจริง
 ด้วยเมื่อในรัชกาลที่ ๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเอาเป็น
 พระราชธุระชวนถวายสร้างหนังสือต่าง ๆ ขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับพระนคร
 หนังสือซึ่งเป็นต้นฉบับสำหรับตำราในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ทั้งรวบรวม
 ของเก่า ที่แต่งใหม่ แต่ที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ เกิดขึ้นในรัชกาล
 ที่ ๑ มีมาก แต่ว่าในสมัยนั้นเป็นหนังสือเขียนในสมุดไทยทั้งนั้น ฉบับ
 หลวงมักมีบานแผนกแสดง ว่าโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อปีใด แต่หนังสือ
 เรื่องไซฮั่นกับสามก๊ก ๒ เรื่องนี้ ต้นฉบับที่ยังปรากฏอยู่มีแต่ฉบับ
 ชลยศึกัดชาตบานแผนกข้างต้น จึงไม่มีลายลักษณ์อักษรเป็นสำคัญว่า
 แปลเมื่อใด ถึงกระนั้นก็ตามเคาเงอนอนส์ได้เห็นชัดว่าหนังสือเรื่องไซฮั่น
 กับเรื่องสามก๊กแปลเมื่อในรัชกาลที่ ๑ ทั้ง ๒ เรื่อง เป็นต้นว่าดังได้เห็น
 ได้ ในเรื่องพระอภัยมณีที่สุนทรภู่แต่ง ซึ่งสมมติให้พระอภัยมณีมีวิชา
 สำนักนายการเบ้าบ ก็คือเอามาแต่เดี่ยวเหตียงในเรื่องไซฮั่น ขอน
 ยิงพิจารณาคุณค่าเพลงบขของเดี่ยวเหตียงเทียบกับค่าเพลงบขของพระอภัยมณี

ถึง ๑๒ คน คือ กรมหมื่นนเรศวรโยธี ๑ เจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ ๑
 เจ้าพระยามรธา ๑ พระยาโชฎ๊กราชเศรษฐี ๑ พระทองดี ๑ จมื่น
 วิยวรรณ ๑ นายจ่าเรศ ๑ นายเล่ห์อาวู ๑ หลวงดิชิตปรีชา ๑
 หลวงวิเชียรปรีชา ๑ หลวงญาณปรีชา ๑ ขุนมหาสิทธิโวหาร ๑ ฟัง
 ถิ่นนิษฐานว่าเพราะทรงพระราชดำริเห็นว่าหนังสืออันสมควรแปลไว้เพื่อ
 ประโยชน์ราชการบ้านเมือง เช่นเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จุฬาโลกโปรดฯ ให้แปลเรื่องไซ่ฮั่นแลสามก๊ก ยังมีหนังสือเรื่องห้องสิน
 กับเรื่องตงฮั่นอีก ๒ เรื่อง ระเบียบพิมพ์ที่ปรากฏอยู่ไม่มีบานแผนกบอกว่า
 แปลเมื่อใด แต่คำนวณแต่เห็นเป็นจำนวนเก่า อาจแปลเมื่อในรัชกาลที่ ๒
 ก็ได้ ด้วยเรื่องห้องสินอยู่ข้างหน้าต่อเรื่องเตี้ยต๊กกเต้เรื่องตงฮั่นอยู่ใน
 ราวางเรื่องไซ่ฮั่นกับเรื่องสามก๊ก แต่ประหลาดอยู่อย่างหนึ่งที่ไม่ปรากฏว่า
 ได้แปลหนังสือพงศาวดารจีนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเมื่อในรัชกาลที่ ๓ น่าจะเป็น
 ด้วยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่าในรัชกาลแต่
 ก่อนมาได้สร้างหนังสือเพื่อประโยชน์ในทางคดีโลกย์มากแล้ว หนังสือคดี
 ธรรมยังบกพร่องอยู่ เป็ดย่นไปทรงอุดหนุนการแปลพระไตรปิฎกจากภาษา
 บาลีมาเป็นภาษาไทย จึงมีหนังสือเรื่องต่าง ๆ ซึ่งแปลจากภาษาบาลีเกิดขึ้น
 ในรัชกาลที่ ๓ เป็นอันมาก แต่อย่างไรก็ดีบรรดาหนังสือเรื่องพงศาวดารจีน
 ที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ นอกจาก ๕ เรื่องที่ได้ออกชื่อมาแล้ว เป็นหนังสือ
 แปลตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ มาทางนั้น ได้ลองสำรวจเมื่อแต่งตำนานนมจำนวน
 หนังสือพงศาวดารจีนที่ได้แปลแต่พิมพ์เป็นภาษาไทยถึง ๓๕ เรื่อง คือ

แปลในรัชกาลที่ ๑

๑ เรื่องไช่ฮั่น แปลเมื่อก่อน ^(๑) พ.ศ. ๒๓๕๙ เป็นหนังสือ ๓๗ เล่ม
สมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์พิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗
แปลสมุด ๒ เล่ม

๒ เรื่องสามก๊ก แปลเมื่อก่อน ^(๑) พ.ศ. ๒๓๕๘ เป็นหนังสือ
๙๕ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์พิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๐๘ แปลสมุด ๔ เล่ม

แปลในรัชกาลที่ ๒

๓ เรื่องเตี้ยต๊ก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดฯ
ให้แปลเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๒ เป็นหนังสือ ๑๕๓ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์
หมอบรัดเลย์พิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ แปลสมุด ๕ เล่ม

๔ เรื่องห้องสิน ตันนิษฐานว่าแปลเมื่อรัชกาลที่ ๒ เป็นหนังสือ
๔๓ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์พิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๑๙ แปลสมุด ๒ เล่ม

๕ เรื่องตั้งฮั่น ตันนิษฐานว่าแปลในรัชกาลที่ ๒ เป็นหนังสือ ๓๐ เล่ม
สมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์พิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙
แปลสมุด ๑ เล่ม

---

(๑) กรมพระราชวังหลังทวงศตเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๙ เจ้าพระยา
พระคลัง (หน) ถึงอสัญกรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๘

แปลในรัชกาลที่ ๕

๖ เรื่องไซ้เงิน ต่อมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้หลวงพิชัยวาริแปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๑ เป็นหนังสือ ๓๕ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเดพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นสมุด ๒ เล่ม

๗ เรื่องตงจน ตันนิษฐานว่าจะแปลเนื่องกันกับเรื่องไซ้เงิน เป็นหนังสือ ๓๘ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเดพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ เป็นสมุด ๒ เล่ม

๘ เรื่องน้ำซ่อง ต่อมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปลเป็นหนังสือ ๕๔ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ เป็นสมุด ๒ เล่ม

๙ เรื่องชยุถึง เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ให้จันบันกิม กับจันเพงแปลเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ กล่าวกันว่าต่อมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (จี่) วัดประยูรวงศาवादเป็นผู้แต่งภาษาไทย เป็นหนังสือ ๖๐ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเดพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๑๐ เรื่องน้ำบักซ่อง หลวงพิศาดศุภผลให้จันบันกิมแปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ เป็นหนังสือ ๒๓ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๑๑ เรื่องหงอโต๋ ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปล
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ เป็นหนังสือ ๒๐ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หลวงพิมพ์
ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๑๒ เรื่องบัวนช่วยเหตา สันนิษฐานว่าสมเด็จพระยาบรมมหาศรี
สุริยวงศ์ ให้แปล (คราวเดียวกับเรื่อง โหงว ไช้วเพงหน้า) เป็นหนังสือ
๑๓ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๑๓ เรื่องโหงวไช้วเพงไซ สันนิษฐานว่าสมเด็จพระยาบรมมหา
ศรีสุริยวงศ์ ให้แปล (คราวเดียวกับเรื่อง โหงว ไช้วเพงหน้า) เป็นหนังสือ
๑๔ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๑๔ เรื่องโหงวไช้วเพงหน้า ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
ให้จีนโตแปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ เป็นหนังสือ ๖ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์
หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๑๕ เรื่องชวยงัก ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้จีน โต
กับจีนแฉื่อนบนอนแปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นหนังสือ ๓๘ เล่มสมุดไทย
โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๑๖ เรื่องชองกั้ง ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปล
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นหนังสือ ๘๒ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์
ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นสมุด ๕ เล่ม

๑๗ เรื่องเม่งเฉียว ส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปล
(เมื่อปีใดไม่ปรากฏ) เป็นหนังสือ ๑๗ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หลวง
พิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ เป็นสมุด ๒ เล่ม

แปลในรัชกาลที่ ๕

๑๘ เรื่องโคเก็ก เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ๗ ให้หลวงพิพิธภัณฑ
วิจารณ์^(๑) แปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ เป็นหนังสือ ๑๘ เล่มสมุดไทย
โรงพิมพ์หมอบรัดเดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๑๙ เรื่องช่วยถ้ำ ใครแปลหาทราบไม่ เป็นหนังสือ ๒๓ เล่ม
สมุดไทย โรงพิมพ์ศิริเจริญพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นสมุด
๑ เล่ม

๒๐ เรื่องเล่าขาน ส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปลเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นหนังสือ ๑๘ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเดพิมพ์
ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๒๑ เรื่องชียินก๊วยเจ๋งตั้ง สันนิษฐานว่าส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรี
สุริยวงศ์ให้แปล (ในคราวเดียวกับเรื่องตีเตงซันเจงไซ) เป็นหนังสือ
๑๒ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖
เป็นสมุด ๑ เล่ม

---

(๑) พระยาโชฎ๊ก (พัก) เคยเป็นหลวงพิพิธภัณฑวิจารณ์
แลเป็นผู้ชำนาญหนังสือจีน บางทีจะเป็นผู้แปลเรื่องโคเก็ก

๒๒ เรื่องชั่งตวงชั่งแรงไซ ส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้
 จันทโคแปดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นหนังสือ ๑๔ เต็มสมุดไทย โรงพิมพ์
 หมอบรัดเลย์พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นสมุด ๒ เต็ม

๒๓ เรื่องเองเดียดตัวน ส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
 ให้แปดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นหนังสือ ๒๐ เต็มสมุดไทย โรงพิมพ์
 หมอบรัดเลย์พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นสมุด ๑ เต็ม

๒๔ เรื่องอิกงักหน้า สันนิษฐานว่าส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหา ศรี
 สุริยวงศ์ ให้แปด เป็นหนังสือ ๑๔ เต็มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเด
 เลย์พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นสมุด ๑ เต็ม

๒๕ เรื่องไต่ของเฒ่า ส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้หลวง
 พิษยวารแปดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นหนังสือ ๒๗ เต็มสมุดไทย โรงพิมพ์
 หมอบรัดเดพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นสมุด ๒ เต็ม

๒๖ เรื่องเซียวของเฒ่า ส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้
 หลวงพิษยวารแปดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นหนังสือ ๓๓ เต็มสมุดไทย
 โรงพิมพ์อุดมกิจเจริญพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นสมุด
 ๑ เต็ม

๒๗ เรื่องเนี้ยหน้าอิดชื่อ สันนิษฐานว่าส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรี
 สุริยวงศ์ ให้แปด เป็นหนังสือ ๒๖ เต็มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเดพิมพ์
 ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑ เป็นสมุด ๒ เต็ม

๒๘ เรื่องเม่งมวดเซงฉือ ส้มเต๋จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
ให้หัดวงพิชัยวารแปดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ เป็นหนังสือ ๑๗ เล่มสมุดไทย
โรงพิมพ์หมอบรัดเลย์พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๑ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๒๙ เรื่องไซอิว พระโศภณอักษรกิจ (เด็ก สมิติศิริ) ให้นายตัน
แปด แด่นายเทียนวรรณโก เรียบเรียง เป็นหนังสือ ๖๕ เล่มสมุดไทย
โรงพิมพ์ โศภณพิพรรฒธนากรพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๙ เป็นสมุด
๔ เล่ม

๓๐ เรื่องเปาเต่งกุงอัน นายหยอง อยู่ในกรมทหารปืนใหญ่แปด
นายเทียนวรรณโก เรียบเรียง เป็นหนังสือ ๑๘ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์
บำรุงนุกุลกิจพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ เป็นสมุด ๒ เล่ม

แปลในรัชกาลที่ ๖

๓๑ เรื่องเซงเฉียว พระโศภณอักษรกิจ (เด็ก สมิติศิริ) ให้
ขุนจันภาคบริวัตร (โชวกิ้นจือ) แปล พระยาอุดมพงศ์พงษเพ็ญสวัสดิ์
(ม.ร.ว. ประยูร อิศร์ศักดิ์ อนุชญา) เรียบเรียง (ประมาณขนาด
๑๒ เล่มสมุดไทย) โรงพิมพ์ โศภณพิพรรฒธนากรพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๓๒ เรื่องง่วนเฉียว นายชู้ยเทียม ต้นเวชกุด แปล (ประมาณ
ขนาด ๔๖ เล่มสมุดไทย) โรงพิมพ์เดลิเมตพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็น
สมุด ๒ เล่ม

๓๓ เรื่องบุเช็กเทียน คณะหนึ่งดื่อกิมพ์ดยามแปล (ประมาณขนาด ๑๘ เล่มสมุดไทย) แดกิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๓๔ เรื่องโหวงโฮ่วเพ็งปัก แปลพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ดยามราชฎร์ (ประมาณขนาด ๑๘ เล่มสมุดไทย) แดกคณะหนึ่งดื่อกิมพ์ครึกรวมพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นสมุด ๒ เล่ม (๑)

หนังสือเรื่องต่าง ๆ ที่แปลจากพงศาวดารจีนตั้งพรรณนามา ถ้าลำดับเทียบกับสมัยในพงศาวดารจีน ตรงกันตั้งแต่ดังต่อไปนี้

ศักราชพงศาวดารจีน

ชื่อเรื่องหนังสือ

- (๑) พระเจ้าอิงตี้ฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๓๐๐ ปี เรื่องไคเก็ก
แต่เมื่อก่อน พุทธกาต ๒๑๕๔ ปี
- (๒) พระเจ้ากมเตกฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๘๔ ปี ”
แต่เมื่อก่อน พุทธกาต ๒๐๕๔ ปี
- (๓) พระเจ้าจวนยกตี้ฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๗๔ ปี ”
แต่เมื่อก่อน พุทธกาต ๑๙๗๐ ปี
- (๔) พระเจ้าตี้คอกฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๗๐ ปี ”
แต่เมื่อก่อน พุทธกาต ๑๘๙๒ ปี

(๑) ยังมีหนังสือพิมพ์เรื่องจีนซึ่งมีผู้แปลเป็นภาษาไทยลงพิมพ์อีกหลายเรื่อง แต่เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดชั่วแต่อ้างพงศาวดาร มิใช่เอาเรื่องพงศาวดารจีนมาแต่งอย่างทำนองเรื่องสามก๊ก จึงมิได้กล่าวถึง

- (๕) พระเจ้าเจ็ดยศของเศครองราชสมบัติอยู่ ๕ ปี   เวียงไคเม็ก
 แต่เมื่อก่อน พุทธกาต ๑๘๒๒ ปี
- (๖) พระเจ้าเงี้ยวยศของเศครองราชสมบัติอยู่ ๑๐๐ ปี   ”
 แต่เมื่อก่อน พุทธกาต ๑๘๓๔ ปี
- (๗) พระเจ้าสุนยศของเศครองราชสมบัติอยู่ ๔๘ ปี   ”
 แต่เมื่อก่อน พุทธกาต ๑๗๑๒ ปี

๑ ราชวงศ์เฮ้

พระเจ้าอุเต้ปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ ถึงพระเจ้าเกียด   ”
 รวม ๑๗ พระองค์ จำนวนรัชกาล ๔๒๓ ปี ตั้งแต่ก่อน
 พุทธกาต ๑๖๖๒ ถึง ๑๒๔๐ ปี

๒ ราชวงศ์เซียง

พระเจ้าเซียงทางปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง   เวียงไคเม็กตอนปลาย
 พระเจ้าควอองรวม ๒๘ องค์ จำนวนรัชกาล ๖๕๐ ปี   เวียงห้องสินตอนต้น
 ตั้งแต่ก่อน พุทธกาต ๑๒๔๐ ถึง ๕๘๐ ปี

๓ ราชวงศ์จิว

พระเจ้าจิวอูอองปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง   เวียงห้องสิน
 พระเจ้าจวหมนอองรวม ๓๔ องค์ จำนวนรัชกาล   เวียงเตยดก
 ๘๘๘ ปี ตั้งแต่ก่อน พุทธกาต ๕๘๓ ปี ถึง พ.ศ. ๒๘๗

๔ ราชวงศ์จันทบุรี

พระเจ้าจันทบุรีองค์ที่ ๒๑ รวมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องไชยชนะคองคอง
 พระเจ้าชาไชยองค์ที่ ๒๑ รวม ๒ องค์ จำนวนรัชกาล ๔๐ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๙๘ ถึง ๓๓๗

๕ (๑) ราชวงศ์ฮั่น

พระเจ้าฮั่นโกโจ รวมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องไชยชนะคองคอง
 พระเจ้าฮั่นองค์ที่ ๓๓ รวม ๓๓ องค์ จำนวนรัชกาล ๒๑๕ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๓๗ ถึง ๕๕๑

แซก

อองมิ่งครองราชสมบัติ ๑๕ ปี เรื่องคองคองคองคองคอง
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๕๕๒ ถึง ๕๖๖
 วายเอียงอองครองราชสมบัติ ๒ ปี เรื่องคองคองคองคองคอง
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๕๖๖ ถึง ๕๖๗

๕ (๒) ราชวงศ์ฮั่น

พระเจ้าก้องบู๊สืบราชวงศ์ฮั่นถึงพระเจ้าเหียนเต๋ เรื่องคองคองคองคองคอง
 รวม ๑๒ องค์ จำนวนรัชกาล ๑๙๖ ปี ตั้งแต่ เรื่องดามก๊กคองคองคอง
 พ.ศ. ๕๖๘ ถึง ๗๖๓

๖ ราชวงศ์วуй

พระเจ้าโจฉีปฐุมกษัตริย์สืบราชวงศ์ ถึง เรื่องสามก๊กตอนกตาง
พระเจ้าโจชว่นรวม ๕ องค์ จำนวนรัชกาล ๔๕ ปี
ตั้งแต่ พ.ศ. ๗๖๓ ถึง ๘๐๗

๗ ราชวงศ์จิ้น

พระเจ้าตุมาเอียนปฐุมกษัตริย์สืบราชวงศ์ เรื่องสามก๊กตอนปลาย
ถึงพระเจ้ากรองเต๋รวม ๑๕ องค์ จำนวนรัชกาล เรื่องไซ่จิน เรื่องตงจิน
๑๕๕ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๘๐๘ ถึง ๙๖๒ เรื่องน้ำซ้อง

เอกราชภาคเหนือแแต่เอกราชภาคใต้

๘ ราชวงศ์ซง

พระเจ้าซงเกาโจปฐุมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องน้ำซ้อง
พระเจ้าซุ่นเต๋รวม ๖ องค์ จำนวนรัชกาล ๕๙ ปี
ตั้งแต่ พ.ศ. ๙๖๓ ถึง ๑๐๒๑

๙ ราชวงศ์ชี่

พระเจ้าชี่เกาเต๋ปฐุมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องน้ำซ้อง
พระเจ้าชิวเต๋รวม ๕ องค์ จำนวนรัชกาล ๒๓ ปี
ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๐๒๒ ถึง ๑๐๔๔

๑๐ ราชวงศ์เหลียง

พระเจ้าเหลียงบูเต๋ป๋อ^๒ปฐมกษัตริย์^๒สืบราชวงศ์^๒ถึง
 พระเจ้าเกงเต๋รวม ๔ องค์^๒ จำนวนรัชกาล ๕๖ ปี^๒
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๐๔๕ ถึง ๓๓๐๐^๒ เรื่องน่าชัง

๑๑ ราชวงศ์ตัน

พระเจ้าตันบูเต๋ป๋อ^๒ปฐมกษัตริย์^๒สืบราชวงศ์^๒ถึง
 พระเจ้าเอ๋อจู่รวม ๕ องค์^๒ จำนวนรัชกาล ๓๓ ปี^๒
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๓๐๐ ถึง ๓๓๓๒^๒ เรื่องน่าชัง

๑๒ ราชวงศ์ซุ่ย

พระเจ้าอ๋องบุนเต๋ป๋อ^๒ปฐมกษัตริย์^๒สืบราชวงศ์^๒ถึง
 พระเจ้าเกงเต๋รวม ๓ องค์^๒ จำนวนรัชกาล ๓๐ ปี^๒
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๓๓๒ ถึง ๓๓๖๑^๒ เรื่องล้วยถึง
 เรื่องซุ่ยถึง

๑๓ ราชวงศ์ถัง

พระเจ้าถังคังปฐมกษัตริย์^๒สืบราชวงศ์^๒ถึง
 พระเจ้าถังเจียวจงรวม ๒๐ องค์^๒ จำนวน
 รัชกาล ๒๘๐ ปี^๒ ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๓๖๑ ถึง ๓๔๕๐^๒ เรื่องซุ่ยถึงตอนปลาย
 เรื่องเต๋ยบัก เรื่องชียนกุย
 เรื่องชิต่างชั้น เรื่องไซอิว
 เรื่องบูเซ็กเทียน

๑๔ ราชวงศ์เหตียง

พระเจ้าเหตียงไท้ ใจปทุมกษัตริย์ สืบราชวงศ์ถึง

เรื่องหงอ ไคว

พระเจ้ามะเตววม ๒ องค์ จำนวนรัชกาล ๓๗ ปี

ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๕๐ ถึง ๑๔๖๖

๑๕ ราชวงศ์ถิง

พระเจ้าจิงจิงฮองเต๋ปทุมกษัตริย์ สืบราชวงศ์ถึง

เรื่องหงอ ไคว

พระเจ้าฮุยเตววม ๔ องค์ จำนวนรัชกาล ๓๓ ปี

ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๖๖ ถึง ๑๔๗๘

๑๖ ราชวงศ์จัน

พระเจ้าเกาใจฮองเต๋ปทุมกษัตริย์ สืบราชวงศ์ถึง

เรื่องหงอ ไคว

พระเจ้าฮุดเตววม ๒ องค์ จำนวนรัชกาล ๑๒ ปี

ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๗๘ ถึง ๑๔๘๐

๑๗ ราชวงศ์ฮัน

พระเจ้าเคียนฮิวปทุมกษัตริย์ สืบราชวงศ์ถึง

เรื่องหงอ ไคว

พระเจ้าฮันเตววม ๒ องค์ จำนวนรัชกาล ๕ ปี

ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๘๐ ถึง ๑๔๘๔

๑๘ ราชวงศ์จิว

พระเจ้าไท้ใจเกาเต๋ปทุมกษัตริย์ สืบราชวงศ์ถึง

เรื่องหงอ ไคว

พระเจ้าตรองเตววม ๓ องค์ จำนวนรัชกาล ๑๐ ปี

ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๘๔ ถึง ๑๕๐๓

๑๕ ราชวงศ์ซ่ง

พระเจ้าไท่โจวฮ่องเต้ปฐมกษัตริย์
 ดั้งราชวงศ์ ถึงพระเจ้าชองกงจงฮ่องเต้
 รวม ๑๖ องค์ จำนวนรัชกาล ๓๓๗ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๕๐๓ ถึง ๑๘๑๕

เรื่องน้ำบักซ้อง
 เรื่องบัวน่วยเหตา
 เรื่องโหวงไช้วเพงไซ
 เพงหน้า, เพงบัก,
 เรื่องชวยงัก เรื่องซ้องกิง
 เรื่องเปาเต่งถุกงอน

๒๐ ราชวงศ์หงวน

พระเจ้าจวนตี้ โจ้ฮ่องเต้ปฐมกษัตริย์
 ถึงพระเจ้าจวนซุนเต๋รวม ๘ องค์ จำนวนรัชกาล ๘๒ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๒๐ ถึง ๑๘๑๓

เรื่องจวนเฉียว

๒๑ ราชวงศ์เหม็ง

พระเจ้าฮ่องบูปฐมกษัตริย์
 ถึงพระเจ้าชงเจงรวม ๑๖ องค์ จำนวนรัชกาล ๒๗๖ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๑๓ ถึง ๒๓๘๖

เรื่องเหม็งเฉียว
 เรื่องเองเตยต้วน
 เรื่องเองเตกฮวงหงัหน้า
 เรื่องไต้ฮงเฝ้า
 เรื่องเซียวฮงเฝ้า
 เรื่องเนยหน้าฮิตซ้อ

๒๒ ราชวงศ์เซง

พระเจ้าไทโจเกาฮ่องเต๋ป๋รุมกษัตริย์   เรื่องเม่งมวดเซงฉ้อ
 ดั้บราชวงศ์ถึงพระเจ้าซุงทุงรวม ๓๐ องค์ จำนวน   เรื่องเซงเฉียว
 รัชกาล ๓๑๗ ปี   ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๑๘๗ ถึง ๒๔๕๔
 เรื่องพงศาวดารจีนที่ได้แปลเป็นภาษาไทยนั้น   ไม่ใช่แต่แปลเป็น
 หนังสืออ่านอย่างเดียว   บางเรื่องถึงมีผู้เอาไปแต่งเป็นกถอนแต่เป็นบท
 ละคอน ได้ดองตำราวดุ๊กที่มีฉบับอยู่ในหอพระสมุดสำหรับพระนครขณะเมื่อ
 แต่งตำนานนี้   มีทั้งที่พิมพ์แล้วแต่ยังไม่พิมพ์หายเรื่องหลายตอน คือ

บทละคอนรำ

(สำหรับเล่นละคอนนอกอย่างเก่า)

๑ เรื่องห้องสิน   ตอนพระเจ้าติวฮ่องไปไหว้เทพารักษ์ที่เซาฮิฮาน
 จนถึงพระเจ้ายูฮ่องตี้ไต้เมืองฮิวโก๋   หลวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม สุธยางค์)
 แต่งให้เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงเล่นละคอน เป็นหนังสือ ๔ เล่มสมุดไทย
 ยังไม่ได้พิมพ์

๒ เรื่องไต้ฮัน   ตอนพระเจ้ายูฮ่องตี้ให้นางเต็กเอียงกงจูเต็กกู่
 จนถึงเตียวเห่าไปดำเนินในป่า   หลวงพัฒนพงศ์ ๑   แต่งให้เจ้าพระยา
 มหินทร ๑ เล่นละคอน เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย   ยังไม่ได้พิมพ์

๓ เรื่องดำมกัก (ก) ตอนพระเจ้าเด่นเต๋ประพาสสวน จนถึง
 ด้งโตะเข้าไปสู่พระเจ้าเหียนเต๋ หลวงพัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้เจ้าพระยา
 มหินทร์ ฯ เถ่นละครอน เป็นหนังสือ ๑๖ เล่มสมุดไทย ยังไม่ได้พิมพ์

(ข) ตอนอ่องอุ้นกำจัดด้งโตะ หลวงพัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้
 เจ้าพระยามหินทร์ ฯ เถ่นละครอน เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย ยังไม่ได้พิมพ์

(ค) ตอนจิวยี่คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิว หลวงพัฒนพงศ์ ฯ
 แต่งให้เจ้าพระยามหินทร์ ฯ เถ่นละครอน เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย
 ยังไม่ได้พิมพ์

(ฉ) ตอนจิวยี่คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิว หมีนเด่นานูชิต (เจต)
 แต่งลงพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖

(ง) ตอนจิวยี่รากลืออด หลวงพัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้เจ้าพระยา
 มหินทร์ ฯ เถ่นละครอน เป็นหนังสือเล่มสมุดไทย ๑ ยังไม่ได้พิมพ์

(จ) ตอนนางซุนฮูหยิน หนีกลับไปเมืองก้งตั้ง หลวงพัฒนพงศ์ ฯ
 แต่งให้เจ้าพระยามหินทร์ ฯ เถ่นละครอน เป็นหนังสือเล่มสมุดไทย ๑
 ยังไม่ได้พิมพ์

๔ เรื่องซุ่ยถ้ง ตอนเซงจื่อเกณฑทัฬ จนถึงนางย่องอันกงจูจิบ
 นางบักถันกับทกักเอียนไต หลวงพัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้เจ้าพระยา
 มหินทร์ ฯ เถ่นละครอน เป็นหนังสือเล่มสมุดไทย ๑ ยังไม่ได้พิมพ์

๕ เรื่องหงอไก่ ตอนสองแฉาดำมีภักดีต่อพระเจ้ากวางเผิง หดวง
พัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้เจ้าพระยามหินทร์ ฯ เต้นละครอน เป็นหนังสือเล่ม
สมุดไทย ๑ ยังไม่ได้พิมพ์

๖ เรื่องบัวนช่วยเหตา ตอนพวกช้วนตีด่านเมืองหวง จนถึง
นางไปยเหตงจะทำร้ายเพ็งไซออง หดวงพัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้เจ้าพระยา
มหินทร์ ฯ เต้นละครอน เป็นหนังสือ ๖ เล่มสมุดไทย ยังไม่ได้พิมพ์

๗ เรื่องชวยงัก ตอนกิมิงคิดตุคดีเมืองตุนจิว กรมพระราชวังบวร
วิชัยชาญทรงพระนิพนธ์ (สันนิษฐานว่าเพื่อให้เจ้าคุณจอมมารดาเอน
ละครอน) พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒

บทละครเรื่อง

(เต้นบนเวทีอย่างละครอนปราโมไทย)

๑ เรื่องสามก๊ก (ก) ตอนนางเตียวเสี้ยนดวงตังโต๊ะ ผู้แต่งใช้
นามปากกาว่า “ นายบุญสอาด ” พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

(ข) ตอนตังโต๊ะหงนางเตียวเสี้ยน ผู้แต่งใช้นามว่า “ เหม็ง
กุ่มบุน ” พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

(ค) ตอนเต้าเป้แต่งงาน จนจิวยี่รักเลือด ผู้แต่งใช้นามปากกาว่า
“ ทิดไฉ่ง ” พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๑

กลอนสุภาพ

(แต่งตามแบบสุนทรภู่)

๑ เรื่องห้องดิน ชุนเด่นานูชิต (เจต) แต่งค้างอยู่ เป็นหนังสือ

๓ เด่มส้มุดไทย

๒ เรื่องสามก๊ก ตอนนางเคี้ยวเดียนดวงตังโต๊ะ หลวงธรรมา
ภิมณฑ์ (ถึก จิตรกถึก) แต่ง พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙

๓ ว่าด้วยสำนวนแปลหนังสือสามก๊ก

ลักษณะการแปลหนังสือจีนเป็นภาษาไทยแต่โบราณ (หรือแม่จน
ชั้นหลังมา) อยู่ข้างลำบาก ด้วยผู้รู้หนังสือจีนไม่มีใครชำนาญภาษาไทย
ผู้ชำนาญภาษาไทยก็ไม่มีใครรู้หนังสือจีน การแปลจึงต้องมีพนักงานแปล
ต้องฝ่ายช่วยกันทำ ฝ่ายผู้ชำนาญหนังสือจีนแปลความออกให้เต็มย่นจดลง
แล้วผู้ชำนาญภาษาไทยเอาความนั้นเรียบเรียงแต่งเป็นภาษาไทยให้ถ้อยคำ
แต่สำนวนความเรียบรอยออกชั้นหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงต้องมีผู้ ซึ่งทรงความ
สามารถ เช่นกรมพระราชวังหลังแต่เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นต้น
จนเมื่อชั้นหลังสมเด็จพระบรมมหารัชมังคลาจารย์ เป็นผู้อำนวยการแปล
ท่านผู้อำนวยการบางทีจะไม่ได้เป็นผู้แต่งภาษาไทยเองทุกเรื่อง แต่เห็นจะ
ต้องสนนินษฐานทักท้วงแก้ไขทั้งข้อความแต่ถ้อยคำที่แปลมากอยู่ ขอน
พึงสังเกตได้ในบรรดาหนังสือเรื่องพงศาวดารจีนที่แปลนั้น ถ้าเป็นเรื่องที่
ผู้แปลอาศัยกำลังผู้อำนวยการแปล สำนวนมักดีกว่าเรื่องที่บุคคลตามัวแปล
แต่สำนวนแปลคงจะไม่สู้ตรงกับสำนวนที่แต่งไว้ในภาษาจีนแต่เดิม เพราะ

ผู้แปลมิได้รู้ต้นตอทั้งภาษาจีนแลภาษาไทยรวมอยู่ในคนเดียว เหมือน
เช่นแปลหนังสือฝรั่งกันทุกวัน

* ในบรรดาหนังสือเรื่องพงศาวดารจีนที่ได้แปลเป็นภาษาไทย นับถือ
กันว่าจำนวนหนังสือเล่มกึกกักกว่าเรื่องอื่น ด้วยใช้ถ้อยคำแต่เรียงความ
เรียบร้อยสำเภาเล่มอ่านเข้าใจง่าย ถึงมีผู้ชอบยกเอาประโยคในหนังสือ
เล่มกึกไปพูดเล่นเป็นภาคีตในเมื่อจะกล่าวถึงจำนวนหนังสือเรื่องอื่นซึ่งไม่
ยกย่อง มักกล่าวว่าเป็นจำนวนอย่าง “สามเพดงตกม้าตาย” หรือ
“ไต่พงดงหนักโกรธ” ดังนี้ แต่มีใช้ติเตียนจำนวนหนังสือเล่มกึก ยอม
ว่าเป็นจำนวนดีด้วยกันทั้งนั้น จึงได้ใช้หนังสือเล่มกึกเป็นแบบสำหรับ
หัดเรียงความในโรงเรียน แต่เมื่อข้าพเจ้าอ่านหนังสือเล่มกึกคราวหลัง
มาสังเกตเห็นชั้นใหม่อย่างหนึ่งซึ่งมิได้เคยรู้มาก่อน ว่าหนังสือเล่มกึก
นั้นจำนวนที่แต่งคำแปลเป็นสองจำนวน จำนวนหนึ่งแต่งตั้งแต่ต้นไป
จนในเล่มพิมพ์เล่มที่ ๓ ตามฉบับเดิม หรือที่เบ็ดเตล็ดเป็นตอนที่ ๕๕
ในฉบับพิมพ์ใหม่นี้ แต่นั้นไปจนหมดเรื่องเป็นอีกจำนวนหนึ่งต่างหาก
แต่งก็ไม่แถวแต่ไม่ดีเหมือนจำนวนที่แต่งตอนต้น^(๑) ซึ่งหนังสือเล่มกึกเป็น
สองจำนวนดังกล่าวนี้ น่าสันนิษฐานว่าจะเป็นเพราะเจ้าพระยาพระคลัง
(หน) อำนวยการแปลอยู่ไม่ทันตลอดเรื่อง ถึงอสังกรรมแล้ว (เมื่อ
พ.ศ. ๒๓๔๘) มีผู้อื่นอำนวยการแปลต่อมา จำนวนจึงผิดกันไป

(๑) ข้าพเจ้าได้ชวนพระยาพจนปริชาให้ช่วยพิจารณาหาคำอื่นหนึ่ง
ก็เห็นว่าทั้งสองจำนวนเช่นเดียวกันกับข้าพเจ้า

อนึ่งการแปลภาษาจีนเป็นภาษาไทยผิดกับแปลภาษาอื่นอีกอย่างหนึ่ง
ด้วยจีนต่างเหล่าอ่านหนังสือจีนดำเนินยงผิดกัน เช่นหนังสือเรื่องสามก๊ก
จีนต่างเหล่าต่างเรียกชื่อเมืองแดนชื่อบุคคลผิดกัน ดังจะแสดงพอให้เห็น
เป็นตัวอย่างต่อไปนี้

ราชอาณาจักรของพระเจ้าโจผี คำหลวง (คือจีนเมืองหลวง
เดิม)^(๑) เรียกว่า ไวโกวะ จีนชกเกียนเรียกว่า วุกก จีนเต้จิว
เรียกว่า งุกก จีนกวางตุ้งเรียกว่า งายโกะ จีนไหหลำเรียกว่า
หงุกก

ราชอาณาจักรของพระเจ้าเต๋ายี่ คำหลวงเรียกว่า จักโกวะ จีน
ชกเกียนเรียกว่า จักก กจีนเต้จิวเรียกว่า จักก กจีนกวางตุ้ง
เรียกว่า ชกโกะ จีนไหหลำเรียกว่า ตักก

ราชอาณาจักรของพระเจ้าซุนกวน คำหลวงเรียกว่า ฮู่โกวะ จีน
ชกเกียนเรียกว่า งอกก จีนเต้จิวเรียกว่า โห้งวกก จีนกวางตุ้ง
เรียกว่า ฮือโกะ จีนไหหลำเรียกว่า โง้ววกก

เต๋ายี่ คำหลวงเรียกว่า ลั่วปี่ จีนชกเกียนเรียกว่า เต๋ายี่ จีน
เต้จิวเรียกว่า เต๋ายี่ จีนกวางตุ้งเรียกว่า เหล่าปี่ จีนไหหลำเรียกว่า
ลั่วปี่

(๑) เมืองหลวงเดิมอยู่แถวเมืองน้ำกึ่ง เมืองปักกิ่งเป็นเมือง
หลวงชั้นหลัง สำเนียงชาวปักกิ่งเพี้ยนไปอีกอย่างหนึ่ง

โจโฉ คำหวดว่งเรียกว่า ฉะเซ้า จิ้นฮักเกียนเรียกว่า โจโฉ
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า เซ้าฉะ ฉินกวางตุ้งเรียกว่า ไช้วเซ้า จิ้นไห่หดำ
 เรียกว่า เซ้าเซ้า

ซุนกวน คำหวดว่งเรียกว่า ซุนชยง จิ้นฮักเกียนเรียกว่า ซุนกวน
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า ซิงชวณ ฉินกวางตุ้งเรียกว่า ซุนคิน จิ้นไห่หดำ
 เรียกว่า ตุนเซียน

ซงเบ้ง คำหวดว่งเรียกว่า ซงหมิง จิ้นฮักเกียนเรียกว่า ซงเบ้ง
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า ซงเหมง ฉินกวางตุ้งเรียกว่า หงเม้ง จิ้นไห่หดำ
 เรียกว่า ซงเหม้ง

ตู่มาอิ คำหวดว่งเรียกว่า ซือมาอิ จิ้นฮักเกียนเรียกว่า ตู่มาอิ
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า ซือเบอิ ฉินกวางตุ้งเรียกว่า ตือหมาอิ จิ้นไห่หดำ
 เรียกว่า ซือมาอิ

จิวยี้ คำหวดว่งเรียกว่า เจียวหยี้ จิ้นฮักเกียนเรียกว่า จิวยี้
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า จิวหยู ฉินกวางตุ้งเรียกว่า จาวหยี้ จิ้นไห่หดำ
 เรียกว่า จิวยี้

กวนอู คำหวดว่งเรียกว่า กวานฮู จิ้นฮักเกียนเรียกว่า กวนอู
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า กวนฮู ฉินกวางตุ้งเรียกว่า กวานฮี้ จิ้นไห่หดำเรียกว่า
 กวนฮี้

เตียวหุย คำหลวงเรียกว่า เจียงฟูย จันฮักเกียนเรียกว่า เตียวหุย
 จันเต้จิวเรียกว่า เตียฮุย จันกวางตุงเรียกว่า $\left. \begin{array}{l} \text{จิง} \\ \text{จาง} \end{array} \right\} \text{ฟูย} \text{ จันไห่ห่า}$
 เรียกว่า เจียงฮุย ตงน

หนังสือเรื่องจันที่แปลเป็นภาษาไทย บางเรื่องเรียกชื่อตามดำเนิน
 ฮักเกียน บางเรื่องเรียกตามดำเนินเต้จิว เพราะจันในประเทศสยามนี้
 มีจันเหล่าฮักเกียนกับเหล่าเต้จิวมากกว่าเหล่าอื่น ผู้แปลเป็นจันเหล่าไห่
 อ่านหนังสือดำเนินเป็นภาษาไทยเราก็จดลงอย่างนั้น หนังสือสามก๊กที่
 แปลเป็นไทยเรียกชื่อต่าง ๆ ตามดำเนินจันฮักเกียน เมื่อเทียบกับหนังสือ
 สามก๊กที่แปลเป็นภาษาอื่นชื่อที่เรียกจึงผิดเพี้ยนกัน เพราะเขาเรียกตาม
 ดำเนินจันเหล่าอื่น มักทำให้เกิดงงด้วยเหตุนี้ +

๔ ว่าด้วยพิมพ์หนังสือสามก๊กภาษาไทย

หนังสือไทยแม่พิมพ์ ได้ตั้งแต่รัชกาลที่ ๓ กิติ มาใช้การพิมพ์แพร่หลาย
 ต่อเมื่อในรัชกาลที่ ๕ ก็ในสมัยเมื่อก่อนพิมพ์หนังสือไทยได้นั้น หนังสือ
 ที่แปลจากเรื่องพงศาวดารจันเมเต้ ๕ เรื่อง คือเรื่องห้องสัน เรื่องเตียดก๊ก
 เรื่องไซฮัน เรื่องตงฮัน กับเรื่องสามก๊ก แต่คนทั้งหลายชอบเรื่องสามก๊ก
 ยิ่งกว่าเรื่องอื่น ผู้มับันตาศึกคิดซึ่งจะสมหนังสือก็มักคัดลอกเรื่องสามก๊ก
 ไว้ในห้องสมุดของตน ด้วยเหตุนี้หนังสือเรื่องสามก๊กจึงมีฉบับมากกว่า

เพื่อน (๑) ครั้นถึงรัชกาลที่ ๔ หมอบรัดเดมิชชัสนาร์อเมริกาขายโรงพิมพ์ มาตั้งที่ปากคลองบางกอกใหญ่ เริ่มพิมพ์หนังสือไทยเรื่องต่าง ๆ ขาย ได้คนละฉบับหนังสือเรื่องสามก๊กของผู้ อินมา ๒ ฉบับ แล้วไปยืมต้นฉบับ ของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อยังเป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ที่สมุหพระกลาโหมมาสอบกันเป็น ๓ ฉบับ พิมพ์หนังสือสามก๊กเป็น สมุดพิมพ์ ๔ เล่มตลอดเรื่อง ดำเนินเมื่อปีฉลู พ.ศ. ๒๔๐๘ ขายราคา ฉบับละ ๒๐ บาท พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับขอ ช่วยหมอบรัดเดมิชเห็นจะราวสัก ๕๐ ฉบับ พระราชทานพระราชโอรสธิดา พระองค์ละฉบับทั่วกัน (๒) เหลื่อนนงเห็นจะพระราชทานผู้ อินต่อไป การ ที่หมอบรัดเดมิชพิมพ์หนังสือสามก๊กครั้งแรกนั้น เมื่อมาพิจารณาดูเห็น ควรนับว่าเป็นการสำคัญในทางพงศาวดารอย่างหนึ่ง ด้วยเรื่องสามก๊ก เป็นเรื่องที่ไทยชอบอยู่แล้ว บุคคลชั้นสูงได้เคยอ่านหนังสือเล่มนี้ แลบุคคล ชั้นต่ำได้เคยดูวุ่นเล่นก็มาก ครั้นเกิดมีหนังสือสามก๊กฉบับพิมพ์อันจะพึง ขอหาหรือหยิบยืมกันอ่านได้ง่าย ก็ทำให้มีผู้ชอบอ่านหนังสือมากจน เคย เป็นปัจจัยต่อออกไปถึงใหม่ผู้ พิมพ์หนังสือขายมากขึ้น แต่ให้ ผู้ มัดกิด

- (๑) หอพระสมุดวชิรญาณได้ไว้ก็หลายฉบับ มีทั้งฉบับที่ เขียนด้วยเส้นหรรคาน เขียนด้วยเส้นฝู่น แลเขียนด้วยเส้นคินสอ
- (๒) เมื่อข้าพเจ้าได้พระราชทานหนังสือสามก๊กเป็นเวลาฟังอ่าน หนังสือออก ยังจำได้ว่าอ่านสนุกมาก แต่สนุกประสาเด็ก ไม่เข้าใจความเท่าใดนัก

เช่นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นต้น เขาเป็นพระสร้างหนังสือ
 สำหรับให้ พิมพ์มากชน ที่ชอบแปลแต่เรื่องจีนเป็นพินอินก็ไม่พลาด
 อันใด ด้วยในสมัยนั้นผู้รู้ภาษาฝรั่งยังมีน้อยนัก ถึงเรื่องจีนก็ทำให้เกิดปัญหา
 ความรู้เจริญแพร่หลายยิ่งชนกว่าแต่ก่อน จึงควรยกย่องหนังสือเล่มนี้
 ว่าได้ทำให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาในประเทศนี้ด้วยอีกสถานหนึ่ง

หนังสือไทยที่พิมพ์จบแพร่หลายเมื่อตอนปลายรัชกาลที่ ๔ พอถึง
 รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดบำรุงการศึกษา
 ทรงอุดหนุนซ้ำ การพิมพ์หนังสือไทยก็ยิ่งเจริญขึ้นโดยรวดเร็ว ก็ในสมัย
 เมื่อแรกขึ้นรัชกาลที่ ๕ นั้น มีโรงพิมพ์อันนับว่าเป็นโรงใหญ่อยู่ ๓ โรง
 คือ โรงพิมพ์หลวงตั้งอยู่ที่ในพระบรมมหาราชวัง (ตรงบริเวณสวนศิลา
 บดิน) กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ เมื่อยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น
 อักษรศาสตร์โสภณ เป็นตำแหน่งจางวางกรมพระอาทิตย์ทรงบัญชา
 การโรง ๓ โรงพิมพ์ของหมอบรัดเดมิชชัสนาร์อเมริกัน ตั้งอยู่ที่ริม
 ปากคลองบางกอกใหญ่ โรง ๓ โรงพิมพ์ของหมอสมิชชัสนาร์ชาติอังกฤษ
 ตั้งอยู่ที่บางคอแหลมโรง ๓ โรงพิมพ์หลวงนั้น เมื่อขึ้นแรกในรัชกาลที่ ๕
 ก็พิมพ์หนังสือเรื่องพงศาวดารจีนจำหน่ายหลายเรื่อง ตั้งปรากฏอยู่ใน
 บัญชีหนังสือเรื่องจีนซึ่งได้แสดงมาแล้ว แต่ต่อมาเมื่อต้องพิมพ์หนังสือ
 แบบเรียนสำหรับโรงเรียนหลวง แล้วต้องพิมพ์หนังสือราชกิจจานุเบกษา
 ก็ต้องงดพิมพ์หนังสืออื่น คงพิมพ์หนังสือเรื่องต่าง ๆ ขาดแต่โรงพิมพ์
 หมอบรัดเดมิชชัสนาร์โรงพิมพ์หมอสมิชชัสนาร์ต่างไปขอต้นฉบับที่สมเด็จพระยา ฯ

ท่านจึงไถ่เกตุยให้หมอบรัดเตเอาแต่หนังสือจำพวกความร้อยแก้ว เช่นเรื่อง
พงศาวดารจีนไปพิมพ์ ส่วนหมอดมิตให้พิมพ์หนังสือจำพวกบทกถอน (๑)
ต่างคนต่างพิมพ์มาเช่นนั้นหลายปี ที่หลังเกิดมีฝรั่งพิมพ์หมอดมิตใน
ศาลกงสุตอังกฤษ ว่าพิมพ์หนังสือไม่เป็นคิดเป็นธรรมเนียมจำหน่ายหาประโยชน์
โทษอย่างพวกมิชชันนารีอเมริกันที่รู้ภาษาไทยเป็นพยาน แลขอให้เป็นผู้
แปลหนังสือบทกถอนที่หมอดมิตพิมพ์บางแห่ง เช่นบทเสภาเรื่องขุนช้าง
ขุนแผนตอนที่อยู่ข้างหยาบ และบทละครตอนตอนเข้าห้องสังวาด เป็น
ภาษาอังกฤษพิสดารในศาล ๆ คิดสินให้หมอดมิตแพ้ ห้ามมิให้พิมพ์
หนังสืออย่างนั้นจำหน่ายอีกต่อไป หมอดมิตก็ต้องเลิกพิมพ์หนังสือ
บทกถอน แต่เมื่อถูกห้ามนั้นหมอดมิตรวยเลยแล้ว ในว่าแต่หนังสือ
พระอภัยมณีของสุนทรภู่เรื่องเดียวพิมพ์ขายได้กำไรงามจนพอสร้างตึกได้
หลังหนึ่ง หมอดมิตก็ไม่เคียดร้อน ส่วนหมอบรัดเตนั้นตัวเองอยู่มา
ในรัชกาลที่ ๕ เพียง พ.ศ. ๒๔๓๗ ก็ถึงแก่กรรม แต่บุตรภรรยา ยังทำถาวร
โรงพิมพ์ต่อมา พิมพ์หนังสือจำพวกความร้อยแก้วขายก็ได้กำไรมาก ครั้น

(๑) มีหนังสือสามก๊กหมอดมิตพิมพ์ยังปรากฏอยู่ แต่ว่ามี
ฉะเพาะเล่มที่ ๑ เล่มเดียว ซ่อนนี้เป็นเค้าเงื่อนให้สันนิษฐานว่า ชรอย
หมอดมิตเห็นคนชอบซื้อหนังสือสามก๊กก็พิมพ์ขายบ้าง คงเกิดเกียด
แย้งกับหมอบรัดเต สมเด็จพระเจ้าพระยา ฯ จึงไถ่เกตุยให้พิมพ์
หนังสือคนละประเภทดังกล่าว ทั้งสองฝ่ายก็จำยอม เพราะต้อง
อาศัยหนังสือของสมเด็จพระเจ้าพระยา ฯ เป็นต้นจะนับอยู่ด้วยกัน

นานมาไม่มีตวญุ ที่จะจัดการกักตองเด็ก โรงพิมพ์ การพิมพ์หนังสือขาย
จึงกระจายไปตาม โรงพิมพ์ อื่น ๆ ซึ่งตงชนใหม่ (๑)

การพิมพ์หนังสือเรื่องสามก๊ก โรงพิมพ์หมอบรัดเตได้พิมพ์ ๓ ครั้ง
แล้วโรงพิมพ์อื่นพิมพ์ต่อมาอีก ๓ ครั้ง รวมเบ็ดเตล็ดได้พิมพ์ ถึง ๖ ครั้ง
ด้วยกัน แต่การที่พิมพ์ต่อ ๆ กันมาเป็นแต่อาศัยระบบที่พิมพ์ก่อนเป็น
ต้นระบบ ไม่ได้ตรวจชำระเหมือนอย่างเมื่อหมอบรัดเตพิมพ์ครั้งแรก แต่
บางระบบชำมญุแก ไซ้เพิ่มเติมถ้อยคำตงตามอำเภอใจ หนังสือสามก๊ก
ที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดสมัยนัจงวิปตาสคตาดเกิดอนจากระบบเดิมด้วย
ประการณะน

๕ ว่าด้วยรูปเรื่องสามก๊ก

ข้าพเจาญุแต่งตำนานนใดเคยอ่านหนังสือสามก๊กหลายครั้ง แต่อ่าน
ครั้งก่อน ๆ ประสงค์เพียงจะรู้เรื่องเป็นสำคัญ ต่อมาอ่านเมื่อจะแต่ง
ตำนานน จึงได้ตงใจพิจารณาเหตุการณ์ในเรื่องสามก๊ก รู้ลึกว่า

(๑) ได้ยินว่าเมื่อหมอสมิธถูกศาลห้ามมิให้พิมพ์หนังสือ
บทกลอนชาวยันั้น บรรดาหนังสือซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว แลกำลังพิมพ์
ค้างอยู่ นายเทพ ทรรทรานนท์ อยู่แพที่หน้าโรงเรียนราชินีเคียวนี้
รับซื้อจากหมอสมิธเอามาพิมพ์จำหน่ายที่โรงพิมพ์ของตน แล้ว
โรงพิมพ์อื่นจึงพิมพ์จำหน่ายบ้าง ส่วนโรงพิมพ์หมอบรัดเตนั้น หลวง
คำรองธรรมสาร (มี ธรรมาชีวะ) เจ้าของโรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจรับซื้อ
หนังสือค้างมาพิมพ์จำหน่าย แล้วโรงพิมพ์อื่นจึงพิมพ์จำหน่ายบ้าง

ตามที่เคยลำเอียงมาแต่ก่อนเป็นความเข้าใจผิดอยู่หลายอย่าง บางที
 ผู้อื่นซึ่งเข้าใจผิดเช่นเดียวกับข้าพเจ้า หรือที่ยังไม่เข้าใจรูปเรื่องสามก๊ก
 ก็จะมีอยู่ไม่น้อย เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจะต้องบอกอธิบายรูปเรื่องสามก๊ก
 ไว้ในตำนานนี้ พอให้ผู้อ่านหนังสือสามก๊กที่แปลเป็นภาษาไทยเข้าใจ
 ได้ง่ายขึ้น

ประเทศจีนเมื่อเริ่มเรื่องสามก๊กนั้น กษัตริย์ราชวงศ์ฮั่นเป็นใหญ่
 ตั้งราชธานีอยู่ณเมืองลกเอียง ได้ครอบครองแผ่นดินจีนทั่วทั้งประเทศ
 แด่ลักษณะการปกครองบ้านเมืองนั้น รัฐบาลกลางบังคับบัญชาการทุกอย่าง
 อยู่เพียงในมณฑลราชธานี นอกนั้นออกไปเป็นหัวเมือง อำนาจการ
 ปกครองทั้งฝ่ายทหารแหว่พลเรือนเป็นลัทธิขาดอยู่กับผู้เป็นเจ้าของ (๑) เป็น
 แต่พึ่งบังคับบัญชารัฐบาลกลางที่ราชธานี เวลามีศึกสงครามที่ใดก็เกณฑ์
 ให้เจ้าเมืองคุมกำลังเมืองของตนไปรบพุ่ง หรือถ้าเจ้าเมืองไหนกำเริบ
 เป็นกบฏ ก็มิต้องตราสั่งให้เจ้าเมืองอื่นยกกำลังไปปราบปราม หรือ
 บางทีเกิดจลาจลขึ้นในเมืองหลวง ให้พวกเจ้าเมืองอื่นเข้าไปช่วยปราบปราม
 ก็มี พวกเจ้าเมืองอื่นมีอำนาจเช่นนั้นก็ถือเอาประโยชน์ตนเป็นอันหนึ่ง
 อันเดียวกันกับหน้าที่ในตำแหน่ง บางทีถึงเกิดรบพุ่งแย่งชิงประโยชน์กัน
 หรือบังอาจขัดแย้งต่อรัฐบาลกลางเพื่อรักษาประโยชน์ของตน รัฐบาลกลาง

(๑) ที่เรียกว่าเมืองในเรื่องสามก๊กนั้น เป็นเมืองใหญ่อย่าง
 หลายมณฑลรวมกันก็มี เป็นเมืองอย่างกลางเช่นมณฑลเดียวก็มี
 เป็นแต่อย่างเมืองเดียวก็มี

จำต้องมีไหวพริบคอยระวังมิให้พวกเจ้าเมืองชนมก้าดงถึง อาจจะดเมิดหรือ
 ต่อสู้อำนาจรัฐบาดกลางได้ วิธีการปกครองอย่างว่ามานั้นจำต้องมีพระเจ้า
 แผ่นดินซึ่งทรงอำนาจมาก หรือมีฉะนงกตของมีอัครมหาเสนาบดีอันมี
 ความสามารถเป็นที่นับถือยำเกรงของคนทั้งหลายนไป การปกครอง
 แผ่นดินจึงจะเรียบร้อย ถ้าขาดทั้ง ๒ อย่างบ้านเมืองก็มักเกิดจลาจล

หนังสือสามก๊กกล่าวความเริ่มเรื่องตั้งแต่พระเจ้าเตนเต้ได้รับรัชทายาท
 เมื่อ พ.ศ. ๗๑๑ เพราะปฐมเหตุที่ประเทศจีนจะแยกกันเป็นสามก๊ก เกิด
 แต่พระเจ้าเตนเต้ปราชัยจากความสามารถ หลงเชื่อถือพวกชนที่ในราชสำนัก
 พวกชนที่จึงกำเริบเอิบเอื่อมแผ่วงหาอำนาจในราชการบ้านเมือง ด้วยอุบาย
 ต่าง ๆ ชุณนางผู้ใหญ่ในเมืองหลวงเวลานั้นก็ไม่มีคนสำคัญอันเป็นที่นับถือ
 ยำเกรงของคนทั้งหลายน มีชุนนางบางคนทีซ้อสัตย์ คิดจะกำจัดพวกชนที่
 กัดคิดด้วยพระเจ้าเตนเต้บองกันไว้ การปกครองแผ่นดินจึงวิปริตผันแปร
 แดเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมยิ่งจนเป็นอันดับมาจนพระเจ้าเตนเต้ สิ้นพระชนม์ลง
 มีราชบุตร ๒ องค์ต่างชนนี้กัน แดยังเป็นเด็กอยู่ด้วยกัน ราชบุตรองค์ใหญ่
 ชื่อห้องจูเบียนได้รับรัชทายาท นางโฮเฮ่ามะเหี้ยผู้เป็นชนนีเป็นผู้ว่าราชการ
 แผ่นดิน ราชบุตรองค์น้อยนั้นชื่อห้องจูเหียบกำพร้าชนนี นางตั้งไทฮ้อ
 ผู้เป็นอัยิกาเดียงมาแต่่น้อย แดชวนชวายเป็นให้ ได้ราชสมบัติแต่หาได้ไม่
 นางทั้งสองจึงเป็นอริแก่กัน เมื่อพระเจ้าเตนเต้ สิ้นพระชนม์แล้ว โฮ่จัน
 ฟีนาง โฮ่เฮ่าได้เป็นชุนนางผู้ใหญ่ให้ดอบฆ่านางตั้งไทฮ้อเสีย แด่วคิดจะ
 กำจัดพวกชนที่ต่อไป แต่่นางโฮ่เฮ่าบองกันพวกชนที่ไว้เหมือนนอย่างพระเจ้า

เตนเต้ ไช้จั้นจะทำการเองไม่ถนัด จึงมีหนังสือไปถึงตั้งโต๊ะเจ้าเมืองช้หลง
 ให้ยกกองทัพเข้าไปปราบพวกซันที่ ก้ตั้งโต๊ะนั้นวิสัยเป็นคนพาดฉันทานช้ว
 เห็นได้ช้องจะเป็นประโยชน์แก่ตนก็ยกกองทัพเข้าไปยังเมืองหลวง ครั้น
 พวกซันที่รู้ว่า ไช้จั้นคิดอ่านกับตั้ง โต๊ะจะกำจัดพวกของตน ก็จึงทำกลอุบาย
 ลวง ไช้จั้นเข้าไปในวัง แล้วบีบประตูล่วงช่วยกันจับ ไช้จั้นฆ่าเสีย ฝ่าย
 พรรคพวก ไช้จั้นพากัน โกรธแค้น เอาไฟเผาวังพังประตูเข้าไปได้จับพวก
 ซันที่ ในเวลาจับกุมฆ่าฟันกันนั้น ไฟเผาไหม้ลุกลามเกิดอดหม่านทั้ง
 พระราชวัง ถึงพระเจ้าแผ่นดินกับราชกุมารองค์น้อยต้องพากันหนีออก
 จากเมืองไปอาศัยอยู่ที่อื่น ฝ่ายตั้ง โต๊ะได้ช้องก็เข้าจัดการระงับจลาจล
 แล้วเลยกำจัดพระเจ้าแผ่นดินกับนาง ไช้เฮาชนั้นเสีย ยกห้องจูเหียบ
 ราชกุมารองค์น้อยขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงนามว่าพระเจ้าเหียนเต้
 ตั้งโต๊ะก็ได้เป็นที่ “เซียงก๊ก” ดำริเจ้าราชการแผ่นดิน (๑) เพราะเป็น
 ผู้ยกพระเจ้าเหียนเต้ขึ้นทรงราชย์ แต่พอตั้ง โต๊ะได้เป็นเซียงก๊กซันก็
 ประพฤติพาดทุจริตต่าง ๆ พวกขุนนางในเมืองหลวงไม่มีใครสามารถจะ

(๑) ผู้แปลหนังสือสามก๊กเป็นภาษาไทย แปลศัพท์เซียงก๊กว่า
 “พระยามหาอุปราช” (เห็นจะเอานามซึ่งมีอยู่ในกฎหมายทำเนียบ
 ศักดินาพลเรือนมาใช้) แต่ชอบใช้โดยย่อว่า “มหาอุปราช” มักทำ
 ให้ฉงนว่าจะเป็นตำแหน่งรัชทายาทหรืออย่างไร ที่แท้ตำแหน่งเซียงก๊ก
 นั้น เป็นเอกอัครมหาเสนาบดีที่เรียกอย่างอังกฤษว่า ปริมิเอ หรือ
 ไปรมมินิสเตอร์ เท่านั้น

กำจัดตงโต๊ะได้ ก็พากันหลีกหนีไปอยู่ตามหัวเมืองเป็นอันมาก (๑) ก็ใน
 พวกที่หนีตงโต๊ะไปนั้น คนหนึ่งชื่อโจโฉไปคิดอ่านชวนเจ้าเมืองชนทลาย
 เมืองให้ยกกองทัพเข้าไปปราบตงโต๊ะ แต่การก็ไม่สำเร็จ เพราะพวก
 เจ้าเมืองเหล่านั้นต่างถือเปรียบเคียงแย่งไม่เป็นสามัคคีกัน มีวิคิดหา
 อำนาจบ้างเกิดเป็นอริต่อกันบ้าง การครุ่นเป็นต้นเหตุอันหนึ่งซึ่งเจ้าเมือง
 ต่าง ๆ เกิดรบพุ่งชิงอำนาจแฉฉานาเขตต่อกันต่อมาในเรื่องสามก๊ก
 ส่วนตงโต๊ะนั้น แม่พวกหัวเมืองไม่สามารถกำจัดได้ด้วยกำลังทหาร
 ก็ดี ต่อมาไม่ช้าอองอุ้นขุนนางในเมืองหลวงก็กำจัดได้โดยใช้กตส์ตรี
 แต่เมื่อกำจัดตงโต๊ะได้แล้ว อองอุ้นไม่สามารถจะทำอย่างไรให้บ้านเมือง
 เรียบร้อยได้ แลพระเจ้าเหียนเตนนักชาเป็นกษัตริย์ปราศจากความสามารถ
 อีกรองคหนึ่ง พรรคพวกของตงโต๊ะมิถนุยกุยกก็เป็นหัวหน้า จึงอาจ
 ทำการแกแค้นฆ่าอองอุ้นเสีย แลวงบังคับพระเจ้าเหียนเต ให้ตงพวกของตน
 เป็นขุนนางผู้ใหญ่มีอำนาจในเมืองหลวงต่อมา แลวทรยศต่อพระเจ้า
 เหียนเตด้วยประการต่าง ๆ ที่สุดถึงพยายามจะกำจัดพระเจ้าเหียนเต ๆ
 คองทั้งเมืองหลวงหลบหนีมีความเดือดร้อนเป็นสาหัส จึงมีรับสั่งให้หา
 โจโฉ ซึ่งได้เป็นเจ้าเมืองตงกุ่มอยู่ในเวลานั้นเข้าไปช่วย โจโฉเข้าไป
 ปราบปรามพวกกบฏได้ราบคาบ ก็ได้เป็นที่เซียงก๊กอยู่ในเมืองหลวงต่อมา
 แต่ในเวลานั้นหัวเมืองที่กระต่างกระเดื่องมาแต่ครั้งตงโต๊ะแฉฉานุยกุยก

(๑) พวกเจ้าเมืองที่มีชื่อเสียงในเรื่องสามก๊กตอนหลังเป็นผู้
 ที่หลีกหนีจากเมืองหลวงไปในคราวนี้หลายคน

ยังมีมาก พวกผู้ตบตีหนีตั้งโต๊ะไปจากเมืองหลวงในคราวเดียวกันกับโจโฉ ก็ได้ไปเป็นเจ้าของอยู่หลายคน เมื่อโจโฉได้เป็นเซียงก๊กชน ที่อ่อนน้อม ต่อโจโฉก็มี ที่เฉย ๆ อยู่คอยดูว่าโจโฉจะทำอย่างไรก็มี

โจโฉเป็นคนฉลาดมีสติปัญญาสามารถฝึกตั้งโต๊ะ อาจปกรอง บังคับบัญชาการบ้านเมืองแต่ทำนุบำรุงกำลังทัพให้มณฑลราชธานีมีอำนาจ ชนกว่าแต่ก่อน แต่มักทำการตามอำเภอใจ ชุนนางที่มีใช้พรรคพวกของ โจโฉจึงมักเกลียดชัง แต่ก็ไม่มีใครสามารถจะกำจัดได้ ด้วยคนทั้งหลาย ในราชธานีนิยมกันอยู่โดยมาก ว่าโจโฉทำการเพื่อรักษาราชอาณาจักรใน เวลาเมื่อพระเจ้าแผ่นดินอ่อนแอ แต่โจโฉใช้อำนาจเพदनไปจนถึง ทำให้พระเจ้าเหียนเต้ ได้ความคับแค้น ถึงเอาพระโศกิตเขียนเป็นหนังสือ ถวายขอให้ผู้มีความจงรักภักดีช่วยกำจัดโจโฉ ความทราบไปถึง หัวเมือง พวกเจ้าเมืองที่มีกำลังเดิมมีได้เป็นพรรคพวกของโจโฉ ก็ถือว่า โจโฉเป็นศัตรูของพระเจ้าแผ่นดินเหมือนอย่างตั้งโต๊ะ แล้วพากันกระด้าง กระเดื่องชน ฝ่ายโจโฉก็ถือว่าตัวเองเป็นเซียงก๊ก มีหน้าที่จะต้องปราบปราม หัวเมืองที่กระด้างกระเดื่องเป็นเสี้ยนหนามแผ่นดิน จึงเกิดรบกันชน ทั้ง สองฝ่ายประกาศอ้างเหตุไต่ความชอบเดียวกัน ฝ่ายโจโฉว่าพวกเจ้าเมืองเป็น กบฏต่อพระเจ้าเหียนเต้ ฝ่ายพวกเจ้าเมืองก็ว่าโจโฉเป็นกบฏต่อพระเจ้า เหียนเต้ ในเวตากำลังรบพุ่งกันนั้น ต่างก็ถือว่าเป็นข้าของพระเจ้าเหียนเต้ ด้วยกัน เวลาโจโฉมีท้องตราอ้างรับสั่งพระเจ้าเหียนเต้ออกไปถึงหัวเมือง ที่เป็นข้าศึก หัวเมืองเหล่านั้นก็เคารพนบนอบต่อท้องตรา เป็นแต่

ไม่ยอมฟังบังคับบัญชาของโจโฉ การที่พวกหัวเมืองต่อสู้ทหารเมืองหลวง หรือบางที่ก็เข้าไปจนแดนเมืองหลวง ก็ถือว่ารบกับอัครมหาเสนาบดี หาได้ คิดร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดินไม่ ผลของการที่รบพุ่งกันนั้น ฝ่ายโจโฉ มีชัยชนะปราบหัวเมืองได้ โดยมาก ปราบไม่ลงแต่หัวเมืองที่ชุมนุมกัน เล่าปีปกครอง

ซุนกวนเป็นเจ้าของกั๋งตั้ง อันเป็นหัวเมืองใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออก ได้ครองเมือง โดยสืบสกุล แต่เป็นผู้อยู่ในศีลธรรมปกครองบ้านเมืองดี จึงมีคนนิยมเข้าเป็นพวกจนมีกำลังมาก เล่าปีนั้นเดิมเป็นคนอนาถา แต่ ด้กุดสูงเป็นเชื้อสายในราชวงศ์ฮั่น แต่เป็นผู้มีอัธยาศัยโอบอ้อมอารี กับ ณะเอิญได้คนดีมีฝีมือไว้เป็นนายทหารหลายคน จึงมีชื่อเสียงปรากฏ แต่พวกเจ้าเมืองมักเชิญให้ ไปช่วยในเวทาทิศต่างๆ แต่เล่าปีเป็นคน อากัปกัฏ แม้ ได้นายทหารดีก็มีกำลังรพदन้อย มักต้องหลบหนีเอาตัวรอด เนื่อง ๆ จึงไม่สามารถตั้งมั่นเป็นหลักแหล่ง จนได้ขงเบ้งเป็นที่ปรึกษา แนะนำให้ ไปเป็นสัมพันธมิตรกับซุนกวน ช่วยกันต่อสู้ โจโฉจึงรักษาตัวได้ และต่อมาจึงไปได้เมืองเสฉวนเป็นที่มั่นอยู่ทางทิศตะวันตก เรื่องราวตอนนั้น แม้พระเจ้าเหียนเต้เป็นแต่อย่างเจิวอยู่ในศาล ในพงศาวดารก็ยังมีว่า เป็นพระเจ้าแผ่นดินทั่วทั้งประเทศจีน

ครั้นโจโฉตายลง โจโฉถูกโจโฉได้เป็นที่เซียงก๊กแทน เสดยถอด พระเจ้าเหียนเต้เสียจากราชสมบัติ เมื่อ พ.ศ. ๗๖๓ แล้วตั้งตัวซุนกวนเป็น พระมหาจักรพรรดิราชวงศ์ใหม่ เรียกว่าราชวงศ์วุย ฝ่ายเล่าปีถือว่าเป็น

ด้มาชิกราชวงศ์ชั้น ก็ตั้งตัวเป็นพระมหากษัตริย์ ด้บราชวงศ์ชั้นชนนเมือง
 ด้นวน ชุนกวนไม่ยอมขอมชนแก่ใจผู้หรือเด้าบ ก็ตั้งตัวเป็นเอกราช
 ชนทเมืองกตงบาง (๑) ด้เตนประเทศจีนจึงแยกกันเป็นสามก๊ก คือ ๓
 ราชอาณาเขตต์อื่นเป็นอีด้ด้ระแกกัน อาณาเขตต์ของพระเจ้าใจผู้ไต้นามว่า
 “วุยก๊ก” อาณาเขตต์ของพระเจ้าเด้าบไต้นามว่า “จ๊กก๊ก” อาณาเขตต์
 ของพระเจ้าชุนกวนไต้นามว่า “ง่อก๊ก” เป็นอยู่อย่างนั้นไม่นานเท่าใด
 พอดีพระเจ้าเด้าบพระเจ้าใจผู้แต่พระเจ้าชุนกวนแล้ว เชื้อสายที่รับ
 รัชทายาทด้บมากก็เลื่อมความด้บมารถลงด้บกันทั้งสามก๊ก ด้มาเจียวซึ่ง
 เป็นผู้ด้บเร้จราชการวุยก๊กปราบจ๊กก๊กไต้ก่อน แด้วด้มาเอียนถูด้มาเจียว
 ซึ่งราชด้บด้บวุยก๊ก ด้บราชวงศ์ใหม่เร้จว่าราชวงศ์จีน พระเจ้าด้มาเอียน
 ปราบง่อก๊กไต้ อ๊กก๊กหนึ่ง แผ่นดินจีนก็ด้บรวมกันเป็นราชอาณาจักร
 ด้บด้บมา ด้บเร้จด้บสามก๊กเท้าน

ถ้าด้บเหตุการณ์ ในเร้จด้บสามก๊กตามค้กราชเป็นด้บอชบายต่อบไต้

พระเจ้าเตนเต้ครองราชด้บด้บวิวอก พ.ศ. ๗๑๑

พระเจ้าเอียนเต้ครองราชด้บด้บม่เมียบ พ.ศ. ๗๓๓

ใจโนรบทัพเร้จกับพวกชุนกวนแต่เด้าบปีชวด พ.ศ. ๗๕๑

จิวยี้ตาย มีชาน พ.ศ. ๗๕๓

(๑) ชุนกวนตั้งตัวเป็นเอกราชไต้นามแต่ว่าวุยก๊กก่อน ต่อ
 เมื่อพระเจ้าเด้าบแลพระเจ้าใจผู้ส้นพระชนม์แล้ว จึงราชาก็แยกเป็น
 พระมหากษัตริย์

เจ้าปีโตเมืองเสฉวน บีมะเมีย พ.ศ. ๗๕๗

กวนอูเสี่ยเมืองเกงจิ๋วแก่ชุนกวน บีกุน พ.ศ. ๗๖๒

โจผีถอดพระเจ้าเหียนเต๋ แต่วกษัตริย์ของราชสมบัติเป็นพระเจ้าโจผี
บิซวด พ.ศ. ๗๖๓

เจ้าต้งตั้งตัวเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมืองเสฉวน บินตุ พ.ศ. ๗๖๔

ชุนกวนตั้งตัวเป็นเอกราชเมืองกังกัง บิซาน พ.ศ. ๗๖๕

พระเจ้าเล่าปี่สิ้นพระชนม์ พระเจ้าเล่าเต๋ยงรับรัชทายาทครองจ๊กก๊ก
ปีเถาะ พ.ศ. ๗๖๖

พระเจ้าโจผีสิ้นพระชนม์ พระเจ้าโจยอยรับรัชทายาทครองวุยก๊ก

บีมะเมีย พ.ศ. ๗๖๘

ชุนกวนตั้งตัวเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมืองกังกัง สมศักดิ์ราชเก่าตั้ง

ศักดิ์ราชใหม่นับปีระกา พ.ศ. ๗๗๒ เป็นศักดิ์ราชพระเจ้าชุนกวนทรงราชย์
(แต่ในหนังสือสามก๊กที่แปล เชนับเอาบิซาน เมื่อพระเจ้าชุนกวนตั้งเป็น
เอกราชเป็นต้น)

ซงเบ้งตาย บิซาน พ.ศ. ๗๗๗

พระเจ้าโจยอยสิ้นพระชนม์ พระเจ้าโจยงรับรัชทายาทครองวุยก๊ก

บีมะแม พ.ศ. ๗๘๒

ลูมาซตาย บีมะแม พ.ศ. ๗๘๕

พระเจ้าชุนกวนสิ้นพระชนม์ พระเจ้าชุนเห็ดยงรับรัชทายาทครอง

งอกก บิวอก พ.ศ. ๗๘๕

พระเจ้าโจฮองถูกถอดจากราชสมบัติด้วยก๊ก พระเจ้าโจมอซุนครอง
ราชสมบัติ ปีจอ พ.ศ. ๗๘๗

พระเจ้าซุนเหลียงถูกถอดจากราชสมบัติด้วยก๊ก พระเจ้าซุนฮิวซุน
ครองราชสมบัติ ปีชาน พ.ศ. ๘๐๓

พระเจ้าโจมอตันพระชนม์ พระเจ้าโจฮวนซุนครองราชสมบัติด้วยก๊ก
ปีมะโรง พ.ศ. ๘๐๓

พระเจ้าเต่าเสียนเสียบ้านเมืองแก่ด้วยก๊ก ปีมะแม พ.ศ. ๘๐๖

พระเจ้าโจฮวนถูกถอดจากราชสมบัติ ลู่มาเอียนซุนครองราชสมบัติ
ด้วยก๊ก เปนปฐมกษัตริย์ราชวงศ์จิน ปีระกา พ.ศ. ๘๐๘

พระเจ้าซุนฮิวเสียบ้านเมืองแก่ราชวงศ์จิน ปีชวด พ.ศ. ๘๒๓

สามก๊กรวมเข้าเป็นก๊กเดียว อยู่ในปกครองของพระเจ้าลู่มาเอียน
ต้นราชวงศ์จิน ปีชวด พ.ศ. ๘๒๓

หรืออีกนัยหนึ่งถ้ากำหนดจำนวนปีเป็นต่างสมัยในเรื่องสามก๊กก็แบ่ง
ได้เป็น ๓ สมัย คือ

สมัยราชวงศ์ฮั่นชุดโทรม ในรัชกาลพระเจ้าเถนเต้ ๒๓ ปี

สมัยตั้งก๊กในรัชกาลพระเจ้าเหียนเต้ ๓๐ ปี

สมัยสามก๊ก ๖๐ ปี

คำนวณเวลาของพงศาวดารเรื่องสามก๊กรวมเป็น ๑๑๓ ปี

หนังสือสามก๊กคืออยู่ที่พิศความ อันกล่าวถึงอุบายการเมืองแฉกการ
สงคราม ควรนับว่าเป็นหนังสือซึ่งน่าอ่านอย่างยิ่งเรื่องหนึ่ง

๖ ว่าด้วยวินิจฉัยเรื่องสามก๊ก

ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในตอนข้างต้น ว่านักปราชญ์จีนคนหนึ่งชื่อ
กิมเสี่ยถ่างแต่งคำอธิบายคล้ายคำนำเรื่องสามก๊กไว้ คำอธิบายนั้นมีอยู่ใน
หนังสือสามก๊กภาษาจีน ปรากฏว่ากิมเสี่ยถ่างแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๗
แปลออกเปนภาษาไทยดังต่อไปนี้^(๑)

ข้าพเจ้าอ่านหนังสือเรื่องต่าง ๆ เห็นเป็นเรื่องที่นักปราชญ์แต่งดี
๖ เรื่อง คือเรื่องจิงโจ้วเรื่อง ๑ ถิ่นดาวเรื่อง ๑ ซ้อมาเขียนชื่อก๊กเรื่อง ๑
ไต้วไฟวุดุชเรื่อง ๑ ซ้องกิงเรื่อง ๑ ไช้เซี่ยเรื่อง ๑ ข้าพเจ้าได้แต่ง
คำอธิบายหนังสือเหล่านี้ไว้ทุกเรื่อง ท่านทั้งหลายที่ได้อ่านคำอธิบาย
ก็ยอมว่าข้าพเจ้าเป็นผู้รู้ถึงความคิดของผู้แต่งหนังสืออื่น ๆ บัดนี้ข้าพเจ้า
ได้อ่านหนังสือเรื่องสามก๊กฉบับนี้ เห็นว่าควรนับเขาเป็นเรื่องดีได้เรื่อง ๑
เพราะเนื้อเรื่องขยายความในพงศาวดารเป็นหลักฐานดียิ่งนัก หนังสือ
เรื่องอื่น ๆ แม้ทบทวนว่าดีก็ไม่ถึงเรื่องใดถึงเรื่องสามก๊กเลย

หากมีคำถาม ว่าหนังสือเรื่องต่าง ๆ อันเป็นเรื่องแต่งก่อนสมัย
ราชวงศ์จิวก็ดี แด่เรื่องภายหลังสมัยนั้นมาจนบัดนี้นักคิด เขาก็แต่ง
โดยอาศัยพงศาวดารคล้ายสามก๊กทุกเรื่อง ดังถนัดใจว่าดีไม่ถึงเรื่องสามก๊ก

(๑) พระเจนจินอักษรเป็นผู้แปล แต่ข้าพเจ้า (ผู้ไม่รู้ภาษาจีน)
ได้แก้ไขถ้อยคำแต่งสำนวนไทยหลายแห่ง ถ้าคลาดเคลื่อนจาก
ภาษาจีนไปมากนักขออย่าติโทษพระเจนจินอักษร

ตอบว่าเรื่องด้ามก๊กกล่าวถึงกระบวนการแย่งชิงอาณาเขตคั่นอย่าง
 นำอ่านนำฟังนัก เรื่องแย่งชิงอาณาเขตคั่นตั้งแต่โบราณมาจนบัดนี้นั้น
 ก็มีมาก แต่ไม่มีเรื่องใดน่าพิศวงเหมือนเรื่องด้ามก๊ก ผู้แต่งเรื่องด้ามก๊ก
 มีความรู้มาก ทั้งฉลาดเรียงความ ในบรรดานักประพันธ์ตั้งแต่โบราณมา
 จนบัดนี้นั้น ผู้แต่งเรื่องด้ามก๊กควรนับว่าเป็นชั้นเอกได้คนหนึ่ง อันเรื่อง
 แย่งชิงอาณาเขตคั่นครั้งราชวงศ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพงศาวดารมาเป็นลำดับ
 เรื่องอื่น ๆ จะเก็บเอาเรื่องออกแต่งได้ไม่ยาก แม้นักประพันธ์ด้ามก๊ก
 ความรู้น้อยก็แต่งได้ ด้วยเหตุนี้หนังสือเรื่องอื่น ๆ จึงไม่เทียบเรื่องด้ามก๊ก
 ชาวเจ้าอ่านเรื่องด้ามก๊กแล้วต้องพิจารณาเหตุการณ์บ้านเมืองครั้งนั้น ก็
 ไม่เห็นทางที่จะสันนิษฐานให้แปลกกับที่แต่งไว้ได้เป็นอย่างอื่น

คือเมื่อรัชกาลพระเจ้าเหียนเต๋นนั้น เบนลัทธิราชวงศ์ฮั่นซุก ไทรม
 อำนาจไปตกอยู่แก่ตังโตะ หัวเมืองทั้งปวงก็แขงเมืองขึ้น เป็นเหตุให้เกิด
 รบพุ่งกัน ถ้าหากในตอนนั้นเต๋นมีกำลังมากเหมือนอย่างว่าปดาอยู่ในน้ำ
 เมื่อใดเมืองเกงจิ๋วแล้วเต๋นก็ยกไปปราบปรามหัวเมืองฮ้อบัก เช่นเมือง
 กังหล้าเมืองกังตงแดเมืองจันเมืองยงเหต่าน เพียงแต่ประกาศไปตาม
 หัวเมืองทั้งปวงก็คงยอมอยู่ในอำนาจ (เพราะเต๋นเป็นเชื้อสายกษัตริย์
 ราชวงศ์ฮั่น) บ้านเมืองก็จะเบนลัทธิไปตุจครั้งกอบกู้ (ในเรื่องตังฮั่น)
 คงไม่ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองปรากฏเป็นด้ามก๊ก

ตังโตะซึ่งราชลัทธิยังไม่ล้มความคึกก็ถูกฆ่าตาย แล้วอำนาจไปตก
 อยู่แก่โจโฉ บังอาจบังคับพระมหา กษัตริย์ให้มรับสั่งไปตามหัวเมืองตาม

ใจคน กระแสรับสั่งก็ไม่เป็นที่เชื่อถือ แต่ถึงกระนั้นก็ต้องเคารพ เพราะราชวงศ์ชั้นยังปกครองแผ่นดินอยู่ ฝ่ายเต่าบ๊อคก็ไม่สามารถทำนุบำรุงราชวงศ์ชั้นให้รุ่งเรือง หัวเมืองภาคเหนือภาคใต้แห่งแม่น้ำโขง คือเกียงก็ตกอยู่ในอำนาจของโจโฉแต่ชุนกวน ต่างพยายามแย่งชิงกัน ยังเหลือแต่หัวเมืองภาคตะวันตกเฉียงใต้ (เสฉวน) สำหรับเต่าบ๊อคจะได้อาศัย ถ้าเต่าบ๊อคไม่ได้ขงเบ้งเป็นกำลัง แต่ไม่ได้ไปช่วยชุนกวนรบกับโจโฉที่ตำบลเซี่ยเบย (๑) ในภาคตะวันออก หัวเมืองทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ คือเมืองฮันตังและเมืองเสฉวนนั้นก็คงต้องตกเป็นของโจโฉ เพราะเหตุที่ชุนกวนไม่สามารถต่อสู้โจโฉได้ บ้านเมืองก็คง (จะไปรวมอยู่ในอำนาจโจโฉ) กลายเป็นเหมือนเมื่อครั้งของมิ่ง (ในเรื่องตั้งฮัน) ซึ่งราชสมบัติราชวงศ์ชั้น การเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองก็คงไม่ปรากฏให้เห็นเป็นสามก๊ก

ตั้งแต่โจโฉข้ามพ้นตำบลฮัวหยงแล้ว ถึงขานยามซาโก่เด็กทัพกลับเมือง บ้านเมืองตอนนั้นเริ่มเป็นรูปสามก๊ก จนพวกชุนกวนพร้อมใจกันสู้รบชนะข้าศึกแล้ว (๒) รูปสามก๊กจึงปรากฏเป็นสามก๊กแท้จริง แม่

(๑) เซี่ยเบย เป็นชอญเขาแปลว่าชันคังกำแพง อยู่ที่ฝั่งแม่น้ำชามกั๋ง หนังสือเรื่องสามก๊กที่พิมพ์แล้วเรียกว่าที่ฝั่งแม่น้ำชามกั๋ง

(๒) หมายความว่าตอนลกซุนตีทัพพระเจ้าเล่าปี่แตกยับเยินแล้วตีทัพพระเจ้าโจผีแตกพ่าย

โจโฉทำบาปกรรมไว้มาก จนคนทั้งหลายพากันแค้นเคือง ที่ประกาศ
 โทษไปตามหัวเมืองก๊กนี้ แข่งด่าต่อหน้าก๊กนี้ ดอบทำร้ายก๊กนี้ . วางยาพิษก๊กนี้
 เอาไฟเผาก๊กนี้ เข้าปล้นก๊กนี้ จนโจโฉต้องตัดหนวดพันหัก ตกม้าตกคู
 เมือง เกือบตายหลายครั้ง แต่ก็ไม่ตาย แม่ผู้เป็นศัตรู โจโฉมีมาก
 ผู้เป็นพรรคพวกช่วยเหลือก๊กนี้มาก ดูเหมือนดินฟ้าอากาศบันดาลจะให้
 บ้านเมืองเป็นสามก๊ก โจโฉผู้เชี่ยวชาญในการโง่งจึงยังไม่ตาย ได้อยู่
 ทรมนราชวงศ์ฮั่นตั้งแมลงมุมชักใยคอยจับสัตว์ เทพดาดกแต่งให้จิวยี่
 เกิดมาเป็นคู่คิดกับซ่งเบ้ง ก็ดกแต่งให้ลุมาเกิดมาเป็นคู่คิดกับโจโฉ
 ดูเหมือน (เทวดา) เกรงสามก๊กจะรวมเข้าเป็นก๊กเดียวเลยใน ตอนกลาง
 จึงให้ผู้มีปรีชาสามารถเกิดมาทำการให้แยกกันดับไป

อันการแย่งชิงอาณาเขตกันนั้น ก็เคยมีมาแต่โบราณหลายครั้ง ที่มี
 ผู้ตั้งตัวเป็นเจ้าใดก๊กนี้ เป็น ๑๒ ก๊กก๊กนี้ เป็น ๗ ก๊กก๊กนี้ เป็น ๑๖ ก๊กก๊กนี้
 เป็นไซฮั่นตงฮั่น (๑) ก๊กนี้ เป็นเอกราชภาคเหนือแฉะเอกราชภาคใต้ก๊กนี้

(๑) ในเรื่องซิดก๊กไซฮั่นแลตงฮั่น ตั้งแต่พระเจ้าฮั่นโกโจ
 ครองราชสมบัติตั้งอองมั่งเป็นกบฏ ตอนนั้นเรียกไซฮั่น ในเรื่อง
 ไซฮั่นแลสามก๊ก ตั้งแต่พระเจ้าฮั่นกอบู้ฮองตั้งครองราชสมบัติ
 ตั้งพระเจ้าเหียนเต้ออกจากราชสมบัติ ตอนนั้นเรียกตงฮั่น

เปนนางงามไซ่งูย (๑) กัม ครองนน ๆ ผู้ที่โตเมืองกัม ที่เดียเมืองกัม ที่อยู่
ถาวรกัม ที่สัญญาขึ้นไปโดยเร็วกัม อย่างช้าไม่เกิน ๓๒ ปี อย่างเร็วก็ไม่
ถึงปี ยังไม่มีเรื่องใด ๆ ซึ่งผู้เจริญจะเจริญอยู่และผู้ชด โทรมจะสัญญาขึ้น
ตลอดระยะเวลาเวตาช้านานถึง ๖๐ ปีเหมือนเรื่องด้ามกนกนเคย

เรื่องด้ามกนกนเป็นเรื่องดีจริง นักปราชญ์ได้อ่านก็ชอบใจ ใครมี
ปรีชาสามารถได้อ่านก็ชอบใจ ชาวบ้านร้านตลาดได้อ่านก็ชอบใจ ทุกคตะ
เจริญใจได้อ่านก็คงจะชอบใจ ครองกวยทองห้ามฮันสันอย่าให้ ไปช่วย
พระเจ้าฮัน โโก โใจ แล้วแนะให้ฮันสันแขงเมืองไว้ ให้เป็นด้ามกก (๒) แต่
ครองนนฮันสันไม่ทงความสตัยซอ ซึ่งเป็นข้าของราชวงศ์ฮัน ฝ่ายข้างฮมแต่
ความดูร้ายไม่มีความคิด ได้พ้ามแจงไว้ ไซกไซไม่เปน หัวเมืองทงปวง
ไปตกอยู่ในความคิดแต่กำลังของพวกราชวงศ์ฮันรวมเข้าเป็นกกเดียว เรื่อง
ด้ามกกนกลางมาแต่สมัยเมอตงราชวงศ์ฮันตั้งกล่าวมา ครนราชวงศ์ฮัน
ชด โทรมจึงปรากฏเป็นด้ามกก พระเจ้าฮัน โโก โใจเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ฮัน

(๑) ในเรื่องตงจัน ตอนพระเจ้าแผ่นดินอ้าวงุยหนีไปอยู่กับ
ฮัน โโก ตอนนี้เรียกไซ่งูย เมื่อพระเจ้าแผ่นดินอ้าวงุยหนีไปแล้ว
พวกขุนนางพร้อมกันเชิญพระเจ้าแผ่นดินองค์ ใหม่ ครองราชสมบัติ
ตอนนี้เรียกตงงุย

(๒) ในเรื่องชคกักไซฮัน ตอนฮันฮองรบกับฉ้อปาฮอง
กวยทองบอกให้ฮันสันแขงเมืองไว้ ให้เป็นสามกก ฮันฮองกัก ๑
ฉ้อปาฮองกัก ๑ ฮันสันกัก ๑

ตอนเริ่มเจริญ เค้าเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ชั้นคอนซูดโทรม ผู้หนึ่งสามารถ
 เอาเมืองจีนได้ทั้งสามเมือง อีกผู้หนึ่งไม่สามารถเอาดินแดนไหนได้
 แต่สู้รบเดียว ทงนักคอดินฟ้าอากาศบันดาลให้ราชวงศ์ชั้นรุ่งเรืองสืบมา
 ด้วยประการดังนี้ และให้ซูดโทรมสูญสิ้นไปด้วยประการดังนี้

เดิมข้าพเจ้ากำลังสืบสวนหาหนังสือเรื่องดี ๆ พอเพื่อนเขาเอา
 คำอธิบายเรื่องสามก๊กซึ่งเม่าจงกั๋งแต่งมาให้ดู (๑) ข้าพเจ้าเห็นคำอธิบาย
 นั้นถูกใจ จึงได้เอาเหตุผลเรื่องสามก๊กมาลงไว้ในหนังสือ ให้เม่าจงกั๋ง
 ทำแม่พิมพ์ ๆ สืบไป เพื่อท่านทั้งหลายที่อ่านหนังสือเรื่องนี้เห็นความคิด
 ข้าพเจ้ากับความคิดเม่าจงกั๋งตรงกัน หมัดความอธิบายของกิมเสียด่าง
 เพียงนี้ นับว่าเป็นความเห็นของจีน ยังมีความเห็นของไทยวินิจฉัยเรื่อง
 สามก๊ก ข้าพเจ้าเคยได้ย่นกล่าวกันมาแต่ก่อน แต่ว่าช้านานมาแล้ว
 ดันไปเสียโดยมาก นึกได้ในเวลาเมื่อแต่งตำนานนี้แต่สองราย

รายหนึ่งเมื่อข้าพเจ้ายังเป็นนักเรียนนายร้อยทหารมหาดเล็ก ได้เคย
 เห็นพระตำราดำด้นพิสดาร (สัมบูรณ์) ซึ่งเป็นตำแหน่งอนุตำราจารย์
 กรมทหารมหาดเล็กอยู่ในเวลานั้น พยายามจะแต่งหนังสือสามก๊กใหม่อีก
 ด้านหนึ่ง ข้าพเจ้าเคยถามว่าจะแต่งทำไม พระตำราดำด้น ๆ บอกว่า
 หนังสือเก่าแต่งยังสืบเพราอยู่หลายแห่ง ได้ยกตัวอย่างตรงที่ “ กวนอู

(๑) สันนิษฐานว่าเม่าจงกั๋งแต่งคำอธิบายไว้ก่อน กิมเสียด่าง
 ชำระแต่งเป็นคำอธิบายนี้ขึ้นใหม่ เม่าจงกั๋งยอมว่าดีกว่าของตน
 จึงให้พิมพ์

กักด่าน” ซึ่งมัญญหาว่าขงเบ้งรู้อยู่แล้วว่ากวนอูคงไม่ทำอันตรายโจโฉ เหตุใดจึงใช้ให้กวนอูไปคอยจับโจโฉ ในหนังสือสามก๊กฉบับเดิมแก้ไขขึ้นว่า เพราะขงเบ้งจับยามเห็นว่าโจโฉยังไม่ถึงที่ตาย จึงใช้กวนอูไปเพื่อจะให้ใช้คุณของโจโฉ พระดาร์ดำสนั้น ๆ เห็นว่าแก้ไขเช่นนั้นไม่ถูก เหตุที่แทนเพราะขงเบ้งเห็นว่าจำจะต้องเอาโจโฉไว้ให้เป็นคู่แข่งกับซุนกวน ถ้ากำจัดโจโฉเสีย ซุนกวนมีกำลังมากอยู่แต่ก๊กเดียวก็คงทำอันตรายเล่าปี่ที่ไหนจะปล่อยให้ตั้งตัวได้ แลยังมีตรงที่อื่นอีก แต่ข้าพเจ้าถามเสียหมดแล้ว เห็นพระดาร์ดำสนั้น ๆ เขียนหนังสือสามก๊กฉบับนั้นอยู่นาน แต่ข้าพเจ้าไม่ได้สนใจจะขออ่าน ก็ทราบไม่ได้ว่าแต่งแก้ไขเป็นอย่างไร แลจะแต่งได้ตลอดเรื่องหรือไม่ สันนิษฐานว่าถ้าไม่ค้างอยู่จนพระดาร์ดำสนั้น ๆ ถึงแก่กรรม ก็คงไปติดอยู่ด้วยไม่มีใครรับพิมพ์ จึงเลยเงียบหายไป ต้นฉบับที่พระดาร์ดำสนั้น ๆ เขียนไว้นั้น ใครจะได้ไว้ในบัดนี้ หรือเป็นอันตรายสูญไปเสียแล้วก็หาทราบไม่^(๑)

✓ อีกรายหนึ่งข้าพเจ้าเคยได้ยินคำผู้หนึ่ง จะเป็นใครก็ตามไปเสียแล้ว กล่าวว่เรื่องสามก๊กนั้นแต่งดีจริง แต่ผู้แต่งเป็นพวกเล่าปี่ ตั้งใจแต่จะยกย่องเล่าปี่เป็นสำคัญ ถ้าหากพวกโจโฉแต่งเรื่องสามก๊ก ก็อาจจะดำเนินความในเรื่องสามก๊กให้ผู้อ่านเข้าใจกลับกันไปได้ ว่าโจโฉเป็นผู้ทำนุบำรุง

(๑) ถ้าใครได้ไว้ แลบอกมาให้ราชบัณฑิตยสภาทราบจะขอบ

คุณเข่นอันมาก

แผ่นดิน ฝ่ายเล่าปี่เป็นผู้ คิดร้าย เพราะมีข้อที่จะอ้างเข้ากับ โจ โฉได้
 หตายข้อ เป็นต้นแต่ชั้นเดิมที่ โจ โฉเป็นผู้ รู้ สักใจบรอนด้วยแผ่นดิน ไป
 เทียวชักชวนพวกหัวเมืองให้ช่วยกันปราบตง โต๊ะซึ่งเป็นราชศัตรู และต่อมา
 เมื่อ โจ โฉจะได้มีอำนาจในราชธานีนั้น ก็เป็นด้วยพระเจ้าเหียนเต๋มรับสั่ง
 ให้หาเข้าไปตั้งแต่ง มิได้กำเริบเอิบเอื่อมเข้าไปโดยดำฟังตน เมื่อโจโฉ
 ได้เป็นที่เซียงก๊กแล้ว ดำมารบปกครองบ้านเมืองแถบปราบปรามหัวเมือง
 ที่กระต่างกระเดื่องให้กลับอยู่ในบังคับบัญชาของรัฐบาดกกลาง อย่างแต่ก่อน
 ได้ โดยมาก ข้อที่กล่าวหาว่า โจ โฉเป็นศัตรูราชสมบัตินั้นก็อาจจะคิดค้านได้
 ว่าถ้า โจ โฉเป็นศัตรูราชสมบัติจริง จะกำจัดพระเจ้าเหียนเต๋มเสียเมื่อหนึ่ง
 เมื่อใดก็กำจัดได้ ที่ไหนจะยอมเป็นข้าพระเจ้าเหียนเต๋มอยู่จนตลอดอายุ
 แลความชอบอาจพิสูจน์ได้ ด้วยเมื่อโจโฉได้เป็นที่แทน โจ โฉก็ชิงราชสมบัติ
 ได้ โดยง่าย ส่วนเล่าปี่ที่ว่าเป็นคนดีก็แต่อัชฌาศัย แต่เรื่องประวัติ
 ของเล่าปี่ซึ่งปรากฏในเรื่องสามก๊ก ดูเป็นแต่เพียงรบพุ่งชิงบ้านเมืองเพื่อ
 ประโยชน์ของตนเอง ไม่เห็นว่าได้ตั้งใจชวนช่วยพระเจ้าเหียนเต๋
 จริงจึ่งอย่างใด คำที่กล่าวณเมื่อพิเคราะห์ประกอบกับรูปเรื่องสามก๊กก็เห็น
 ชอบบท ดูเหมือนจะต้องรับว่าเป็นความจริงอย่างหนึ่งในข้อที่ผู้แต่งหนังสือ
 อาจจะจงใจผู้อ่านให้นิยมได้ตามประสงค์ ยกเรื่องสามก๊กเป็นอุทาหรณ์
 ได้เรื่องหนึ่ง แม่ไทยเรามีได้เป็นพวกข้างไหน ใครอ่านเรื่องสามก๊ก
 หรือเพียงใดดูวงเด่นเรื่องสามก๊กก็ดูเหมือนจะเข้ากับเล่าปี่ด้วยกันทางนั้น

๗ รูปภาพสามก๊ก

ไทยเรารู้เรื่องสามก๊กยิ่งกว่าเรื่องอื่นในพงศาวดารจีนนั้นใด อาจจะ
 อ้างต่อออกไปถึงรูปภาพจีน ว่าไทยเราคุ้นกับรูปบุคคลในเรื่องสามก๊กยิ่ง
 กว่าในเรื่องอื่นทั้งนั้นกว่าได้ ข้อนี้พึงสังเกตรูปภาพจีนอย่างที่เขียนในแผ่น
กระดาษสำหรับติดฝาผนัง ที่ชอบใช้แต่งตำหนักรักษาเหี้ยมเรือนกันมาแต่
 ก่อนก็มักเป็นรูปเรื่องสามก๊กเป็นพ (๑) ไทยคงรักชอบดูเรื่องสามก๊ก
ชำนาญตากว่าเรื่องอื่น จนเห็นดวงมักบอกได้ทันทีว่าเป็นบุคคลผู้ใดใน
เรื่องสามก๊ก แต่รูปภาพในเรื่องสามก๊กนั้น เมื่อสืบสวนหาต้นตำรา
ได้ความว่าเป็นรูปคิดสมมติขึ้นทั้งนั้น น่าตั้งนิษฐานว่า พวกจีนเหล่านั้น
จะคิดสมมติขึ้นก่อน โดยเอาวิสัยของตัวบุคคลตามที่ปรากฏในเรื่อง มาคิด
แต่งหน้าแต่งตัวแต่ทำกริยาอาการให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้น ๆ คนดูก็รู้สึกนิยม
ตาม จนเคยยกเป็นแบบแผน ว่าบุคคลนั้นหน้าต่าเป็นดังนั้น มีหนวด
ยาวหรือหนวดสั้น หรือหน้าเกลี้ยง ส่วนเครื่องแต่งตัวนั้น รูปภาพเรื่อง
สามก๊กซึ่งจีนเขียนก็ดี หรือแต่งเหล่านั้นก็ดี ได้ความว่าเป็นแบบเครื่องแต่งตัว
ในสมัยราชวงศ์ไต้เหม็ง คือในระหว่าง พ.ศ. ๑๙๑๑ จน พ.ศ. ๒๑๘๖
มิใช่เป็นแบบเครื่องแต่งตัวอย่างเก่าถึงสมัยสามก๊ก ข้อนี้ก็เป็นค่าเงินอันชวน
ให้ตั้งนิษฐานว่า รูปภาพในเรื่องสามก๊กอย่างเช่นปรากฏทุกวันนี้ น่าจะเกิด

(๑) รูปภาพเช่นนั้น ที่เป็นเครื่องประดับพระที่นั่งในพระ
ราชวังบวรสถานมงคล ยังรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระ
นครก็มีมาก

ชนร่วมสมัยกับเมื่อมีหนังสือสามก๊กอ่านนิยมกันแพร่หลาย แต่ประหลาด
 อยู่อย่างหนึ่ง ดังเกิดรูปภาพที่จินทำในเรื่องสามก๊กต่างกันเป็น ๒ แบบ
 ถ้าเป็นรูปบรรยายดี มักเขียนหน้าลำดับตัวอย่างแจ่ม ไม่นิยมที่จะให้เหมือน
 เหมือนดั่งเนื้ออย่างธรรมดา แต่ถ้าเป็นรูปเขียน เช่นเขียนในแผ่นกระจก
 สำหรับติดฝาหรือเขียนในฉาก มักบรรยายดีหน้าให้คล้ายดั่งเนื้อธรรมดา
 แม้ตัวบุคคลซึ่งในเรื่องกล่าวว่าเป็นหน้าดำหรือหน้าแดง ก็ประดับหน้าพอให้
 คล้ายหรือให้แดงแปลกกว่าผู้อื่นเล็กน้อยพอเป็นที่สังเกต ยกตัวอย่าง
 ดังเช่นฉากเขียนรูปกวนอู อันมีรูปจิ๋วของกวนเบ้งยืนคู่สองข้าง ซึ่งเขว
 ณะที่บุษยามบ้านจินเห็นอยู่แพร่หลายก็เป็นเช่นว่า ข้อที่ข้างจินทำรูปภาพ
 บันกับรูปภาพเขียนผิดกันดังว่ามา จะเป็นเพราะเหตุใดยังไม่ทราบ จินทำ
 หนังสือเรื่องสามก๊กก็พยายามจะให้เหมือนคนธรรมดา เป็นแต่แต่งหน้า
 ให้เข้าเค้าภาพสามก๊ก ทำดีได้หนักหนา

รูปภาพที่พิมพ์ไว้ ในหนังสือสามก๊กฉบับภาษาจีนมีเป็น ๒ ประเภท
 คือภาพรูปตัวคนประเภท ๑ ภาพเรื่องประเภท ๑ ได้จำลองภาพเรื่อง
 พิมพ์ไว้ตรงเรื่องในหนังสือสามก๊กฉบับงานพระเมรุ ส่วนภาพตัวบุคคล
 ได้จำลองมาพิมพ์ไว้ ในหนังสือเล่มตำนานตอนนั้น.

รูปที่ ๑

๑ นางตังกุยหุย. ๒ พระเจ้าเหียนเต้ ๓. นางฮักเซา.

๑ ตังลิ้น   ๒ อั้งอุน   ๓ ชุกฮ้วน

๑ ลีโป้   ๒ ตังโตะ   ๓ นางเตี๋ยเลีย่น

๑ อัครเสนา ๒ มุขท้าว ๓ อัครเสนา ๔ จันทเสนา

๑. กานอ.   ๒. เถ่าปี่.   ๓. เตียวหุย

๑. มังทอง.

๒. ชีชี.

๓. ชงเม้ง.

รูปที่ ๗

๑ จิวฉอง ๒ ม้าเหี้ยว ๓ จุล่ง ๔ ชองตง ๕ กวนเป้ง

๑

๒

๓

๑. เตียบาสง.

๒. เก้าเจียง.

๓. หาดเจ็ง.

๑ อองเชียง ๒ เวียงมหัน ๓ เกียงอูย ๔ แม่เจ๊ก

๑ เตียวเฟา ๒ เป้งเฮ็ก ๓ เสียวฮัว ๔ กวนหิน

๑

๓

๑. ชุนเซ็ก.

๒. ชุนเกี๊ยน.

๓. ชุนก้วน.

๑ โสฬส ๒ จิวรี่ ๓ ลุกัดกั้น

๑ จันทน์ ๒ อูยกาย ๓ ฮั่นต่ง ๔ จำเต็ก ๕ กำเพลง

๑ เตียวเสี่ยว ๒ โคะหยง ๓ ชีเซ่ง ๔ เตงฮอง

๑ กุญแจ ๒ โฉนด ๓ ชุมนสง

๑ เกียดเป้ง ๒ โจ้ว ๓ อี้เกียด ๔ ส่วโต

๑ เตียนฮุย ๒ เฉาทง ๓ ซี้หลง

รูปที่ ๑๘

๑ งักจัน   ๒ เตียบ คับ   ๓ อองตง

๑ บังเต็ก ๒ เต็มวเล้งว ๓ โจจัน ๔ อี้กิม ๕ แซ่หัวเอี้ยน

๑

๓

๑ ชิวทิม ๒ แซ่หัวตู่

๓ อองลอง

๑ โจษิติน ๒ โจษอง ๓ โจษียง

๑ นางเอียนหลี่ ๒ โจยผิ ๓ โจลัด

๑ เเตงกาย ๒ สุม่าเจียว ๓ สุม่าเฮี่ยน ๔ สุม่าฮี่
 ๕ สุม่าลู่ ๖ จงไฮย

๘ ว่าด้วยแผนที่สามก๊ก

การที่ไทยเราอ่านหนังสือสามก๊กกันมาแต่ก่อน ได้ความรู้แต่เรื่อง
กับกระบวนการ ความ ส่วนแผนที่นั้นรู้เพียงว่าเป็นเรื่องในประเทศจีน แต่
เมืองใดซึ่งปรากฏชื่อในหนังสือสามก๊กจะอยู่ตรงไหน หรืออาณาเขตค
ก๊กไหนจะทำหนึ่งเท่าใดก็ไม่รู้ ด้วยไม่มีสิ่งใดซึ่งจะอาศัยสอบสวน ก็เป็น
ธรรมดาอยู่เองที่คิดความนำพาของผู้อ่านด้วยเรื่องแผนที่ ครั้นมาถึงสมัย
เมื่อความรู้ภูมิศาสตร์เจริญแพร่หลาย แผนที่ประเทศต่าง ๆ พิมพ์
จำหน่ายพอลาได้ไม่ยาก การอ่านหนังสือเรื่องสามก๊กในสมัยนั้นหลัง จึงมี
ผู้ซึ่งใคร่จะรู้แผนที่เรื่องสามก๊กขึ้น จะแต่แต่ถึงส่วนตัวข้าพเจ้าเองพอเป็น
อุทาหรณ์ ได้ลองเอาแผนที่ประเทศจีนมาพิจารณาหาความรู้ ในเรื่อง
สามก๊กก็ไม่ล้มประสงค์ ได้แต่เค้าเงื่อนบ้างอย่างว่าเห็นเป็นเงา ๆ เช่นมีชื่อ
เมืองเสฉวนปรากฏอยู่ในแผนที่ประเทศจีน ก็เข้าใจว่าเสฉวนคงตั้งเป็นอิสระ
ที่นั่น แล้วเลยสันนิษฐานต่อไปถึงเมืองอื่น เช่นเมืองกังกังของซุนกวนก็
เห็นว่าจะเป็นเมืองเดียวกับเมืองกังกัง (ที่อยู่ใกล้กับเมืองฮ่องกง) เพราะ
ชื่อคล้าย ๆ กัน ได้ความเข้าใจเพียงเท่านั้น ครั้นเมื่อจะพิมพ์หนังสือสามก๊ก
ฉบับงานพระเมรุสมเด็จพระบิดุจณาเจ้า ๆ คราวนี้ ข้าพเจ้าปรารถนาว่าถ้ามี
แผนที่เมืองจีนครั้งสมัยสามก๊กพิมพ์ไว้ด้วยได้จะดีหนักหนา เพราะไทยเรา
ยังไม่รู้ตำแหน่งแห่งที่บ้านเมืองในเรื่องสามก๊กกันโดยมาก พระเจน
จันอักษรบอกแผนที่เช่นข้าพเจ้าว่านั่น พวกจีนสมัยใหม่เขาได้พิมพ์แล้ว

พระเจนน ๆ ไปหาแผนที่นั้นมาให้ดู เมื่อข้าพเจ้าได้เห็นแผนที่แต่ได้ฟังคำสั่งแจง
 ของพระเจนน ๆ ก็รู้สึกว่าเรื่องแผนที่เป็นข้อที่ข้าพเจ้าเข้าใจผิดมาแต่ก่อนอีก
 อย่างหนึ่ง ด้วยอาณาเขตต์ประเทศจีนเมื่อครั้งสามก๊กยังไม่กว้างใหญ่
 ไฟค้ำดเหมือนเมื่อชนหลัง บรรดาเมืองสำคัญอันกล่าวถึงแต่ที่สมรภูมิซึ่ง
 รบพุ่งกันในเรื่องสามก๊กอยู่เพียงดุ่มดำนานาเอียงจอกเกียงเท่านั้น เมืองเสฉวน
 แต่เมืองกึงตงที่ข้าพเจ้าสันนิษฐานดังกล่าวมากเข้าใจผิด ชื่อเมืองเสฉวน
 แต่เมืองกึงตงเกิดชนตอเมื่อภายหลังสมัยเรื่องสามก๊กมาช้านาน เป็นแต่
 ดักกวนตงเอาชื่อซึ่งเรียกกันอยู่ในสมัยเมื่อแต่ก่อนหนึ่งชื่อสามก๊กมาใช้

อันตัวเมืองตงเอียงที่เป็นราชธานีของราชวงศ์ฮั่น แต่เป็นราชธานี
 ของราชวงศ์วุยแต่ราชวงศ์จิ้นต่อมาหนึ่ง คือเมืองที่เรียกว่า “ให้ต้าฟู”
 ในชนหลัง เมืองที่พระเจ้าซุนกวนตงเป็นราชธานี เรียกว่าเมืองเกียนเงียบ
 ในแผนที่ คือเมืองนำกิงในปัจจุบันนี้ แต่เมืองที่พระเจ้าเต๋าบตงเป็น
 ราชธานีหนึ่ง เรียกว่าเมืองเซงโต ในมณฑลเอ๊กจิ๋ว ส่วนอาณาเขตต์
 ครึ่งสามก๊กนั้น มีหนังสือจีนเรียกว่า “ซ้อย่ง” แต่งขึ้นหลัง ได้พรรณนา
 เทียบด้วยแผนที่ครึ่งราชวงศ์ไตเซ็งไววดังนี้

“พระเจ้าโจผีปฐมกษัตริย์ราชวงศ์วุย ครองราชสมบัติเมื่อปีชวด
 พ.ศ. ๗๖๓ เขตต์แดนของพระเจ้าโจผี คือ มณฑลตัจจิ มณฑลให้ต้า
 มณฑลซันตง มณฑลซันชี่ มณฑลกั้งชก กับภาคกลางมณฑลเซี่ยนชี่
 แต่ภาคเหนือมณฑลฮูเป่ มณฑลเกียงชู่ มณฑลฉางไฝ แต่ภาคกลางกับ
 ภาคตะวันตกมณฑลฟงเทียน (มุกเตน) จนถึงภาคตะวันตกเฉียงเหนือ

เมืองเกาหลี่ ดับมาถึงพระเจ้าโจชวณกษัตริย์ราชวงศ์ซุยองค์ที่ ๕ เด็ดเมือง
แก่พระเจ้าสุมาเอียนปฐมกษัตริย์ราชวงศ์จิน เมื่อปีวอก พ.ศ. ๘๐๗
จำนวนรัชกาลราชวงศ์ซุย ๔๕ ปี

พระเจ้าเต่าปีปฐมกษัตริย์ราชวงศ์จ๊กฮั่น ครองราชสมบัติเมื่อปีฉลู
พ.ศ. ๗๖๔ เขตต์แดนของพระเจ้าเต่าปี คือ มณฑลเสฉวน กับภาคเหนือ
มณฑลยงดำ มณฑลกุยจิว แด่เมืองฮั่นตัง มณฑลเซี่ยนซี ดับมาถึง
พระเจ้าเต่าเอียน กษัตริย์ราชวงศ์จ๊กฮั่นองค์ที่ ๒ เด็ดเมืองแก่ราชวงศ์ซุย
เมื่อปีมะแม พ.ศ. ๘๐๖ จำนวนรัชกาลราชวงศ์จ๊กฮั่น ๔๓ ปี

พระเจ้าซุนกวนปฐมกษัตริย์ราชวงศ์ง่อก ครองราชสมบัติเมื่อปีชวด
พ.ศ. ๗๖๕ เขตต์แดนของพระเจ้าซุนกวน คือ มณฑลเกียงชู มณฑล
เจเกียง มณฑลยู่ดำ มณฑลยู่เป่ มณฑลฮกเกียน มณฑลกวางตุ้ง
มณฑลกวางซี กับเมืองฉวน ดับมาถึงพระเจ้าซุนอิกษัตริย์ราชวงศ์
ง่อกองค์ที่ ๕ เด็ดเมืองแก่พระเจ้าสุมาเอียนปฐมกษัตริย์ราชวงศ์จินเมื่อปีชวด
พ.ศ. ๘๒๓ จำนวนรัชกาลราชวงศ์ง่อก ๕๘ ปี”

เมื่อใดความดังแต่ดงมา ข้าพเจ้าจึงให้จำลองแผนที่ประเทศจีน
ครึ่งสามก๊กมาพิมพ์ ในตำนานนวดวย แต่สำเร็จได้ด้วยความพยายามของ
พระเจนจันอักษร ที่รับแปลหนังสือจีนในแผนที่เป็นหนังสือไทย ใช้
สำเนียงฮกเกียนให้เข้ากับหนังสือสามก๊กภาษาไทยสถาน ๑ และต้องอ่าน
หนังสือสามก๊กภาษาไทยตรวจคัดข้อต่าง ๆ อันเกี่ยวกับแผนที่มาทำเป็น
อภิธานแล้วไปสอบตำราจีน ว่าที่นั่น ๆ หรือเมืองนั้น ๆ ในปัจจุบันนเรียก

อย่างไรด้วยอีกสถาน ๓ เป็นการลำบากแก่พระเจนน ๆ มากทีเดียว เพราะ
 ชื่อบ้านเมืองในประเทศจีนเปลี่ยนมาเนือง ๆ แม้อธิบายที่ตั้งไว้ในอภิธาน
 แผนที่ลำบาก พระเจนน ๆ ก็ว่ารับรองได้แต่เพียงชื่อที่เรียกในสมัยเมื่อ
 ราชวงศ์ไต้เซ็งเป็นใหญ่ แต่จะเปลี่ยนชื่อมาในชั้นประเทศจีนเป็นระบบดึก
 อีกอย่างใดบ้าง ไม่มีตำราที่จะค้นให้ทราบได้ ข้าพเจ้าเห็นว่าแม่ทำได้
 เพียงเท่าที่พิมพ์ในหนังสือตอนกตของจิตเอาเป็นดี แลพระเจนนจีนอักษรควร
 ได้รับความชอบใจของผู้อ่านเรื่องลำบากที่พิมพ์ใหม่ครั้งนทวกัน

ชื่อภูมิภาคประเทศในเรื่องสามก๊ก

- ก๊กก ภูเขา อยู่ภาคเหนืออำเภอพานพร้าว มณฑลเซียงซี
- ก๊กจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่เต้ ราชวงศ์เย่ เมื่อ
คองปดายราชวงศ์ ฮั่นตั้ง ทว่าการมณฑลที่เมืองเจียบกุน (ดู
อักษร ง) ครั้งสามก๊ก มณฑลก๊กจิวเป็นของวุยก๊ก วุยก๊ก
ย้ายที่ว่าการมณฑลไปตั้งที่เมืองสินตุ ราชวงศ์ภายหลังสามก๊ก
ลงมาช้เขาเมืองสินตุ ในมณฑลจี้ดี เป็นเมืองก๊กจิว
- ก๊กเป้ง เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอตั้งเอียง มณฑลซันตง
- ก๊กกุกุน เมือง ภายหลังเรียกซุนเตอะพู มณฑลจี้ดี
- ก๊กसान ภูเขา อยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอซื่อห้อ มณฑลกังซก
- ก๊กสูยก้วน ตำบล อยู่ในมณฑลไห่ต่า
- ก๊กชุย แม่น้ำ อยู่ในมณฑลไห่ต่า
- ก๊กसान ภูเขา อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออำเภอพานพร้าว มณฑลซันตง
- เกเต้ง, เกเต้ง (๑) ตำบล ภายหลังเรียกแกจิว อยู่ในมณฑลกังซก
- เกहन เมือง อยู่ในมณฑลเจเกียง

(๑) ชื่อภูมิภาคประเทศที่ลงไว้แห่งเดียวกันตั้งแต่ ๒ ชื่อขึ้นไป
คือหมายความว่าภูมิภาคแห่งเดียว แต่ในหนังสือสามก๊กเรียก
แปลกกันไปเป็นหลายอย่าง

โกชยุบ ตำบล ภายหลังเรียกตำบลนั้นเค้า มณฑลชู่เป
โกเหลียง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอตินจัน

มณฑลซันซี

โกเอียง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอเมียน มณฑล
เซี่ยนซี ภายหลังเปลี่ยนไปอยู่ในมณฑลชู่เป

โกเหลง, โกเปงเหลง ตำบล ภายหลังเป็นอำเภอโกเหลง อยู่ใน
มณฑลเซี่ยนซี

เกาจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลครึ่งราชวงศ์ไช่ฮั่น เมื่อตอนปลาย
ราชวงศ์ตงฮั่นตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองกวงลัน คืออำเภอซังงาว
มณฑลกวงซี ครังดำมก๊ก มณฑลเกาจิวเป็นของง่อก๊ก ง่อก๊ก
แบ่งมณฑลนั้นเป็น ๒ มณฑล คือมณฑลกวงจิว (กว่างคั้ง)
มณฑล ๑ ตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองฟั่นจี้ มณฑลเกาจิว
มณฑล ๑ ตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองตงเผียน คือหัวเมือง
มณฑลฮ่านฮวยประเทศญวน ภายหลังแยกเป็น ๓ คือ มณฑล
กวงซี ๑ มณฑลกวางคั้ง ๑ ประเทศญวน ๑

เกาเสี่ย เมือง อยู่ภาคใต้อำเภอคงไถ มณฑลเสฉวน

ก่าล่อ วัด อยู่ที่ไห่เตาเปกู่ ภาคเหนืออำเภอตังถู่ มณฑลเกียงซู่

ก่าเหลง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคใต้อำเภอซิงฟิง มณฑลซันตง

กักเส, กักเสี่ย เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอเหียน มณฑลฉีต

กักสัน เมือง ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

กั๑งจั๑ง เมือง เมืองเก่าอยู่ที่อำเภออวาย ในมณฑลจั๑ต๑ แด๑ค๑งอำเภอ
 ๑๑๑ใหม่เรีย๑กกั๑งจั๑ง อยู่ในมณฑลจั๑ต๑เหมือนกัน

กั๑งฮาน, เก๑งฮัน เมือง ในมณฑลเส๑ฉวนมีเมืองชื่ออย่างนั๑ ๓ เมือง ไม่
 ทราบว่าเป๑นเมืองใดแน่

กั๑งจู คำ๑บด ความจริงเป๑นหาดทราย ไม๑นิยมว่าเป๑นที่๑ตรงไหน

กั๑งจว เมือง เมืองเก่าอยู่ภาค๑วัน๑ตก อำเภอ๑ปา มณฑลเส๑ฉวน

กั๑งต๑ง เมือง ที่จริงไม๑ใช่ชื่อเมือง เป๑นภาคหนึ่งหรือ๑กั๑หนึ่ง ๑๑๑
 เมื่อ๑ครั้งราช๑วงศ์ฮันถึง๑ล้า๑มกั๑ก ค๑อ๑มาเป๑ดึ๑ย๑นเป๑นเมืองกั๑งหน้า
 หรือ๑ภาคกั๑งหน้า คน๑ภาย๑หลัง๑หมาย๑เอา๑มณฑล๑เก๑ียง๑ช๑ เป๑นภาค
 กั๑งต๑ง ๑๑๑เขา๑แม่๑นา๑เก๑ียง๑จ๑อเป๑น๑ค๑น๑ย๑ก๑ด๑าง เพราะ๑มณฑล๑เก๑ียง๑ช๑
 ๑๑๑ตั้งอยู่๑ภาค๑วัน๑ออก๑เฉียง๑ใต้๑แม่๑นา๑น

กั๑งเต๑ง คำ๑บด ไม๑ใช่๑คำ๑บด๑ใหญ่๑โต หมาย๑เอา๑คำ๑ดา๑ที่๑ผ๑ง๑นา๑เท๑านั้น

กั๑งหน้า เมือง (ดู๑กั๑ต๑ง)

กั๑งเหล๑ง เมือง ภาย๑หลัง๑เป๑นอำเภอ๑กั๑งเหล๑ง มณฑล๑ฮ๑เป๑

กั๑งฮัน อ้าว ภาย๑หลัง๑มา๑เป๑นอำเภอ เมืองเก่าอยู่๑ภาค๑วัน๑ออก๑เฉียง๑เหนือ
 อำเภอ๑กั๑งฮัน มณฑล๑ฮ๑เป๑

กั๑งเฮ๑ เมือง ภาย๑หลัง๑เป๑นอำเภอ เมืองเก่าอยู่๑ภาค๑วัน๑ตก๑เฉียง๑เหนือ
 มณฑล๑ฮ๑เป๑

เก๑งกั๑วน เมือง ภาย๑หลัง๑เป๑นอำเภอ๑เก๑ง มณฑล๑ต๑ง๑ไฝ

เก่งจิว เมือง เปรนอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่เต้ ราชวงศ์เซ่ ตอน
 ปลายราชวงศ์ตั้งฮั่นตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองฮังเลี้ยว เมืองเก่า
 อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอหวู่หลิง มณฑลฮูฉ่า ครั้ง
 ส้ามก๊ก ย้ายที่บัญชาการมณฑลเก่งจิวไปตั้งที่เมืองนำกุน (ดู
 อักษร น) ราชวงศ์ภายหลังส้ามก๊ก ช้เอาเมืองนำกุนเป็นเมือง
 เก่งจิว

เก่งเตี้ยว เมือง ที่จริงเก่งเตี้ยวแปลว่าเมืองหลวง แล้วแต่เมืองหลวง
 ตั้งที่ไหนก็เรียกว่าเก่งเตี้ยว เช่นครั้งราชวงศ์ไซ่ฮั่น ตั้งเมือง
 ตกเฉียงเป็นเมืองหลวง ก็เรียกว่าเก่งเตี้ยว คำว่าเก่งเตี้ยว
 ยังใช้เรียกเมืองหลวงมาจนทุกวันนี้

เก่งสั้น ภูเขา เขาเก่งมีหลายแห่ง อยู่นอกประตูเซี่ยนวูเมืองปักกิ่งก็มี
 อยู่ภาคใต้อำเภอเอียนซื่อมณฑลไห่หลำก็มี อยู่ภาคตะวันออกเฉียง
 ใต้อำเภอเซ่ามณฑลฮั่นตงก็มี อยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้
 อำเภอฮิมณฑลฮั่นซีกมี เขาเก่งสั้นที่เรียกในเรื่องส้ามก๊ก จะ
 เป็นที่ไหนไม่ทราบชัด

ก่องเล่ง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอเกียงตุ
 มณฑลเกียงชู

เกียงเสี่ย, เจียงเสี่ย, เส่เกียง เมือง ไม่ปรากฏว่าอยู่ที่ไหน

เกียดเซ็ก เมือง ที่จริงเป็นชื่อภูเขา ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหนแน่

กินโต๊ เมือง ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

กินต้าย, กิมโต ภูเข่า ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

กุนจิว, หุนจิว เมือง เปนอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่เต้ ราชวงศ์แย้
 ครั้งราชวงศ์ตั้งฮั่นตั้งทวาราชการมณฑลที่เมืองเซียงเยะ เมือง
 เก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอตั้งเซียง มณฑลฮั่นตั้ง
 ครั้งสามก๊ก มณฑลกุนจิวเปนของวุยก๊ก ย้ายที่ว่าการมณฑล
 ไปตั้งที่เมืองฉินคิว เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอฝาน
 มณฑลฮั่นตั้ง ราชวงศ์ภายหลังสามก๊กลงมา ไซ้เอาเมืองเซียงคิว
 เปนเมืองกุนจิว

กวนตัง ด้าน กวนตัง แปลว่าระหว่างด้าน คือมณฑลเซียงฮั้ว เพราะ
 มณฑลนี้อยู่ในระหว่างด้านฮ่าก๊ก ด้านอู๋ ด้านซัน ด้านเตี้ยว
 กวนหยง เมือง ภายหลังเปนอำเภอกวนหยง มณฑลเกียงซี เมืองเก่า
 อยู่ภาคเหนืออำเภอซันไป

เกียนเงียบ เมือง เดิมเรียกเมืองเบาะเหลง ครั้งสามก๊กพระเจ้าซุนกวน
 ตั้งเมืองหลวงที่เหมืองเบาะเหลง จึงเปลี่ยนชื่อเปนเกียนเงียบ
 ครั้งราชวงศ์เหมงตั้งเมืองหลวงที่เมืองเกียนเงียบเปลี่ยนชื่อว่า
 นางกิง ต่อมาเปลี่ยนเปนเมืองเกียงตงฟู

เกียบเฮ้ คำบด ภายหลังเรียกอำเภอเกียบ อยู่ในมณฑลไห้ถำ

กิมก๊กกั, เขมก๊กกั, เขมโกะ ค่าน ภายหลังเป็นเมืองเกียมโกะจิว
เมืองค่านเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
อำเภอเกียมโกะ มณฑลเสฉวน

กิมกั้ง แม่่น่า มี ๒ อยู่ในมณฑลเกียงซี ๑ มณฑลเสฉวน ๑ ในเรื่อง
ตามก๊กหมายเอาแม่่น่ามณฑลเสฉวน

กิมงันเกียวโป้ ตะพาน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

กิมโต้ ภูเขา (ดูที่กินต้าย)

กิมบันสาน ภูเขา อยู่ในมณฑลเสฉวน

กิมหลงเสียบ เมือง วุกกักรังตามก๊กสร้างซัน เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
อำเภอตงเฉียง มณฑลไห่ต่า

กิมเสียบ เมือง เมืองกิมเตี้ยมี ๒ เมือง อยู่ในมณฑลกังซุก ในเรื่อง
ตามก๊กจะเป็นเมืองไหนไม่ปรากฏชัด

เกียมหลง เมือง ภายหลังเรียกตั้งย๋ฮันฟู อยู่ในมณฑลเสฉวน

กิวกั้ง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอตั้งย๋ฮัน มณฑล
กังไฝ แล้วเปลี่ยนไปอยู่ในมณฑลเกียงซี

กุกกั ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

กุกก้วน ค่าน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

กุกย ภูเขา ภายหลังเรียก จักุกย อยู่ในมณฑลฮูเป่

กวยเซียบ ค่าน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

กัวต้อ เมือง อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอจเปียน มณฑล
ให้ดำ ต่อมาเป็นเมืองร้าง

ขยกโอ้ ตำบล ต่อมาเรียกตำบลตั้งเขียง มณฑลเกียงชู

ขยกเอียง ภูเขา ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

โคกคุ้ม เมือง อยู่ภาคใต้เมืองจุนง์ฟู มณฑลกุยจิ๋ว

เคก เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอพิงดก มณฑลซันซี

คอนจุง ตำบล ต่อมาเป็นอำเภอคอนเฉ่ง มณฑลเซียงซี

หมอไพ ตำบล อยู่ในมณฑลให้ดำ

งอก๊ก ทาง คือทางเขาจ้องอก๊ก อยู่ภาคใต้อำเภอเตียงฮัน มณฑล

เซียงซี เป็นทางตัดระหว่างเมืองตังฉวน เมืองเตียงฮัน และ

เมืองตกเอียง

ง้อคุ้ม เมือง ภายหลังเรียกซู่เจียว มณฑลเกียงชู

หง เมือง ภายหลังเรียกหึ่งเฉ่ง มณฑลซันซี

งี้เต้า เมือง ภายหลังเป็นอำเภอ้งี้เต้า มณฑลฮูเป่

งี้หยง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอท่งปะ มณฑลให้ดำ

งูบี่สัน ภูเขา เขาบูบี่มี ๓ ที่มณฑลเสฉวน ๑ มณฑลกวางซี ๑ มณฑล

ฮกเกี้ยน ๑ ภูเขาบูบี่ในเรื่องสามก๊กคือเขาบูบี่มณฑลเสฉวน

งิวสัน ภูเขา ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

งือหลังกั้ง ภูเขา อยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอต้าหยง มณฑลให้ดำ

เงาโกส้น ภูเขา ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

เง้าเขเซี้ย เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 งักแกเสี้ย เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 งักปุ่นก้วน คำน ตำบลงักปุ่นอยู่ภาคตะวันออก อำเภอตินท่ง มณฑล
 เซียนซี

จินเข เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 จินตีสัน ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 งวนเสี้ย เมือง ภายหลังเป็นอำเภอของวนเสี้ย อยู่ในมณฑลจี๋
 เงียบกุน เมือง เมืองเก่าอยู่ในแขวงอำเภอตินเจียง มณฑลไห่ดำ
 จิ่วจู้ ตำบล เป็นตำบลอยู่ในมณฑลฉางไผ่
 จิวเทาสัน ภูเขา ภูเขาจิวมี ๒ อยู่ในมณฑลเกียงชู ที่กล่าวในสามก๊ก
 ไม่ปรากฏชัดว่าอยู่ไหน
 จี เมือง ภายหลังเป็นอำเภอจี้กู่ มณฑลฮูเป่ เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตก
 อำเภอจี้กู่ มณฑลฮูเป่
 จื่อเสี้ย, โจะเทาสี, เซ็กเทา เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกอำเภอ
 เกียงหวึง มณฑลเกียงชู

จูเต่ง ตำบล (ดูที่จูเต่ง)
 เจซุย แม่น้ำ อยู่ในมณฑลไห่ดำ
 เจบัก เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอเซียงซิง มณฑล
 ชันตง

แจตอก เมือง เมืองเก่าอยู่ในแขวงอำเภอเดียวกัน มณฑลเจียง
 เจ้าอ้อ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเจามณฑลฉางไผ่ เมืองเก่าเดิมเป็น
 ทะเดสาบ คือทะเลสาบพรมแดนอำเภอเจา อำเภอห้วยหุย
 อำเภอโตกั้ง อำเภอซีเฉิง

เจ้ากุน, เจียวกุน เมือง เมืองเก่าอยู่ในแขวงอำเภอเปาะ มณฑลฉางไผ่
 เจ้าชุย, เตียวชุย แม่น้ำ อยู่ในมณฑลกังซุก
 เจ้าเส, เตียวเจียง, เตียวเอียง เมือง เมืองเก่าอยู่ในแขวงอำเภอดินทาม
 มณฑลกังซุก

เจ้าสั้น ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 จ้ากิก ด่าน (ดูที่เซี่ยกิก)
 จงกวน เมือง (ดูที่อันจงกวน)
 จงพวน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอจงพวน มณฑลไห่ฉ่า
 เจียงโต๋ ตำบล ทางตั้งแต่ภาคเหนืออำเภอเพาเฉิง ถึงภาคตะวันออกเฉียง
 เหนืออำเภอฝง มณฑลเซี่ยนซี

เจียงเสี่ย เมือง (ดูที่เกียงเสี่ย)
 เจียงโห แม่น้ำ อยู่ในมณฑลจี๊ด
 จันเค้า ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 จัน เมือง คือมณฑลซันซี
 จันกิก เมือง คือมณฑลเซี่ยนซี

จุนสัว เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอชายฝั่ง มณฑล
ให้ต้า

จวนหยกสั้น ภูเขา คือเขาหยกจวน ภูเขาชื่ออื่นมี ๒ อยู่ภาคตะวันตก
เฉียงเหนือเมืองปักกิ่ง ๑ อยู่ภาคตะวันตกอำเภอตั้งเอียง
มณฑลฮูเป่ ๑ ภูเขาหยกจวนที่กล่าวไว้ในเรื่องสามก๊กจะเป็น
ถูกใดไม่แน่

เจียนต๋อง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอ มณฑลเจเกียง เมืองเก่าอยู่
แขวงอำเภอเจียนต๋อง มณฑลเจเกียง

เจียวก๊ก เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอเปาะ มณฑลฉางไผ่

เจียวกุน เมือง (ดู่ที่เจ้ากุน)

เจียวซง ตำบล ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

จัวบักสก ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

โจะเทาเสี่ย เมือง (ดู่ที่จ้อเสี่ย)

ฉบวยโผ ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฉสองกุน เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอกิวเกียง
มณฑลกังไส

โฉหยง, โฉเหียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอโฉหยง มณฑลฉีต เมือง
เก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอฝงไท่ มณฑล
ฉางไผ่

โฉงเปงสัน ภูเข ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เฉงจิว, เซงจิว, เซียงจิว, เซ่งจิว, เซียงจิว, ซุนจิว เมือง เป็นอย่าง
มณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่เต้ ราชวงศ์แฮ่ ครั้งราชวงศ์ซัน
ตั้งทว่าการมณฑลที่เมืองติมฉี่ ราชวงศ์ภายหลังตามก๊ก
ลงมาชเอาเมืองติมฉี่เป็นเมืองเฉงจิว

ฉวนเก๋, ซอนเก๋ ตำบล ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฉิวฉุน, ชิวฉุน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฉิวฉุน มณฑลฉางไผ่

ชิวจิว, ชิวจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่เต้ ราชวงศ์แฮ่
ครั้งราชวงศ์ตั้งฮันตั้งทว่าการมณฑลที่เมืองท่า เมืองเก๋
อยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอท่าฉาง มณฑลซันตง
ดุก๊ก ครั้งสามก๊กย้ายทว่าการมณฑลไปตั้งที่เมืองพงเต๋ย
ราชวงศ์ภายหลังสามก๊กลงมา ชเอาเมืองพงเต๋ยเป็นเมือง
ชิวจิว

ซงันโผ ตำบล ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ซิงเอียง แม่น้ำ ภายหลังมาเรียกซิมเอียง อยู่ภาคเหนืออำเภอกิว
มณฑลกังไต้

เซงจิว เมือง (อยู่ที่เฉงจิว)

เซงเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเซงเอียง มณฑลให้ต้า

ซองเตง, ซองเต็ง ตำบล ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เซียงจิว เมือง (อยู่ที่เฉงจิว)

เซ่งสั้น ภูเข่า ภายหลังเรียกภูเข่าเซ่งเดี่ยว อยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้
อำเภอกิ่ง มณฑลเสฉวน

ซันซก ภูเข่า ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ซินเสียบ เมือง (ดุที่ซินเดี่ยว)

ซิวจิว เมือง (ดุที่ซิวจิว)

ซิวฉุน เมือง (ดุที่ฉุนฉุน)

ซัวหยิน แม่น้ำ อยู่แขวงอำเภอหวายอิน มณฑลเกียงชู

ซูลอง, เสเหลียง เมือง ตงชนครังราชวงศ์จีน ภายหลังมาเป็นอำเภอ
วไว มณฑลกังซก

ซุเสง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกอำเภอไถหื้อ มณฑลฉ่านไห่

เซเปงก้วน ตำบล ภายหลังเป็นอำเภอเซเป็ง มณฑลไห่ถำ

ไซสิน เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เซ็กเต็ง ตำบล อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออำเภอเฉียนซัน มณฑล
ฉ่านไห่

เซ็กเทา เมือง (ดุที่จือเดี่ยว)

เซ็กเพ็ก ภูเข่า อยู่ฝั่งขวาแม่น้ำเอียงจื่อภาคตะวันออกเฉียงเหนืออำเภอ
เกียฮี่ มณฑลชู่เป

ซงกั้ง เมือง ที่จริงเป็นชื่อแม่น้ำ ภายหลังมาเรียกซงไห่ อยู่ในแขวง
เมืองซงหยงฟู่ มณฑลชู่เป

ซ่งหยง เมือง อยู่ในมณฑลชู่เป

ซ่งหยง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอจ๊กซันมณฑล
ชู่เป

ซ่งงาว เมือง ภายหลังเป็นอำเภอซ่งงาว อยู่ในมณฑลกวางซี

เซ่งจิว เมือง (ดูที่เฉงจิว)

เซ่งเซ็ก เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เซ่งโต๊ เมือง อยู่ในมณฑลเสฉวน

ซงตัน กูซา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เซียงจิว เมือง (ดูที่เฉงจิว)

เซียงตัง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคใต้อำเภอเอียงคยอก มณฑลซันซี

เซียงเท่ง, เสียงเท่ง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้อำเภอ
เทียนชุย มณฑลกังซุก

เซียงเป็ง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคเหนืออำเภอเตียวเอียง มณฑลฝงเทียน

เซียงหยง เมือง เมืองเก่าอยู่ที่พรมแดนเมืองต้าหยงฟู มณฑลไห่ต่า
กับเมืองเซียงหยงฟู มณฑลชู่เป เมืองเซียงหยงฟูตั้งชน
ครังราชวงศ์หมิง

เซียงไส เมือง ครังดำมกักยงไม่มี ฟังตงชนเมืองครังราชวงศ์ซ่ง แล้ว
เปลี่ยนเป็นมณฑลเซียงซี

เชียงสั้น, เสียงสั้น เมือง ภายหลังมาเปลี่ยนเป็นอำเภอเสียงสั้นมณฑล
เจเกียง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอ
ย่งดี มณฑลจี๊ด

ซันกวน เมือง เป็นเมืองด่านอยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอเป่ากั
มณฑลเซี่ยนซี

ซันหยง เมือง ภายหลังมาเป็นอำเภอซันหยง มณฑลเกียงชู เมือง
ซันหยงว่าสร้างขึ้นในสมัยไซจีนหรือตังจีน ไม่น่า

ซันเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอซิวบู มณฑลไห่ถำ

ซันกวน เมือง ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

ซันเฉียบ แม่น้ำ ภายหลังเรียกซันชุย อยู่ในมณฑลเสฉวน

ซันเสียบ, ซันเสียบ เมือง ครังดำมก๊กเมืองซันเสียบมี ๒ เมือง คือเมือง
ซันเสียบฝ่ายโจผี ซึ่งภายหลังเปลี่ยนเป็นอำเภอฟ่าง
มณฑลชู่เป่เมือง ๑ เมืองซันเสียบฝ่ายซุนกวน ซึ่ง
ภายหลังเป็นอำเภอซันเสียบ มณฑลเจเกียงเมือง ๑

ซันเอียบ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอซันเอียบ อยู่ในมณฑลไห่ถำ

ซันฮอง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอดินท่ง มณฑล
เซี่ยนซี

ซุนจิว เมือง (คูที่เฉิงจิว)

ซุนหยง เมือง ครังดำมก๊กยงไม้มี่ ฟงตงชนเมื่อครั้งราชวงศ์เหม็ง
แล้วต่อมาเป็นอำเภอซุนหยง อยู่ในมณฑลเซี่ยนซี

ชอนเกล้า คำบถ (ดูที่ฉนวนเกล้า)

ชิมหวย, เขียวหวย เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เขียมก๊ก ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ชีวสาน ภูเขา ภูเขาชีว มี ๓ อยู่ในมณฑลให้ดำ ๒ มณฑลเขี่ยนซี ๑
ที่กล่าวถึงในเรื่องสามก๊กจะเป็นเขาใดไม่แน่

เขียก๊ก, จ้าก๊ก ค่าน อยู่ในมณฑลเขี่ยนซี

เขียหยี่ แม่น้ำ อยู่ในมณฑลยงดำ

เขียวหวย เมือง (ดูชิมหวย)

ชัวต้ง เมือง ตั้งชนภายหลังสามก๊ก หมายถึงหัวเมืองภาคหนึ่ง ซึ่ง
อยู่ทางตะวันออกเขาไท่หัง คือมณฑลชันทง ซึ่งดำเนินยงพวก
แต่ใจเรียกว่ามณฑลชัวต้ง

ฉ้อ เมือง เป็นชื่อเดิมครั้งเตยต๊ก คืออาณาจักรอันหนึ่ง ครั้งโตเซง
ซึ่งเขาเมืองอยู่ตามณฑลชูปเปเป็นเมืองฉ้อ

ฉูสู คำบถ อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้อำเภอหังชาน ถึงพรมแดนอำเภอเฉา
มณฑลฉางไผ่ เรียกกันเป็น ๓ อย่าง ว่าฉูสู ๑ นำกวาน ๑ ตังหีน ๑

เตโกะ เมือง คือที่พักเจ้าประเทศราชในเมืองหลวง

โตกั้น, โตจิว เมือง อยู่ในมณฑลชันทง

โตจัน เมือง หมายถึงชุกก และจ๊กก เมื่อสุมาเอียนเป็นพระเจ้า
แผ่นดินแล้ว

โตเหลียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอคายนง มณฑลให้ดำ

โตเสียง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกอำเภอโตเสียง มณฑลเจียง

เต็กโตเสียง เมือง ภายหลังเป็นเต็กโตจิ๋ว มณฑลยั้งชก

เตกหยง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเตกหยง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออก
เฉียงใต้ มณฑลเสฉวน

ตงกุ้น, ตองกุ้น เมือง เป็นหัวเมืองอยู่ในมณฑลกุนจิ๋ว ตั้งว่าการ
ที่อำเภอปักเชียง

ตงก้วน ค่าน ภายหลังเป็นอำเภอตง มณฑลเซี่ยหนี่

ตงเค้า ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ตงบันโบ้ ตำบล อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอตงเอียง มณฑลยู่เป
ตงหยง, ตมเอียง, ตองเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอตงเอียง
มณฑลยู่เป

ตังกั้น เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ตังฉวน เมือง ตั้งชนภายหลังลำก๊ก คือหัวเมืองภาคตะวันออก
มณฑลเสฉวน

ตังเหลงก้วน เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ตังห็น เมือง (ดูที่ฉิวสู)

ตังเซ็กไต ปราสาท อยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอฉินเจียง มณฑล
ไห่ต่า กระเบื้องมุงปราสาทนั้นนับถือกันว่าดีนัก อาจได้นำ
ไว้ได้นานไม่แห้ง กระเบื้องนั้นราคาแพง ว่าทำหินฝนห่มัก
ดีกว่ากระเบื้องอื่น

เตงกั้ง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เตงกุนสัน ภูเขา อยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอเมียน มณฑล
เซียนซี

เตงกวน เมือง คืออำเภอผ่านครึ่งราชวงศ์ฮั่นมาถึงสามก๊ก ภายหลัง
จึงได้เรียกชื่อเตงกวน อยู่ในมณฑลซันตง

เต็งจิว เมือง ครึ่งสามก๊กยังไม่มาตั้งชนในภายหลัง อยู่ในมณฑลจี๋

เต็งโต๋ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเต็งโต๋ มณฑลซันตง

ต่องง่อ เมือง ภายหลังเป็นอำเภองง่อ มณฑลเกียงซู

ตองเต็ง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ตองเอียง เมือง (ดูที่ตองเอียง)

ตองไฮ เมือง ครึ่งสามก๊กตั้งที่ฉางการเมืองที่อำเภอต่าง มณฑลซันซี
ภายหลังตั้งอำเภอตองไฮขึ้นในมณฑลเกียงซู

ตองไฮ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอตองไฮ เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
อำเภอเอียงก๊ก มณฑลซันตง

เตียงบันเกี้ยว ตะพาน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เตียงสา เมือง อยู่ในมณฑลยูนนาน

เตียงเสียบ เมือง เตียงเสียบแปลว่ากำแพงยาว ราชวงศ์ภายหลังสามก๊ก
ซื่ออำเภอเซียงฮิง มณฑลเจียงกิง ที่จริงกำแพงขจรนั้น

สร้างจนแต่ครึ่งเดียวดก ราชวงศ์คือ ๆ มากก็ได้ซ่อมแซม

โดยดำริ พึงมาคนเดียวมีราชวงศ์ไซ้เงินหรือตังเงิน

เตียงฮัน, เตียงอัน เมือง ว่าเป็นเมืองหลวงครึ่งราชวงศ์ไซฮัน ขึ้นอยู่
 ในมณฑลยงจิ๋ว แต่ในครั้งนั้นไม่ได้ชื่อว่าตั้งอยู่ที่ใด
 ภายหลังมาจึงได้ชื่อเมืองซึ่งางฟู มณฑลเซียงซี
 เป็นเมืองเตียงฮัน

ตันเซ แม่น้ำ อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอเตียงเอียงมณฑลฮูเป่

ตันฉอง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนืออำเภอเป่ากั่มณฑลเซียงซี

ตันลิว เมือง ชื่อนี้มีอยู่ในมณฑลให้ดำเมือง ๑ มณฑลเกียงซูเมือง ๑
 ที่กล่าวถึงในสามก๊กไม่ปรากฏชัดว่าเป็นเมืองไหน

ตันอู เมือง คือประเทศของพวกฮยงนู ตั้งแต่ภาคเหนืออำเภอเอียวหยก
 มณฑลซันซี จุดประเทศมังกโกลเดีย คำว่า “ตันอู” ไม่ใช่ชื่อเมือง
 เป็นคำของพวกฮยงนุกย่อของพระเจ้าแผ่นดินของตน เช่นภาษาจีนว่า
 “ฮวงเตียง” หรือ “ฮวงตี้” ฉะนั้น

ตันเอียง เมือง ครึ่งสามก๊กมี ๓ เมือง ต่อมาเปลี่ยนชื่อใหม่ทั้ง ๓
 คืออำเภอฮวงเฉิง อำเภอตังถู่ มณฑลางไฝ และอำเภอ
 เกียงหลิง มณฑลเกียงซู เมืองตันเอียงในสามก๊กหมายถึง
 เมืองใดไม่แน่

ตันก๊กซอ วัด ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

ตันลา คำบด ตงซนภายหลังสามก๊ก อยู่ในมณฑลยงดำ

ตันก้วน เมือง ภายหลังเรียกเมืองคุนจวอยู่แขวงปักกิ่ง

ตวนโกะ ภูเขา เขานี้เรียกตามชื่อแม่น้ำตวนโกะ อยู่แขวงอำเภอชิงชู่
มณฑลกังซก

เตี้ยวเจียง เตี้ยวเอียง เมือง (ดูที่เจ้าเส)

ไท่สัน อยู่ในมณฑลซันตง

ไท่เหียงสัน ภูเขา ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

ไท่เฮียง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอฝิงดก
มณฑลซันซี

ไท่ฮั่วสุข แม่น้ำ ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

ทรวงุก้วน เมือง ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

เทียตลองสัน ภูเขา ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

เทียนซุย เมือง ชื่อมี ๘ เมือง อยู่ในมณฑลกังซก ๕ เมือง มณฑล
เซียงซีเมือง ๑ มณฑลเสฉวนเมือง ๑ มณฑลฉ่านซีเมือง ๑
เมืองเทียนซุยที่กล่าวในเรื่องสามก๊กอยู่ที่ อำเภอทงไว มณฑล
กังซก

เทียนตองสัน ภูเขา ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

น้ำกุน เมือง คือเมืองถ้ำกุน (ดูอักษร ๓)

น่าน เมือง ดงชนครังราชวงศ์ รัชกาลหลังสามก๊ก ต่อมาชื่อเมือง
เกียงหลิงฟู มณฑลเกียงซู่เป็นเมืองน่าน

บิชองสัน ภูเขา อยู่ในมณฑลเซียงซี

บัตก เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนืออำเภอเคอะเอียง มณฑลเสฉวน

บุกองสั้น ภูเข่า อยู่ในมณฑลเข็ญซี้

บุเหลง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเข็ญเตอะ มณฑลชู้ดำ

บุเสง เมือง ชื่อนิม & เมือง คืออำเภอบุเสง มณฑลชั้นตง เมือง ๓
เมืองบุเสงซึ่งเปลี่ยนเป็นอำเภอมีมณฑลชั้นตงอีกเมือง ๓

เมืองบุเสงเก่าอยู่ทางคว้นออกเฉียงเหนือ อำเภอฟา มณฑล

เข็ญซี้เมือง ๓ เมืองบุเสงเก่าอยู่ทางคว้นออกเฉียงเหนือ อำเภอ

พิงตุ มณฑลชั้นซี้เมือง ๓ เมืองบุเสงที่กล่าวถึงในสามก๊ก

ไม่ปรากฏว่าอยู่ที่ไหนแน่

บุเก้า คำบด ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

บุเฉียง เมือง อยู่ในมณฑลชู้เป

บุเสียงซั้น ภูเข่า อยู่ในมณฑลก้งซก

บุอัน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอบุอัน มณฑลไห่ดำ

บุอาว คำบด ภายหลังเป็นอำเภอ มณฑลางไฝ เมืองเก่าอยู่ทาง
คว้นออกอำเภอนั้น

เบาะเหลง, วัวเหลง เมือง ภายหลังเรียกเกียงตงฟู มณฑล เกียงซู่

(ดูอธิบายที่ เกียงเจียบ อักษร ก)

บอกเซ็ก คำบด ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

บอกบุน คำบด ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

บองเทาเจียบ ภูเข่า ชื่อนิมอยู่ & ภูเข่า อยู่ทางเหนือ อำเภอปี

มณฑลชั้นตง ๓ อยู่ที่พรมแดนอำเภอเจียงาง อำเภอ

มิ่งชั้น อำเภอตุ้มชั้น มณฑลเสฉวน ๑ อยู่ทางควันออก
อำเภอตินาง มณฑลยงลำ ๑ อยู่ทางควันตกเฉียงใต้
อำเภอม่งชั้น มณฑลกวงซี้ ๑ ภูเขาบองที่กล่าวในสำมก๊ก
ไม่แน่ว่าถูกไหน

บองหยง, บองเอียงสัน ภูเขา ชอนมี ๒ ภูเขา อยู่ทางควันออกเฉียงใต้
อำเภอทะชั้น มณฑลเกียงซู่ทง ๒ ถูก

เบียดสวน ชาน้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ปาเส เมือง ภายหลังเป็นอำเภอตั้งจง มณฑลเสฉวน

ปาดัง เมือง ภายหลังเรียกปาจิ๋ว มณฑลเสฉวน

ปากุน เปากุน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอปา มณฑลเสฉวน

ปาซัน ภูเขา อยู่ทางควันตกเฉียงใต้อำเภอซี้เฮียง มณฑลเซียนซี้

ปากิว ตำบล เมืองด่านเก่าอยู่แขวงอำเภอซ่งเหยง มณฑลเกียงซี้

ปาจิ๋ว ตำบล ภายหลังเป็นอำเภอเงาะเอียง มณฑลยู่ดำ

ป่าเหล็ง แม่น้ำ ภายหลังเรียกแม่น้ำป่า มณฑลเซียนซี้

ปูเต้า เมือง ภายหลังเป็นอำเภอปูเต้า เมืองเก่าอยู่ทางควันตก อำเภอ
เฉิง มณฑลกังซุก

แปะเฉีย ท่า คือท่าภูเขาแปะเฉีย อยู่ทางควันออกเฉียงใต้ อำเภอปี
มณฑลเซียนซี้

แปะแบ๊ะ ตำบล อยู่ทางควันออกเฉียงเหนือ อำเภอกวัด มณฑลให้ดำ

แปะโท แม่^๑น้ำ ชื่อน^๑มี ในมณฑลจัต^๑แม่^๑น้ำ ๑ ในมณฑลกัง^๑ซกแม่^๑น้ำ ๑
 ที่กล่าวในเรื่องล้าม^๑กัก^๑ไม่ได้ ช^๑ดงไปช^๑ดว่าแม่^๑น้ำใด

ไปเซียบ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอไป มณฑลเข็^๑ย^๑น^๑ช^๑

ไปจิ^๑ว เมือง ไม่ทราบว่าย^๑อยู่ที่ไหน

ไปช^๑ย แม่^๑น้ำ ภายหลังเรียกไป^๑ด^๑ง อยู่ในมณฑลเส^๑ฉ^๑ว^๑น

เปา^๑แก่^๑ บ้าน ไม่ทราบว่าย^๑อยู่ที่ไหน

เปา^๑เหล^๑ง เมือง ต^๑ง^๑ช^๑นภายหลังล้าม^๑กัก คืออำเภอเง^๑าะ^๑เข็^๑ย^๑ง มณฑล
 ช^๑ด^๑า

เปา^๑ส^๑ว ทาง ภายหลังเป็นอำเภอต^๑าว^๑ให้ มณฑลกัง^๑ซก

บัก^๑ก^๑ว ภู^๑เขา อยู่ทางเห^๑น^๑ือ อำเภอต^๑ง^๑ถ^๑ู มณฑลเก็^๑ย^๑ง^๑ช^๑

บัก^๑ค^๑ุ^๑ส^๑าน ภู^๑เขา อยู่ทางค^๑ว^๑นออก^๑เฉ็^๑ย^๑งเห^๑น^๑ือ อำเภอต^๑ก^๑เข็^๑ย^๑ง มณฑล
 ให้^๑ด^๑า

บัก^๑ห^๑ง^๑ว^๑น ทาง ไม่ทราบว่าย^๑อยู่ที่ไหน

บัก^๑เต^๑เส็^๑ย, เป็^๑ก^๑เต็^๑ เมือง อยู่ทางค^๑ว^๑นออก อำเภอฟ^๑ง^๑เจ^๑อะ มณฑล
 เส^๑ฉ^๑ว^๑น

บัก^๑เบ็^๑ง เมือง คือเมืองบัก^๑ก^๑ง

บัก^๑ส^๑ัน ภู^๑เขา เขาบัก^๑ม^๑ักเรียกช^๑ือหลายอย่าง ว่าบัก^๑ค^๑ู^๑บ^๑้าง ทาง บ^๑้าง
 เก็^๑ย^๑ง บ^๑้าง บัก^๑ บ^๑้าง บัก^๑ก^๑ว^๑ง บ^๑้าง บัก^๑ค^๑ุ^๑ส^๑าน บ^๑้าง อยู่ใน
 มณฑลให้^๑ด^๑า

บักเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอบักเอียง มณฑลจิด เมืองเก่า
อยู่ทางใต้ อำเภอบักเอียงนั้น

บักไฮ เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอ เชียงตุง มณฑล
ชันทง

เปกตก แม่น้ำ อยู่ในมณฑลจิด

เปลงसान ภูเขา อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอตะเกา มณฑลจิด

เบ็กเซย เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอตั้งเอียง มณฑล
ฮูเป

เปงหงวน เมือง (ดุที่เพ่งง่วนก่วน)

เบ็งจิว, เปงจิว, เบงจิว, เปนจิว, เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้ง
พระเจ้าลุ่นเต๋ฮองเต๋ ครั้นราชวงศ์
ตงฮั่น ตงทว่ากรมณฑลที่เมือง
จินเอียง ราชวงศ์ภายหลังสามก๊ก
ลงมาชเอาเมือง จินเอียงเป็น เมือง
เบ็งจิว ต่อมาเปลี่ยนเป็นเมือง
ไท่ยงฟู อยู่ในมณฑลชันทง

บักลับตอง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

บูดไฮ เมือง ครั้นราชวงศ์ตงฮั่น ตงทว่ากรมเมืองที่อำเภอฉาพิ มณฑล
จิด มาจนครั้นสามก๊ก ภายหลังย้ายไปตั้งที่อื่น จนเปลี่ยน
ชื่อเป็นเมืองชังจิว

บันอั้น แม่่น้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 ไปยชกัวน ค่าน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 ไพกัก, ไพกัวน, พายกัก, เมือง ภายหลังเป็นชื่ออำเภอไพ มณฑล
 เกียงชู เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออก อำเภอไพ
 พกบ้อง ทุ่ง อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอตำเขียง มณฑลให้ดำ
 พักเหลง ตำบล อยู่ในมณฑลจี๊ด
 เพ่ง่วนกัวน, เพ่ง่วนกัวน, เปงหงวน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอ
 เพ่ง่วน มณฑลซันตง
 เพงเสียบ, เพงเซียบ เมือง คือเมืองซี้จิวในภายหลัง (ดูอักษร ช)
 พวนโฮ แม่่น้ำ อยู่ในมณฑลยงดำและมณฑลกุยจิว
 มอซุย, อุยซุย, อุยโฮ, ฮุยซุย, ฮุยโฮ แม่่น้ำ ภายหลังเรียกแม่่น้ำอุย
 อยู่ในมณฑลกิงซก มณฑล
 เซียนซี้ รวมมาตั้งแม่่น้ำฮองโฮ
 มอเทียนเนียบ ภูเข่า อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอบูอัน มณฑลให้ดำ
 เดออำเภอเตี่ยว มณฑลซันซี้ ผู้แต่งหนังสือตำมกักเห็น
 จะเดาภูมิประเทศผิด จึงเอาเขามอเทียนเนียบไปไว้ใน
 มณฑลเสฉวน
 มอเสียบ เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 ม้าเล้ง, ม้าเล้น ภูเข่า เป็นตำบลไม่ใช่ภูเข่า อยู่ทางเหนืออำเภอจินตง
 มณฑลซันซี้

ม้าอัว ภูเขา อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอคุณชั้น มณฑลเกียงชู
มีตอง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

มันอ้อ เมือง เมืองเก่าอยู่ทางใต้ทะเลสาบ อำเภอเจียนฉี มณฑลยงดำ
ยี่หย่ง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอมีหย่ง เมืองปักกิ่ง
ยี่หล่า เมือง (ดู่ที่หัดหล่า)

ยี่เอ็ง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ยี่เอียง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอเซียงชู่ มณฑล
ไห่หล่า

ยี่ชู่ ปากน้ำ อยู่ทางตะวันออกอำเภอหวูไว มณฑลฉางไผ่ (ดู่อักษร ฉู)
ยี่เอียง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

หยกชู่ แม่ น้ำ อยู่ในมณฑลฮูเป่

ยงจิว, เลงจิว, ฮองจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าจู่เต๋
สองเต๋ เขตแดนกว้างขวาง คือมณฑลเซียงฉี
มณฑลกังซู่ถึงชิงไฮ่ (คือฮินตูเหนือ) ต่อมา
ภายหลังยุบเลิก

ยงเป้ง, เอียงเป้ง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอเมียน
มณฑลเซียงฉี

ยงเสี่ย, เยียงเสี่ย, เมือง ภายหลังเป็นอำเภอของเสี่ย มณฑลชานซี เมือง
เก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอคิงฟง มณฑลไห่หล่า

ยิวสวน ธาร ไม่ทราบว่ายูที่ไหน

เหยี่ยว เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเหยี่ยว มณฑลเจเกียง

ลิหยง ตำบล อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอฉิ่น มณฑลไห่ต๋ำ

หลี่หล่า, ยี่หล่า เมือง ภายหลังเป็นอำเภอหลี่หล่า มณฑลไห่ต๋ำ

เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอหลี่หล่าฉิ่น

โลก๊ก เมือง คนภายหลังครึ่งสามก๊กชเอาเมืองกุนจิวฟู มณฑลซันตง
เป็นเมืองโลก๊ก

โลกัง เมือง ซอนมีหลายเมือง ตงซุนก่อนสามก๊กมี ภายหลังตง

มากมี เมืองโลกังในเรื่องสามก๊ก เห็นจะหมายเอาเมืองโลกังที่

ตงเมื่อครั้งราชวงศ์เซวียนและครั้งราชวงศ์ตงฮั่น เมืองใดเมืองหนึ่ง

โลเสียบ เมือง เมืองเก่าอยู่พรหมแดน อำเภอเทียนซุกกับอำเภอฝกเจียง

มณฑลกังซก

เล่าลองไฟ ตำบล ไม่ทราบว่ายูที่ไหน

ล้ากุน เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์จั้น ครึ่งนั้นตั้งทว่าถาร

มณฑลที่เมืองเท่ง ครั้งราชวงศ์ซุกชเอาเมืองเท่งเป็นเมืองล้ากุน

แล้วเปลี่ยนมาเป็นเมืองเกงจิว (ดูอักษร ก)

ล้าเจียง เมือง คืออำเภอล้าเจียงอันตั้งซุนภายหลังสามก๊ก อยู่ใน

มณฑลฮูเป

ล้าฉิ่น ตำบล ภายหลังเป็นอำเภอล้าฉิ่น มณฑลเจเกียง

ลำซ เมือง ตงชนภายหลังครังดำมกัก แด้วเบ็ดียนเปนอำเภอตั้งภู
มณฑลเกียงชู

ลำตัง เมือง ภายหลังเรียกฮันตังฟู มณฑลเซี่ยนซี

ลำเต็ง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนืออำเภอฮังเฉง มณฑลให้ต้า

ลำเต็ง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ลำพี เมือง คืออำเภอฮันเปนนทตงทวากการเมืองปักไฮ มณฑลจีต (ดู
อักษร ป)

ลำหยง เมือง อยู่ในมณฑลให้ต้า

ลำสัน ภูเขา อยู่ทางใต้อำเภอฮังฮิง มณฑลเกียงชู

ลำอวด เมือง เปนอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์จิน คือมณฑล
กวางตุ้ง มณฑลทกวงซึในภายหลัง

ลำฮัน เมือง ฮันมี ๔ เมือง คือเมืองลำฮันครังดำมกักสร้างเมืองครั้ง
ราชวงศ์ตงฮันสมัยพระเจ้าเถนเต้ เมืองเก่าอยู่ทางควันออกเฉียง
เหนือ อำเภอตงซึ มณฑลทกวงซึเมือง ๑ เมืองลำฮันฟู มณฑล
เกียงซึ สร้างครั้งราชวงศ์ซ้องเมือง ๑ อำเภอลำฮัน มณฑล
ฮกเกียน สร้างเมืองครั้งราชวงศ์ซุ่ยแห่ง ๑ เมืองลำฮันจิว
มณฑลยงดำ สร้างเมืองครั้งราชวงศ์หงวนเมือง ๑

ลกเค้า ตำบล ตำบลเก่าอยู่ทางควันตกเฉียงใต้อำเภอเกียฮี้ มณฑลฮูเป

ลกซุ่ย ตำบล อยู่ ๒ ฟากฝั่งน้ำลก มณฑลเซี่ยนซี

ลกเสียบ เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนืออำเภอทกวงหัง มณฑลเสฉวน

ลกห้องโผ ตำบล ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ลกเอียง เมือง ภายหลังเรียกให้ดำฟู มณฑลให้ดำ

เล็กเสี่ย เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเล็กเต้ มณฑลชั้นตง

ลงจิว แม่น้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ลงต่อตอง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ลงเส เมือง เมืองเก่าคืออำเภอติตัว มณฑลกังซก คนภายหลัง

ครั้งด้ามก๊กชเอามณฑลกังซกทั้งมณฑลเป็นเมืองดงเต้

ลงจิว เมือง (ดุที่ยังจิว)

ลงเหลง เมือง ชื่อนี้ ๓ เมือง เมืองเก่าครั้งราชวงศ์ไช่ฮั่นอยู่ทาง

ตะวันตกเฉียงใต้อำเภอชวงมณฑลกวังซีเมืองหนึ่ง เมืองเก่า

ครั้งราชวงศ์ตั้งฮั่นอยู่ทางเหนืออำเภอลงเหลง มณฑลยู่ดำ

เมือง ๑ ที่กล่าวในด้ามก๊กเห็นจะเป็นเมืองนี้ ยังมีเมือง

ลงเหลงครั้งราชวงศ์ซุ่ยอีกเมือง ๑ ซึ่งเป็นอำเภอลงเหลง

อยู่ในมณฑลยู่ดำ

ลงจิว เมือง ชื่อนี้ตั้งชนมื่อครั้งราชวงศ์ถัง ซึ่งเป็นอำเภอดองจิว

อยู่ในมณฑลเสฉวนเดี่ยวนั้น

ลงเอียบ เมือง เมืองเก่าอยู่ริมเซาตองเอียบ ๆ อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้

อำเภอจูเฉ่ง มณฑลชั้นตง

เฌียงจัว เมือง เบนอย่างมณฑลมาตงครังราชวงศ์ไซฮัน ครังราชวงศ์
 ตงฮันตงทวากการมณฑลทเมืองดงเน็ง เมืองเก่าอยู่ทางตวันออก
 เฌียงเหนืออำเภอลินาง วุกกักรังด้ามกักย้ายทวากการมณฑล
 ไปตงทเมืองวูไว ราชวงษภายหลังด้ามกักดงมาชเอาเมืองวูไว
 เบนเมืองเฌียงจัว คือเมืองเฌียงจิวพุ่มณฑลกัซซก

ลุดคี่ เมือง ภายหลังเบนอำเภอลุดคี่ มณฑลให้ด้า

ลับจัว เมือง อยู่ในมณฑลซันตง

ลิมกัซ เมือง ตงซนภายหลังครังด้ามกัก คือเมืองลิมกัซพุ่มณฑลเกียงซี้

ลิมฉี เมือง คือที่ตงทวากการมณฑลเน็งจิวส์มัยด้ามกัก (ดุอักษร ฉ)

หลิวเซย เมือง ภายหลังเรียกหลิวจิวพุ่มณฑลกวังซี้ เมืองเก่าอยู่ทาง
 ไตอำเภอลี้ฟา มณฑลให้ด้า

ลอยเอียง เมือง ภายหลังเบนอำเภอลอยเอียง มณฑลยู่ด้า

เฌียวซุน, เฌียวซุข เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอลี้เน็ง มณฑลฟงเทียน

เฌียวตัง, เฌียวตัง, เฌียงตัง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตวันออกเฌียงไต
 มณฑลฟงเทียน

เฌียวไส เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตวันออกอำเภอลุดง มณฑลจิด

วุกกัก เมือง คืออาณาเขตของพระเจ้าโจผี หมายเอาราชวงศ์วุก คำ
 ว่ากักมาภายหลังมิได้ ไซ ไซคำซึ่งแปลว่าราชวงศ์แทน

วัวเหลง เมือง (ดุที่เขาะเหลง)

เสเกียง เมือง (ดุที่เกียงเดี่ยว)

เสเกียง เมือง เป็นมณฑลเอกราชมณฑล ๓ ภายหลังจึงเป็นเมือง
๔ เมือง คือเมืองเพาจิวกับเมืองมินจิ้ว มณฑลกังซก และ
เมืองซงฟานจิวกับเม่าจิ้ว มณฑลเสฉวน

เสฉวน เมือง เป็นมณฑล ๓ ครั้งสามก๊กเรียกว่าเอ๊กจิ้ว (ดุอักษร อ)
แต่มาถึงครั้งราชวงศ์ถัง จึงเปลี่ยนชื่อมณฑลเอ๊กจิ้วเป็นมณฑล
เสฉวน แล้วต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นเสฉวนอีก

เสเป็ง ด่าน ภายหลังเป็นเมืองซีหิงฟู มณฑลกังซก

เสหลง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เสเหลียง เมือง (ดุที่ซีหลง)

เสสัน ภูเขา ภูเขาเดิมมี ๗ แห่ง อยู่แขวงปักกิ่ง ๑ มณฑลจีตี่ ๒
มณฑลชกเกียน ๒ มณฑลกวางตุ้ง ๑ มณฑลเกียงซี ๑ ภูเขา
เสตกดาวในสามก๊ก ไม่ได้ชี้ชัดลงไปว่าภูเขาไหน

เสเสียบ เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอองางคัง มณฑล
เซี่ยนซี

ส่ากั้ง ตำบล ตำบลส่ากั้งตั้งแต่อ่าวเอียงจิ้อถึงแขวงเสฉวนมี ๕ ตำบล
ในสามก๊กไม่ปรากฏว่าเป็นตำบลไหนแน่

ส่าคสัน ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

สองเขียน ตำบล คือตำบล ๒ ฟากแม่น้ำสองเขียน ภายหลังเรียกแม่น้ำ
ยงคิง มณฑลจีตี่

เสียงตัง เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์ จันคือภาคกิหลัง
มณฑลซันซี

เสียงเทิง เมือง (ดุที่เซียงเทิง)

เสียงสัน เมือง (ดุที่เซียงสัน)

เสียดก๊ก ภูเขา ที่ถูกเซียดก๊ก เป็นด้านไม่ใช่ภูเขา (ดุอักษร ช)

สินเตง ภูเขา อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอกิ่งทางมณฑลเกียงชู

สามก๊ก เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เสียวกวน ด้าน เมืองด้านเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภออุย่ง

มณฑลกิงซก

เสียวเกี้ยว ตำบล อยู่แขวงอำเภอหับหุย มณฑลฉางไผ่

เสียวตัง เมือง (ดุที่เสียวตัง)

เสียวพ่าย เมือง ภายหลังเป็นอำเภอพ่าย มณฑลเกียงชู เมืองเก่า
อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ

หอกกี, ห้อยเซ, ห้วยเซ เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์ จัน
ครั้งนั้นตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองง้อ อำเภอ
หอกกีฝั่งตะวันออก ภายหลัง อยู่ในมณฑลเกียงชู

เห่ฝอ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฝอ มณฑลเกียงชู เมืองเก่าอยู่ทาง
ตะวันออกเฉียงเหนือ มณฑลเกียงชู

ไห้อำ เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ไห้อำ เมือง อยู่ในมณฑลไห้อำ

ให้ลาย, โสถ่าย, โฮโล่ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอให้ลาย มณฑล
ให้ลา

ให้ใส เมือง ขึ้นฝั่งตงเป็นอำเภอขึ้นภายหลังด้ามก๊ก

หลงเหลง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอหลง มณฑลยูนเป

หุนจิว เมือง (ดูที่กุนจิว)

ห้วนเซี่ย, ห้วนเสี่ย เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนืออำเภอซงหยง มณฑล
ยูนเป

หับปา, หับหุย, ฮับปา เมือง ภายหลังเรียกดูจิวฟู มณฑลฉางไผ
เหยียบเสียบ ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

หุยเหลง ตำบล อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้อำเภอฟาเอียง มณฑลเสฉวน

ห้วยซุย แม่น้ำ แม่น้ำห้วยตั้งแต่มณฑลให้ลาถึงทะเลสาบฮงจะมณฑล
ฉางไผ

ห้วยหน้า แม่น้ำ เป็นชื่อรวมหัวเมืองภาคหนึ่งซึ่งอยู่ทางใต้แม่น้ำห้วยตั้ง
แต่เมืองเองจิวฟูมณฑลเกียงซู่ ถึงเมืองกวงจิวมณฑลยูนต้า
เป็นชื่อตงขึ้นภายหลังด้ามก๊ก

พ้อก๊ก ทาง ตะภาคตะวันตกเฉียงใต้อำเภอเจียวจะ ถึงภาคใต้อำเภอ
ซิงจะมณฑลเซี่ยหนี่ ระยะไกลราว ๕๐๐๐ เส้น

ออโกก๊ก เมือง อยู่ภาคตะวันตกแม่น้ำใหญ่ประเทศอินเดีย ที่กล่าว
ชื่อในด้ามก๊กเห็นจะไม่ใช่เมืองนี้

ออเสง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอออเสง มณฑลเจกเกียง

อิข็อง ภายหลังเป็นอำเภออิข็อง มณฑลเจเกียง

อิเจียง ภายหลังเป็นอำเภอต้าเจียง มณฑลเกียงซู่

อิจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู๋ฮงเต้ ครังสามก๊ก
ก็ไม่ได้ตั้งทว่าการมณฑลเป็นยุติ มาภายหลังครั้งราชวงศ์คังงู่ย
ซ้เขาเมืองยี่ต้าเป็นเมืองอิจิว คืออำเภอยี่ต้ามณฑลไห่ต้า

อิตั้ง ทาง คือทางแม่น้ำอิตั้ง มณฑลฉางไผ่

อิปักโป้ คำบด ไม่ทราบว่ายี่ไหน

อิหลง คำบด ไม่ทราบว่ายี่ไหน

อิเหลง คำบดหรือด่าน คำบดเก่าอยู่ในแขวงมณฑลอยู่ไปถึง ๕ แห่ง ที่
กล่าวในสามก๊กไม่ทราบว่ายี่ไหนแน่

อิสาน ภูเข ภายหลังเรียกภูเขาท่งเหย่ง อยู่ในมณฑลเจเกียง

อิอั้ง, อิวกั้ง, อิวกัก, อิเวตั้ง เมือง ครังสามก๊กเป็นแต่คำบด ๓ แถบ
ไปตั้งเป็นเมืองซันเรียกว่าเมืองกั้งฮัน (ดู
อักษร ก)

อุไถ เมือง ภายหลังเป็นอำเภออุไถ มณฑลฉางไผ่ เมืองเก่าอยู่ทาง
ควันออกอำเภออุไถ

อุเต้ง, จูเต้ง, เฮาเต้ง คำบด ภายหลังเรียกพุนาวไปฉี มณฑลอยู่เป

แอสวน ธารน้ำ ไม่ทราบว่ายี่ไหน

โอจิว, โฮจิว เมือง อยู่ในมณฑลฉางไผ่ ตั้งชนภายหลังสามก๊ก

เอ็กก้วน เมือง ที่จริงเป็นแต่อำเภอหนึ่งในเมืองเทียนซุยมณฑลกั้งซก

เอ๊กจิว^๑ (๑) เมือง ชื่อนตงชนภายหลังสามก๊ก

เอ๊กจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์ไช่ฮั่น ต่อมาถึง
ราชวงศ์ตงฮั่นตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองลกเตี้ย ภายหลังย้าย
ที่ว่าการมณฑลไปตั้งที่เมืองเซงโต่ ที่กล่าวว่าพระเจ้าเต๋มึนครอง
เมืองเสฉวนนั้นคือมณฑลเอ๊กจิว (ดูอักษร ๘)

เอกसान ภูเขา อยู่ภาคเหนืออำเภอซาไห้ มณฑลจี๋

เอ็งจิว, เอียงจิว, เอียวจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลสืบมาแต่ครั้งพระเจ้า
ฮูฮงเต้ ครั้งราชวงศ์ตงฮั่นตั้งที่ว่าการมณฑล
ที่เมืองเต็กเอียง คืออำเภอห้อมณฑลทางใต้
ต่อมาถึงครั้งสามก๊กมณฑลเอ็งจิว แยกออก
เป็น ๒ ภาค ของวุยก๊กภาค ๑ ตั้งที่ว่าการ
มณฑลที่เมืองหับหุ่ย แล้วย้ายไปตั้งที่เมือง
ฉิวฉุน ของง่อก๊กภาคหนึ่ง ตั้งที่ว่าการ

(๑) ชื่อภูมิประเทศในเรื่องสามก๊กที่เขียนลงในภาษาไทย อาจ
ทำให้เข้าใจผิดด้วยอักษรวิจิ พึงสังเกตคู่คำที่ใกล้เคียงกัน เช่น เอ๊กจิว
เอ๊กจิว หรือเอ็งจิว เอ็งจิว ในระยะนี้ ผิดกันแต่มีเลข ๗ บังคับ
แต่กลายเป็นคนละเมือง ชื่อที่พิมพ์สืบ ๆ กันมาในสามก๊กอาจ
คลาดเคลื่อนและปะปนได้มาก ข้อสังเกตก็มีแต่แผนที่เท่านั้น ถ้าจะ
ให้ชัดเจนต้องดูแผนที่ประกอบที่อื่น ๆ ก็ยังเป็นเช่นนี้อีกหลายแห่ง

เอียงหลงโผล่ ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เอียงเสี่ย, เอียนเสี่ย ภายหลังเป็นอำเภอเพาะจิว มณฑลซันตัง

อวกจุ่น เมือง ภายหลังเป็นอำเภอซีเซียง มณฑลเสฉวน

อันจงกวน, จงกวน เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอเจียนผิง มณฑล

ให้ดำ

อันตัง เมือง (ดุที่ซันตัง)

อันเป้ง ด่าน ภายหลังเป็นอำเภออันเป้ง มณฑลจี๊ด

อันลกจิว ธารน้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อันหลิม บ่า ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อันเหียง เมือง คืออำเภออันเหียง มณฑลยู่ดำ ตั้งชนภายหลังดำมก๊ก

อันอ๊อบ เมือง ภายหลังเป็นอำเภออันอ๊อบ มณฑลซันซี

อันเอียง เมือง (ดุที่ฮวงหยง)

อันไซ ตะพาน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อวนเทา กวน ด่าน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อวนเสี่ย เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนืออำเภอเจียนซัน มณฑลฉางไผ่

อ้วนเสี่ย เมือง เมืองเก่าอยู่ทางใต้อำเภอกิ่งมัน มณฑลยู่เป่

อ้วนสุข แม่เหล็ก ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เอียนกวน เมือง งอกกักรังดำมก๊กเปลี่ยนเป็นบูเฉียง คือเมืองบูเฉียงฟู

มณฑลยู่เป่

เอียนเข แม่หน้า ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เอียนเหลง, เอียนเหลียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเอียนเหลง มณฑล
ไห่หลำ

เอียนเสี่ย เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกอำเภอพะระ มณฑลซันตง

อิมตองสัน ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อิมเป้ง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอวันมณฑลกัซซัค

อิวกั้ง เมือง (ดู่ที่อิวกั้ง)

อิวกัก เมือง (ดู่ที่อิวกัก)

อิวตัง เมือง (ดู่ที่อิวตัง)

อิวจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าจู่เต๋ฮ่องเต้ ครั้นราชวงศ์
ตั้งขึ้นตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองคี้ คืออำเภอคำฮิง มณฑลจี้
ราชวงศ์ภายหลังดำมกักกลงมาชเอาเมืองบักกิงเป็นเมืองอิวจิว

อูยก้วน เมือง ภายหลังเป็นอำเภออูย มณฑลซันตง

อูยซุย แม่หน้า (ดู่ที่มอซุย)

อูยเต้ ตำบล ภายหลังเป็นเมืองคี้จิว มณฑลฮูเป

อูยหลำ เมือง คืออำเภออูยหลำมณฑลเซียงซี ซึ่งตั้งขึ้นครั้งราชวงศ์ จิน

อูยโห แม่หน้า (ดู่ที่มอซุย)

เอียวซุย เมือง (ดู่ที่เอียวซุย)

อัวกั้ง ทาง อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้อำเภอฮ้อ มณฑลฉางไฝ

อัวเจ้า ตำบล คือมิ่งอัวเจ้าอยู่ทางควนออกเฉียงใต้ อำเภอเขื่อนจิน
มณฑลให้ดำ

ฮัสนัน ภูเขา อยู่ทางใต้อำเภอเขียงเอียง มณฑลฮูเป
ฮูเซียง, ฮูโต๋ เมือง โฉโฉสร้างชนที่ตำบลฮู ครั้นโฉได้เป็นเจ้าของดิน
เปลี่ยนเป็นฮูเซียง ภายหลังมาเป็นอำเภอฮูเซียง มณฑล
ให้ดำ เมืองเก่าอยู่ทางควนตกเฉียงใต้เมืองฮูจิวมณฑล
ให้ดำ

แฮเค้า เมือง เมืองเก่าอยู่บนภูเขาช่องคกทาง ควนตกอำเภอฮูเซียง
มณฑลฮูเป

แฮฉ้อ เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนือเมืองเสี่ยวจิว มณฑลฉางไฝ

แฮบั้งกวน ตำบล เป็นเมืองด่าน เมืองเก่าอยู่ทางควนออกเฉียงใต้
อำเภอเจียวผา มณฑลเสฉวน

แฮเปียน ตำบล อยู่ทางควนตกอำเภอเฉิง มณฑลกังซุก

แฮหุย เมือง เมืองไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

โฮกั้น เมือง อยู่ในมณฑลจี๊ด

โฮกัวน ด่าน เมืองด่านเก่าอยู่ทางควนออกอำเภอเซียงตี้ มณฑลซันซี

โฮจิว เมือง (ดูที่โฮจิว)

โฮตัง เมือง เป็นชื่อเมืองที่อยู่ทางควนออกแม่น้ำฮองไห ไม่เจาะจงว่า
เมืองใด (ดูอธิบายที่ฮองไห)

โฮโลกัก, เฮาโลกัก คำบถ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

โฮโล่ }
โฮล่าย } เมือง ดุทีให้ตาย

เฮาโลกัวน คำบถ อยู่ในมณฑลให้ดำ คำนี้เรียกเป็น ๓ ชื่อ เรียกคำ

เฮาโลกัวนชื่อ ๑ คำนี้ดุยกัวน ๑ อำเภอเมืองเก่าชื่อ ๑

เฮาเต่ง คำบถ (ดุทีอุเต่ง)

เฮาโฮ เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เฮกสวน ชาน้ำ คือแม่น้ำจันะ มณฑลกังซก

ฮังเต่ง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฮังเต่ง มณฑลกังซก เมืองเก่าคือ

อำเภอเจียนย่ง มณฑลกังซก

ฮังเสี่ย เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮางเนียบ ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮางเสี่ย, อองเสี่ย เมือง ครึ่งสามก๊กเป็นแต่อำเภอ ฟังมาตั้งเป็นเมือง

ชั้นภายหลัง อยู่ในมณฑลให้ดำ

ฮองจิว เมือง (ดุทียงจิว)

ฮองเบงสาน ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮองหลง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางใต้อำเภอดิงป้าว มณฑลให้ดำ

ฮองโฮ แม่น้ำ แปลว่าแม่น้ำดีเหลือง เป็นแม่น้ำใหญ่ที่ ๒ ในประเทศจีน

แต่ก่อนมาสายน้ำไหลไปลงทะเลทางเมืองเทียนสินผู้มณฑลจี๋

ต่อมาเปลี่ยนไปลงทางอำเภอางตงมณฑลเกียงชู แล้วเปลี่ยน
มาลงทางหัวดินมณฑลซันตง แม่น้ำสอง โห่ที่ก่่าวในลำมก๊ก
คือตอนมณฑลโห่ถ่า

ฮันกั้ง ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮันกั้ง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮันจัน แม่น้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮันฉวน แม่น้ำ อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออำเภอฮันฉวนมณฑลฮูเป่

ฮันซุ่ย ตำบล หมายถึงตำบล ๒ ผังน้ำฮันซุ่ย มณฑลเซียงซี

ฮันตัง ฮันตัง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์จิ้น ครั้งลำมก๊กบาง
คราวก็เรียกตัง คือเมืองฮันตังผู้มณฑลเซียงซี

ฮันตัน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฮันตัน มณฑลจี๊ด

ฮันเบ้ง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฮันเบ้ง มณฑลจี๊ด

ฮวนกวน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฮวนกวน มณฑลซันตง

ฮวนหยง, ฮันเอียง เมือง ฮันมี ๖ เมือง อยู่ในมณฑลกังซกเมือง ๑
ในมณฑลฮูเป่มีทั้งเมืองและอำเภอเป็น ๒ มณฑล
เสฉวนมีอำเภอ ๒ มณฑลซันซีมีเมือง ๑ ที่ก่่าว
ในลำมก๊กไม่แน่ว่าเมืองไหน

ฮับปา เมือง (อยู่ที่หับปา)

ฮุ่ยซุ่ย แม่น้ำ (อยู่ที่มอซุ่ย)

ฮุยสาน ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

สุขโห แม่เนา (คู่มอชุษ)

สุขเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเจียน มณฑลหุด้า

ฮัวหยง ตำบล อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอเกียนหัด มณฑลชู่เป

ภายหลังตั้งเป็นอำเภอฮัวหยง อยู่ในมณฑลหุด้า

ฮัวหลิม ตำบล อยู่ทางตะวันตกอำเภอเกียนฮี้ มณฑลชู่เป

